

The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)

ISSN: 2536-4510

Uluslararası Hakemli Dergi

Yıl: 2023 / Nisan

Cilt:8 / Sayı: 1

International Refereed Journal

Year: 2023 / April

Volume: 8 / Number: 1

Editörler / Editors

Doç. Dr. Kamil Ali GIYNAŞ	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih DİNÇER	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Dr. Yusuf ATASEVEN	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Dil Editörü/ Language Editor

Dr. Öğr. Üyesi Faruk TÜRK	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
---------------------------	------------------------------------

Danışma Kurulu /Advisory Board

Prof. Dr. Hülya ARGUNŞAH	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Ziya AVŞAR	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Chakib BENAFRİ	Cezayir 2 Üniversitesi
Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL	İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof. Dr. Semra TUNÇ	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. İdris Nebi UYSAL	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Tofiq ABDÜLHASANLI	Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Nedim BAKIRCI	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşe DEMİR	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Galip GÜNER	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Şahika KARACA	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Muhammet Fatih KANTER	Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Prof. Dr. Bekir ÇINAR	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Faruk ÇOLAK	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Hikmet KORAŞ	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Doç. Dr. Onur AYKAÇ	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Kadir Can DİLBER	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Doç. Dr. Kemal GÖZ	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Okan Celal GÜNGÖR	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Kenan MERMER	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Mert ÖKSÜZ	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih ÖZDEMİR	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR	Amasya Üniversitesi
Doç. Dr. Şamil YEŞİLYURT	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin AKSOY	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Orhan Fatih KUŞDEMİR	Amasya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kenan ÖZÇELİK	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Hakemler / Referees

Prof. Dr. Hatice TOKYÜREK	Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. Adem BALKAYA	Kars Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Kürşat EFE	Amasya Üniversitesi
Doç. Dr. İlker TOSUN	Kırklareli Üniversitesi
Doç. Dr. Ashı BÜYÜKOKUTAN TÖRET	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ceyhun SARI	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dergimizin Tarandığı İndeksler ve Veri Tabanları

MLA, INDEX COPERNICUS, DRJI, SCIENTIFIC INDEXING SERVICES, ACADEMIC KEYS, RESEARCHBIB, COSMOS IMPACT FACTOR, SYSTEMATIC IMPACT FACTOR, İSAM, ADVANCE SCIENCE INDEX, ROOT INDEXING, ASOS INDEX, GOOGLE SCHOLAR, JOURNAL FACTOR, EURASIAN SCIENTIFIC JOURNAL INDEX, CITEFACTOR, SCIENTIFIC WORLD INDEX, BIELEFELD ACADEMIC SEARCH ENGINE (BASE), ROAD, CROSSREF, OPENAIRE, KAYNAKÇA.INFO, WORLCAT, SOBİAD, SCIENCEGATE

The Journal of Turkic Language And Literature Surveys (TULLIS), yılda üç defa yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Dergi TÜBİTAK ULAKBİM Dergi Park Sistemi bünyesinde hizmet vermektedir. Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

The Journal of Turkic Language And Literature Surveys (TULLIS) is international refereed journal which is publishing biannual. The journal services in the TUBITAK ULAKBIM Academic Turkish Journal Park System. Responsibility of the publishing studies is concern writers.

ISSN: 2536-4510

İletişim / Correspondance

tullisjournal@gmail.com

<http://dergipark.gov.tr/tullis>

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Makaleler / Articles

ÖLMEZ, MEHMET-FINDIK, AYŞE ŞEYMA

BUDDHISM EFFECTS IN URIANKHAI TEXTS OF KATANOV

KATANOV'UN URYANHAY METİNLERİNDEKİ BUDİZM ETKİLERİ..... 1-22

ŞAHİN, SAVAŞ

KAŞ BARAK TÜRKMENLERİ AĞZINDAN DERLEME SÖZLÜĞÜNE KATKILAR

CONTRIBUTION OF BARAK TURKMEN DIALECT TO COLLATION

DICTIONARY..... 23-49

YILMAZ, MELTEM

MUCUR'DA KIRKLAMA GELENEĞİNE BAĞLI İNANIŞ VE UYGULAMALAR
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN ASSESMENT OF THE BELIEFS AND PRACTICES COMMITTED TO THE
TRADITION OF KIRKLAMA IN MUCUR..... 50-77

BUDDHISM EFFECTS IN URIANKHAI TEXTS OF KATANOV

Mehmet ÖLMEZ* – Ayşe Şeyma FINDIK**

ABSTRACT

Buddhism is the name of the religious and philosophical system put forward by Siddhārta Gautama who lived in the northeast of India between BC 563-483. Although the date of the Turks' first encounter with Buddhism is not known clearly, the meeting of the Turkish ruling class with Buddhism is dated to the 6th century in Mongolia. In this way, Tatar Khan was tergiversated his religion by a captive Chinese monk. After that, he built a Buddhist temple and thought Buddhism had a magical power to expand the Empire's borders. Buddhism entered Tuva lands in the 18th century through Mongolia and Tibetan Buddhism was accepted. Tuva tribes were involved in the traditions of monastic life, Buddhist ideas, rituals, and the process of spreading rituals. All layers of society have practiced Buddhism in Tuva. The number of Buddhist temples increased from the end of the 18th to the second half of the 19th century. The spread of Buddhism in all areas of life has also been reflected in literature and folk compilations. The language examples, which Wilhelm Radlov collected from Altai and West Siberia since 1860 were published in 10 volumes under the name of *Proben der Volkslitterature*. The texts of Uriankhai (Tuva), Abaqan, Qaragas are included in the 9th volume of this work. N. Katanov prepared this volume with Radlov's notes. (St. Petersburg, 1907) Reflections of Buddhism in Tuvan texts compiled by Katanov in this study; Katanov's diary has also been taken into account.

Key Words: Radlov, Katanov, Buddhism, Tuvan, Uriankhai

KATANOV'UN URYANHAY METİNLERİNDEKİ BUDİZM ETKİLERİ

ÖZET

Budizm, MÖ 563-483 yılları arasında Hindistan'ın kuzeydoğusunda yaşayan Siddhārta Gautama tarafından ortaya atılan dinî ve felsefî sistemin adıdır. Türklerin Budizm ile ilk tanışma tarihi net olarak bilinmemekle birlikte, Türk kağanlığının Budizm ile tanışması Moğolistan'da 6. yüzyıla denk gelmektedir. Böylece Tatar Han, tutsak bir Çinli keşiş tarafından dinini değiştirmiştir. Bundan sonra bir Budist tapınağı inşa etmiş ve Budizm'in imparatorluğun sınırlarını genişletmek için büyümlü bir gücü olduğunu düşünmüştür. Budizm'in Tuva topraklarına girişi 18. yüzyılda Moğolistan üzerinden olmuş ve Tibet Budizmi kabul edilmiştir. Tuva kabileleri; manastır yaşamının geleneklerini, Budist fikirleri, ritüelleri ve bu uygulamaları yayma sürecinin içinde bulunmuştur. Budizm, Tuva'da toplumun tüm katmanları tarafından kabul görmüştür. 18. yüzyılın sonundan 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Budist tapınaklarının sayısı artmıştır. Budizmin hayatın her alanına yayılması, edebiyata ve halk derlemelerine de yansımıştır. Wilhelm Radlov tarafından 1860 yılından itibaren Altay ve Batı Sibirya'dan derlenen dil örnekleri, *Proben der Volkslitterature* adı altında 10 cilt

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü e-posta: olmez.mehmet@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6422-954X.

** Arş. Gör., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü; Yıldız Teknik Üniversitesi, Doktora Öğrencisi e-posta: ayseymausta@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1090-6354.

hâlinde yayınlanmıştır. *Uriankhai (Tuva)*, *Abaqan*, *Qaragas* metinleri bu eserin 9. cildinde yer almaktadır. Bu cilt N. Katanov tarafından Radlov'un notlarıyla hazırlanmıştır (St. Petersburg, 1907).

Bu çalışmada Katanov tarafından derlenmiş olan Tuvaca metinlerdeki Budizmin yansımaları; Katanov'un günlüğü de dikkate alınarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Radlov, Katanov, Budizm, Tuvaca, Uryanhay

1. Aim of This Study

The spread of Buddhism among the Tuvan coincides with the 18th-19th centuries. This new religion, which has entered the lives of the Tuvan, has also been reflected in their literature and cultural lives. Katanov compiled and wrote down the oral literature of Tuvan when he stayed in Tuva during the six months. Katanov bequeathed the most precious examples of Tuvan folklore. Since these texts compiled in 1889 are the oldest compilations of the Tuvan people, it was examined whether Buddhism was accepted among the people by looking at the compiled texts. As a matter of fact, in his book "Letters from Siberia and East Turkestan", Katanov said that the official religion of Tuvans was Buddhism. Still, the real faith of them was Shamanism. The Tuvans had appealed to both Buddhist monks (helin) and their shamans (kam) simultaneously.

Since Buddhism passed to Tuva through Tibetans and Mongols, the terminology of this religion was also formed through Tibetan and Mongolian. The words belonging to Buddhism in Mongolian were determined from the section titled "Buddhist Terminology" of the Mongolian-English dictionary written by Ferdinand Lessing, and it was examined whether these words were included in Katanov's compilations. Likewise, the words belonging to Buddhism in Tuvan dictionaries were scanned and the reflections of these words in the text were examined. Afterward, how the words are used in the text was examined, and the perspective of the people on Buddhism was questioned.

2. Buddhism in Tuva

Buddhism developed and spread with King Aśoka's acceptance of Buddhism. His close interest in this doctrine allowed Buddhism to spread both within India and to neighboring countries. Buddhism continued as a single doctrine without disintegrating from the 5th century BC until the 1st century AD, but then there were divisions due to disagreement on some issues. Thus, three major sects of Buddhism emerged: Theravāda or Hīnayāna sect, the Mahāyāna sect, and the Vajrayāna sect. Besides Christianity, Islam, and Judaism, Turks have adopted many religions, especially Buddhism and its sect, Tibetan Buddhism. Although it is not known precisely when the Turks encountered Buddhism, it is thought that Buddhist activities were carried out in the Turkish regions in the 2nd century AD. The Uyghurs played another important role in the spread of Buddhism. At the beginning of the 10th century, the Uyghurs were influenced by Sogdians and Chinese about Buddhism. The Uyghurs translated Buddhist texts from Sogdian and Chinese.

Later, Tibetan influence was seen in Uyghur Buddhism, along with translations of Tibetan texts (Tokyürek, 2019, s. 13-17).

The Republic of Tuva is an autonomous republic in the Russian Federation. Mongolia is the only outer country with which Tuva borders. Along with Kalmykia and Buryatia, it is one of the three Buddhist republics in the Asian region of Russia. The official religion of the Tuvans is the Mahāyāna sect of Buddhism. Their traditional beliefs are Shamanism.

Tuva and Tibet are two countries that differ, in language but the same in religion. Tibetan Buddhism spread through Mongolia in the 18th century. The historical and cultural ties between Tuva and Tibet have connected Tuvans and Tibetans throughout history through Buddhism. All layers of society have embraced Buddhism in Tuva. Because their traditional beliefs are Shamanism, it is seen that they synthesize Shamanism with Buddhism in social events. One of the important reasons for this successful synthesis is that Tibetan Buddhism was influenced by the traditional Tibetan religion, Bon. Thus, Tuva connected with Buddhism through cosmological concepts and brought richness to the world of Buddhism with a new version (Lamajaa, 2019, s. 27-29).

3. Who is Katanov?

Nikolai Fedorovich Katanov (1862-1922), a major Russian linguist, ethnographer and researcher of Turkic languages and peoples, was born near the village of Askiza, Minusinsk district, Yenisei province. In 1884 he graduated from the gymnasium in Krasnoyarsk with a gold medal. After that, he graduated from the faculty of Oriental Languages of St. Petersburg University in the Arabic-Persian-Turkish-Tatar category with a candidate's degree (1889), having received (under the supervisor of Academician W. Radlov) special Turkological training. After graduating from the university, N.F. Katanov was sent to Siberia, Northern Mongolia, Dzungaria and Chinese Turkestan on the recommendation of W. Radlov by the Imperial Russian Geographical Society and the Academy of Sciences to study the lives and languages of the Turkic tribes (1889–1893). N.F. Katanov visited Tuva in 1889 from March 13th to August 30th.¹ This trip was perhaps the most fruitful period in his life since the collected material formed the basis of the capital work for his doctoral dissertation named “Experience in the study of the Uriankhai language, indicating its relationship to other languages of the Turkic root (Опыт исследования урянхайского языка с указанием родственных отношений его к другим языкам тюркского корня)” (Kazan, 1903) - and other works. Its manuscript is stored in the archives of the Museum of Anthropology and Ethnography named after Peter the Great (Kunstkamera). He collected extremely interesting information about the life of Tuvans at the end of the 19th century, their spiritual and material culture, as well as about Russian settlers in Tuva. The diary contains the texts of songs, fairy tales, riddles and shamanic texts, ethnographic materials about the traditional dwellings of Tuvans; clothes and headdresses;

---

¹ N.F. Katanov, *Türk Kabileleri Arasında*, translator: Atilla Bağcı, p. 5-8, 2004, Konya: Kömen Yayınları

dishes; Tuvan musical instruments, also the rules for playing dominoes and chess; fishing methods; funeral rites, important information about the dead. Katanov also collected significant material on the cosmogony and demonology of the Tuvans. He completed this immortal work 125 years ago on behalf of the Imperial Academy of Sciences and the Imperial Russian Geographical Society. Labor of Katanov is invaluable for historians, ethnographers, directors, playwrights, philologists, geographers, and teachers of the Tuvan language and literature (Katanov, 2011, s. 4).

Radlov's work of folkloric texts compiled in Altai and Western Siberia since 1860 was published in ten volumes under the title "Proben der Volksliteratur". The ninth volume contains the compilations in this diary written by Katanov. Katanov published the diary in 1907 in St. Petersburg. Uryanhay (Tuva), Abakan and Karagas texts are included in this volume. These compilations prepared by Katanov were made under difficult conditions. Katanov, who thinks that he is insufficient in examining the dialects of Tuvan, stated that the reasons for this are the lack of transportation, the lack of vehicles and the suspicion of the people of Uryanhay, despite the abundance of texts. He compiled songs, riddles, tales and shamanic prayers by giving half or one capik per song, a quarter cap for each riddle, fifteen for the short tale, thirty for the long tale, and also needles, thread, pressed tea, tobacco, letter paper, henna, pencil, eraser, candy, bread. However, the people of Uryanhay, who suspected Katanov to be a Russian government official, did not inform him from time to time. So he introduced himself as the commander's interpreter, a Tatar clerk or an Abakan merchant.

4. Transcription System

Since the text reflects the dialect characteristics of Tuvan, the words were written in their original form instead of being written in standard Tuvan. Transcription signs used in the text are listed in the table below.

A/a	A/a
Ä/ä	Ä/ä
Ā/ā	Ā/ā
Ā̄/ā̄	Ā̄/ā̄
O/o	O/o
Ö/ö	Ö/ö
Ȫ/ȫ	Ȫ/ȫ
Y/y	U/u
Ÿ/ÿ	Ü/ü
Ÿ̄/ÿ̄	Ǖ/ǖ
Ÿ̄̄/ÿ̄̄	Ǖ̄/ǖ̄
Ы/ы	І/і
Ы̄/ы̄	І̄/і̄
и	и
І/і	Ї/ї
І̄/і̄	ї
i near vowel	ÿ
К/к	Қ/қ
Қ/қ	К/к
Ғ/ғ	Қ/қ
Г/г	Г/г

Ғ/ғ	Г/г
Н/н	Н/н
Ң/ң	Ң/ң
ј	у
Ј	с
Ј̄	ÿ/ÿ
Л/л	Л/л
І	т
М/м	М/м
П/п	Р/р
Р/р	Р/р
Д/д	Д/д
Т/т	Т/т
Ч/ч	Ç/ç
С/с	С/с
Ш/ш	Ş/ş
З/з	З/з
Ж/ж	Ј/ј
Б/б	В/в
Х/х	Ң/ң

5. Compilations about Buddhism

5.1. POGDA

Modern: Boğda. (Skt. *Buddha*; Tib. *sangs-rgyas*; Mo. *budda*)

The word is *Buddha* from Sogdian *pwt* (Doerfer, 1965, s. 261). In Tuvan it is *boğda* and there are various meanings like “holy, sacred, divine” (Lessing, 1960, s. 111a). Tatarintsev said that the Turkic versions -and Tuvan- of this word borrow from Mongolian (ESTuvY I, 2000, s. 236). The word "Buddha" is derived from Sanskrit. The root of word is *budh* "to awaken" and denotes the transition from a dormant, dark consciousness to an awakened, enlightened consciousness. (Buddizm Slovar’ 1992: 49a)

P. 7 / 117 Tadaŷ poğda Tañdım² örçä³,

Tadāzında tınım örçä.

Yō poğda Tañdım örçä,

Udāzında tınım örçä.

Oh my holy Tañdı have mercy,
My life is like a thong leather, have mercy.
Oh my holy Tañdı have mercy,
My life is like a silk thread, have mercy.

P. 22 / 216 «ÖrçäzİN! azrazın! abrazın! - Poğda Süldä azrazın! Paŷ Tañdı azrazın, abrazın!» üstügülär «örçäzİN!»! dā täylär, «Purgan paşka abrazın! Po çoruқта saña äkki kılzın!»

“Have mercy! Have mercy and protect! – Holy Guardian may have mercy! (Creator of) rich taiga have mercy and protect! Also elite pray “have mercy”, “May God protect all people!” Give you goodness in this journey!”

P. 130 / 954 Aldı İşhin⁴ kăci täräŷ,

Adım pağay kancak-päcäyn?⁵

Aŷğış-taynıŷ känni⁶ çaraş,

Adā⁷ Poğda kancār kökşün?

Pass of İşhin’s under is deep,
My horse is bad, how can I pass?
Bride of Aŷğış-tay is pretty,
Jealous Buddha, what do old people do?

5.2 LAMA / NAMA

The word is *lama* from Tibetan *blama*. Doerfer says “Their men of learning (Ulama) are, as a body, called Lamas. But they have different names, in proportion

² Tañdı: mountain range (Katanov, 1903: 681)

³ *Örçee* (modern *örşee*) means forgive. This word is an example of alkish (applause). It is one of the words that people use while praying during shamanic rituals or begging the beings they want to sanctify.

⁴ a river name (Katanov, 1903: 671)

⁵ kancap-käcäyn > kancak-päcäyn. When /k/ and /p/ come together, they metathesis.

⁶ kelin+i > kenni (Ishakov-Palmbah, 1961, s.42)

⁷ This word also belongs to Buddhist terminology. Tib. phrag dog, Skt. irshı, irshyā (Lessing, 1960, s. 1161)

to the extent of their learning” (TMEN IV, 1975, s. 14). In Mongolian, the meaning of the word is “Lama, Tibetan or Mongolian monk or priest” (Lessing, 1960, s. 108b). The meanings of the word in the Buddhism dictionary are given as follows. In Tibetan the meaning is “Highest teacher, mentor in Lamaism.” In Tibetan, Mongolian, Kalmyk, Buriat and Tuvan the first meaning “it is a collective term covering different categories of lamas, from the lower echelons who have passed the initial stages of monastic training and initiation, to the higher representatives such as the Dalai Lama, Panchen Lama, Bogdo Gegen.” The second meaning is “the title of the spiritual authority and the head of the monastery.” (Buddizm Slovar’, 1992, s. 157b)

P. 5 / 87 Namanıñ öskä kılar çıbäzi çok-tur, ol kıçını-lä ämnär. (A lama is an ordinary person, he cures people.)

P. 93 / 670 Kälir kušta kaktär çaraş,

Kängirgälig nama çaraş!

Çanır kušta saylık çaraş,

Sarığ tonnuğ⁸ nama çaraş!

In coming bird, cuckoos are pretty,
Lama with the drum is pretty!
In migratory bird, wagtail is pretty,
Lama with the yellow dress is pretty!

P. 97 / 690 Çanıñda päläktäk-pän⁹

Çaraş kıstar kayda polur?

Çadānağa¹⁰ sıñmañn-turar

Çā-lama çılğızınnan!

Where are the beautiful girls,
Who ready beside you are?
Without fitting into Çadaana

---

⁸ Gelug (Tib. dge lugs pa) is a tradition of Buddhist monastic education and ritual practice in Tibet founded by Lama Je Tsongkhapa (1357-1419). Also known as "yellow faith" (Mong. sarıg şajın) in the Mongolian world because of their clothes.

⁹ päläktäk-kän > päläktäk-pän. When /k/ and /p/ come together, they metathesis.

¹⁰ With the discovery of the Aldı-Hüree monastery in 1873, Çadaana has become one of the important symbols of Buddhism in the city. Between 1905-1907, the magnificent Üstüü-Hüree monastery was built. Today, Üstüü-Hüree festival is celebrated every year around this monastery (Lur'e, 2015, s. 229).

With crowd of new lama!

And there are also various riddles¹¹ about *lama*.

P. 107 / 766 Tört tönğür lama çañğıs üngürgä şıktadı. (Four bald lamas peed to only one hole)

-İnaktıñ tört ämin sārı. (Milking the four udders of the cow)

P. 123 / 897 Çärdä çärgä lama. (Row by row lama on floor)

-Çar körtü. (Flakes of snow)

P. 123 / 898 Suğda surtul¹² lama. (Master lama in lake)

-Çara kuşkaş (Black birds)

P. 123 / 899 Tağda tadañ lama. (Faugh lama in mountain)

-Çat qadırı (Whirlwind)

5.3 PURGAN

According to Doerfer, the word is *purgan* from *burqan*. It is a Chinese word borrowed from Sanskrit. It is formed Chinese word *fo* 佛 and Old Turkic *han* by Ölmez. Uyghur form *burhan* borrows this combination (Ölmez, 2007, s. 101a). The meaning of this word is “god, deity, idol, the icon” But in Mongolian, it is used for *Buddha* as it is borrowed from the Buddhist terminology of the ancient Uyghurs. In mythology, the buddha of the Turkic and Mongolian peoples means any buddha (Buddizm Slovar, 1992, s. 86).

P. 52 / 373 Purgan oşkaş pāmni (söglä),

Pulan polğan oyumnu!

Çalgın oqtıg çañgımni!

Çarba çählig sariğni!

My lord is like God (say it),

---

¹¹ In Tuvan oral tradition, the riddle is called "tıvızık" which is derived from the verb "tıp-" (tıvar) meaning "to seek, to find" (Ölmez 2007: 273).

¹² Semantically, it should mean black something. This is why it is thought to be The Karma Kagyu (Black Hats). This school is ruled by Karmapa and Sharmapa. The center of this school is Sikkim.

My horse is like moose!
My guard is with the winged arrow!
Yellow horse with yellow mane!

P. 64 / 461 Äldä qorāñ qodan oşqaş

Kārgāncık māni-ı'örçā!

Aldın sūt tışkān oşqaş,

Amıraldığ purğan örçā!

It is like a coward hare in hand
Have mercy to pitiful me!
Like a string of gold beads
Merry Buddha, have mercy to me!

P. 130 / 956 Tacı kıızıl kıızıl taýgam

Aştārimnı sağımmas¹³-pān!

Aldın çüdān purğan turda,

Öfürümnü sağımmas-pān!

My red taiga of which stone is red
I don't think my hunger!
When the golden old Buddha is here
I don't think my dying!

P. 109 / 795 Pūday oruñga olurup-polbas, pūday talğannı çip-polbas. (It is not available to sit on the cornfield, it is not available to eat roasted wheat.)

-Pūday orun Purğan çirāzi-tur; pūday talğan tāni küñ polur. (The cornfield is Buddha's table; roasted wheat is ash.)

P. 166 / 1161 Aldın täspī kırında möngün täspī, möngün täspī kırında tuñ täspī. (A golden plate near a silver plate, a silver plate near a frozen plate)

-Purğan çirāzi. (Table of Buddha)

---

¹³ sağın-mas > sağımmas. Here, the /m/ after the /n/ caused labialization and turned n>m.

P. 17 / 187 Törtän tos kün sōnda ākki kiçiniñ tını, Purgan-ğuday çariñgä parib-ıtkaş, anda törözä paza törär, ölzä paza öfür kattap (At the end of forty-nine days, the soul of a good person reaches Purgan Kudai's place. If he will be born there, he reborns, if he will be die, he dies again.

5.4 AGAR SANDAN

ağar-sandan means “sacred sandalwood, valuable wood” in folk terminology. Tuvan *ağar-sandan* is from Mongolian. According to other sources, *ağar* is borrowed by the Mongolian language from Sanskrit through Tibetan. The origins of both components of the *ağar-sandans* are ultimately associated with Buddhism and Sanskrit as the language of the Buddhist religion. They are the names of two “sacred” tree species which are most common type of sandalwood (Mong. *Zandan*, Tuv. *Sandan*). Originally *ağar* means "aloe, canaris" but it was more often used in combination with the word denoting sandalwood, which contributed to the loss of their original meaning and rethinking in the future (The material of the Kalmyk, Buryat, and Tuvan languages evidences this (ESTuvY I, 2000, s. 50).

P. 100 / 708 Ambın-noyan päglär sādär,

Ağ torğu olbūñ çad'am!

Ağar sandan ayak salır,

Aldım puttuğ şırāñ kaydal?

The lords are late,

I'd like to make your white silk bed!

I put sacred sandal wooden cup

Where is your table with the golden leg?

5.5 MAYDIR

Modern: Maidyr-Burgan. Maidyr (from Skt. *Māitreya/Maitreya*; Tib. *Byams-pa/Djampa*; Mo. *Asaragci/Asragch*)

The Bodhisattva, the 5th Buddha to come after Śākyamuni Buddha, currently resides in Heaven - Tuṣita (Tib. *dga'-ldan* 'joyful region' where bodhisattvas rejoice in benefiting sentient beings) (Katanov, 2011, s. 325). This word is associated with an Old Turkic word from Buddhist terminology *Maytri*, which is from Sanskrit *Maitreya* (ESTuvY 4, 2008, s. 43). In Mongolian meaning of *maidari/maydar* is “Maitreya, name of the next buddha expected to appear in this world” (Lessing 1960: 522b). When the life expectancy of people on earth reaches 84,000 years, the time will come when a just Buddhist ruler will rule the world. There are huge statues

of him in many monasteries in Asia. Unlike other Buddhas, *Maydır* is often depicted sitting on a throne with his legs down. Characteristics include a golden tan, a stupa, a vase with the drink of immortality, and a dharma wheel (Buddizm Slovar', 1992, s. 173a). *Maydır ergi-* is a religious ceremony performed by circumambulating the temple around a statue or painting of maitreya, the future buddha (Lessing, 1960, s. 324a).

P. 150 / 1081 Parlıq aşkın kōrümgä,

Mañnıq torğu çıtkan oşqaş!

Paý-la taýğa¹⁴ kōrümgä,

Maýdır ärgip turğan oşqaş!

When I see the mouth of Parlık river

It is like lying brocade and silk!

When I see city of Pay-taıga,

It is like a day of celebrating the holiday!

P. 212 / 1377 Payındılar közülbäyn-tur!

Maýdır ärgii pärgän-nä-bä?

Maýın çüräk közülbäyn-tur!

Tuban tuğlay pärgän-nä-bä?

The tribes of Payındı does not appear!

Did they go to celebrate religious holiday?

The river of Maýın-çürek does not appear!

Was it covered in smoke?

5.6 NOM

Nom means book but specifically doctrine of Buddhism religion. Ancient Uighurs borrowed from Sogdian *nwm* but originally, the source of the word is from Pre-Greek νομος “law” (Ölmez, 2007, s. 223a). For Tuvan, it is a borrowing from Mongolian. It means “teaching (often religious teaching) dharma, religion especially Buddhism” (Lessing, 1960, s. 590a) (ESTuvY 4, 2008, s. 240).

---

¹⁴ A settlement in Tuva named after the mountain range around it.

P. 17 / 188 Ölgän kicinij tını pağay-tur tãş nomdañ nama kığırza, ol tın (sünä) ärhik çäriñgä, çär altıñga para-tur. (If a lama read the holy book for a bad spirit, the spirit will go underground.)

P. 123 / 903-904 Tıbızık: äziñgä ärgäliğ şoqar, çonuñga çorumaldığ şoqar.

Ayılğazı: Nom piçik (Om piçi) (It considers its owner worthy of prosperity, and its people being a guest. The answer: Doctrine)

5.7 KEGEEN

Gegeen means daylight, morning dawn and brightness. The source of the word is Mongolian *gegegen*. It is also used for a religious terminology meaning “term of reference and address for incarnate lamas usually translated as Serene Holiness” (ESTuvY 3, 2004, s. 130)(Lessing, 1960, s. 374a). It is also related Tib. *hphags pa*; Skt. *ārya* (Lessing, 1960, s. 1190). Its meaning in the Buddhist dictionary is given as “the title of a clergyman in Lamaism” (Buddizm Slovar’, 1992, s. 103b).

P. 96 / 686 Kämçik pacı känän¹⁵ ıraq,

Käzäk pulut tuğlay-pärgän!

Kägäm¹⁶ Poğda orduz’ıraq,

Täylän süzüm çätçi-pärgän!

Top of Kemçik is unexpected far,
Part of clouds covered everywhere!
Holy Buddha’s palace is far away
May my prayer reach to him!

P. 150 / 1082 Kämçik aşkın¹⁷ körümgä,

Käbiş torğu çıtkan oşqaş!

Kämçik pacı körümgä,

Kägäm¹⁸ Poğda ortuz’ oşqaş!

When I see the mouth of Kemçik

¹⁵ känä-gän > känän (Ishakov-Palmbah 1961: 57)

¹⁶ Here, the /p/ after the /n/ caused labialization and turned n>m.

¹⁷ aas+ın > aşkın

¹⁸ Here, the /p/ after the /n/ caused labialization and turned n>m.

Like a silk rug spread!
When I see the top of Kemçik
Like the palace of Holy Buddha!

P. 90 / 650 Parlıq pacın çurttäy tǎn-bǎn,
Mancım poğda täyläy tǎn-bǎn!
Kämçik pacın çurttäy tǎn-bǎn,
Kägǎm poğda täyläy tǎn-bǎn!

I would like to live top of Parlık,
Let me pray to Master Buddha!
I would like to live top of Kemchik,
Let me pray to Holy Buddha!

5. 8 KUBURAK / KUURAK

Kuurak means nominee of lama. The source of word is Mongolian *kuarag* (Lessing, 1960, s. 993b).

P. 8 / 124 Pıstıñ tǎr qaş polğanın uluğ nama-la quburaq-la pıñar. (Only lamas and monks know how many skies there are.)

P. 16 / 173 Kıcı ölü-pärgän öggä, ölgän kicinı salğan öksä çärgä dā nomnı kūraq kığıra-tur. (A monk read the holy book in a yurt where a person dies or in a place where the person is left when he dies.)

P. 16 / 175 Pıstıñ nomnı kūraq-la pıñar, òn-dā öksä qara kıcı pıñar-tur.

P. 212 / 1376 Kūraqtar közülbäyn-tur!

Qural¹⁹ quray pärgän-nä-bä?

Quçun qur'at közülbäyn-tur!

Tuban tuğlay pärgän-nä-bä?

---

¹⁹ This word also has a religious meaning. It means "to service in a lamaist monastery" (Buddizm Slovar', 1992: 262b). General meaning and origin are written in the dictionary part.

The kuuraks do not appear!

Did they serve in monastery?

The mountain of Kuçun kurat does not appear!

Was it covered in smoke?

4. Conclusion

As it can be seen in the compilations, it is clear that the people have adopted Buddhism. In the diary of Katanov, notes from a festival²⁰ he attended in mid-July in Chadaana are as follows: "Huvaraks were playing flute, trumpet, timpani. The lama had a bell in his hand. When he signaled with the bell, one of the huvaraks started to play the drum, and the sound of the drum drowned all the music. The Lama, his assistant and the statue of *Maydır Burkhan* were sitting in a chariot. 60 people carried this chariot to the ceremony area. The front group consisted of young and old huvaraks, whose left shoulder and lower part of the right side were covered with yellow and red fabrics. In front of the huvaraks, there was a protocol of Uryanhai rulers. The Lama and his assistant wore red robes. There were about 50 Huvarak, 200 people, 15 Bureaucrats and 8 Russians. People were praying in front of the statue of *Maydır*. The lama read the scriptures. Young and old huvaraks repeated these words. After the end of the worship, the people prayed to put both hands on their forehead and chest and bowed to the ground. Some people approached the lama in the chariot while he was reading the scriptures. The lama also blessed those who approached him. He touched the holy book on their heads. After all this, the clergy and huvaraks drank tea and ate cheese (pishtak). The Uryanhays were highly respectful of Buddhist worship. Only 4 people talked, laughed, cursed and stood with a hat. After the end of the ritual, everyone kissed the feet of the *Maydır* statue held by the huvarak. Then, one by one, people started to enter through the left door of the *hüree*²¹ and leaving the right door by following the path of the sun to pay homage to the burkhans. *Burkhan* paintings painted on the fabric were placed next to the walls, behind some glass. At the end of the meeting, the huvaraks gave handfuls of barley to the most respected people. They also sprinkled the barley, asking *Maydır* for the fertility of the land. The Uryanhays could not tell me the meaning of Tibetan prayers." (Katanov, 2011, s. 171-174)

It is clear that in these compilations have been collected since 1860, Buddhist terms are used. Being subject these terms to riddles and poets as a result, it reveals that Buddhism has also entered into the folk culture. Nevertheless, many of the terms are borrowed from Mongolian also shed light on where Buddhism was taken as a source. Another important point is seen in the compilations, even though it is not

---

²⁰ This festival is still celebrated today. It takes place in the city of Çadaana every year in mid-July under the name of Üstünü-Hüree International Live Music and Faith Festival.

²¹ Aldı khüree monastery, cf. 11th footnote.

included among the examples that Buddhist terms have also been used in Shamanist rituals. This supports the telescoping of Buddhism and Shamanism in Tuva.

5. Dictionary

aas mouth (Rad 1/536 (14); ET *ağız* ED 98a)

abra- to save, to rescue (Mo. *abra-* L 6b)

adaa jealous (Mo. *atağa(n)* L 58a)

ak white (Rad 1/88(3); ET *aķ* ED 75a-b)

aldı under (ESTuvY 1: 104-105(3))

aldın gold (Rad 1/405(2); ET *altun* ED 131a-b)

ambın-noyan pre-revolutionary Tuvan ruler appointed by the Manchu rulers. (Mo. *amban* L 36b)

amıraldıg cheerful, merry (*amıral+dıg* < Mo. *amural* L 41a)

ašta- to hunger (*aş+ta-* < ET *aç* ED 17a(1))

at horse (Rad 1/441(2); ET *at* ED 33b (2))

ayak cup, bowl (Rad 1/201(1)); ET *ayaķ* ED 270a-b)

azra- breed (Rad 1/577(1); Mo. *asara-* L 56b)

çaa new (ET *yañı* ED 943b)

çalgın wing (ET (Uyg.) *çalgın* ED 420a, → Mo. *dolgiya(n)* L 259a)

çan side (Rad 3/1855(3); ET *yan* ED 940a-b)

çaңgi chief of a sumun (Mo. *zanggi* L 1035b)

çaңgis alone (ET (Uyg) *yalañuz, yalıñuz*, (MK) *yalñus* ED 930b-931a)

çanır kuş migratory bird (*çan-* “to return”; Rad Index 1322b; ET *yan-* ED 941b)

çaraş beautiful, good (Rad 3/115 (3); → ET *yara-* ED 956a-b)

çarba cracked (Rad 3/1874; ET *yar-* ED 954b-955a)

çat- to spread, to lay / to lie (Rad 3/1895(5); ET *yad-* ED 883b)

çediş- to catch, to reach (Rad 3/1986)

çel mane (ET (MK) *yel* ED 917a(2), 924b-925a(2))

çer floor, place (Rad 3/1965; ET *yer* ED 954 a-b)

çerge row by row (Mo. *zerge* L 1045b)

- çılğı** herd of horses (Rad 3/2087(2); ET *yılğı* ED 925b-926a)
- çıt-** to lie down (Rad Index 1351b; ET *yat-* ED 884a)
- çi-** to eat (Rad 3/2106 (7); ET *yè-, yi-* ED 869b)
- çi**be thing
- çiree** table; bed (Rad 4/1071(2/3); Mo. *şirege(n)* L 716a)
- çon** people (Rad 3/2017(2); Mo. *con* L 1070b)
- çoruk** travel (Rad 3/2019; ET *yoriğ* ED 963a-b)
- çorumaldığı** traveler (Tenişev 541a)
- çurtta-** to live (Rad 3/2174; *çurt+ta-*)
- çüde-** to get older (Rad 3/2198; Mo. *cüde-* L 1082a)
- ee** owner (Rad 1/657(4); ET *edi* ED 41a)
- ekki** good (Rad 1/677(3); ET (Orh. Uyg.) *edgü*, (MK, KB) *edgü* ED 51b)
- emik** breast (Rad 1/954; ET *emig* ED 158b)
- emne-** to treat (Rad 1/962(1); ET *emle-* ED 161b; → Mo. *emne-* L 314a)
- erge** welfare (ET *erk* ED 220b; Mo. *erke* L 328b)
- ergi-** to circumambulate (Mo. *ergi-* L 323b)
- erlik** devil, demon (Rad 1/789(4); Mo. *erlig* L 331a, → ET *erklig* ED 224a-b)
- ırak** far (Rad 1/1366(1); ET *ırak* ED 214a-b)
- inek** cow (Rad 1/1442(2); ET *ingek* ED 184a)
- kadır-** to swirl (Rad 2/326(5))
- kag-** auxiliary verb (Rad Index 1123b)
- kanca-** how to be, how to behave (Rad 2/129; ET *kança* “nereye, nerede” ED 634b)
- kar** snow (Rad 2/131(1); ET *kar* ED 641a)
- kara** black (Rad 2/132; ET *kara* ED 643b; → Mo. *kara* L 931a-b)
- kara kici** the people (Rad 2/132)
- kaş** how many, how much (Rad 2/331(2/1); ET *kaç* ED 589b)
- kat** wind (Rad 2/277(5))
- kattap** again (Rad Index 1137b; ET *kata* 596a)
- kayda** where (Rad 2/36)
- kebis** carpet, rug (Rad 2/1197(2); ET(MK) *keviz* ED 692b, Mo. *kebis* L 439b)

- kecik** pass, crossing (Rad 2/1151; ET *keçig* ED 696a)
- kede** far, far away (Rad 2/1132)
- keergençik** miserable (Rad Index 1168b **kek+ürge-n-çig*; → ET *kek* ED 707b)
- kek** cuckoo (Rad 2/1223(5); Mo. *kökege ~köküge* L 482b)
- kel-** to come (Rad 2/1109 (3); ET *kel-* ED 715b)
- kelin** bride (Rad 2/1117; ET *kelin* ED 719a)
- keneen** some what unexpected (Mo. *geneken* L 377b)
- keñgirge** drum (Mo. *keñgerge(n)* L 454a)
- keş-** to pass (Rad 2/1180(2); ET *keç-* ED 693b-694a)
- kezek** piece, group; tribe, family (Rad 2/1172(1); ET *kesek* ED 749b, → Mo. *keseg* L 459a)
- kıgır-** to read (Rassadin 218(2))
- kıl-** to do, to make (Rad 2/766(2); ET *kıl-* ED 616a-b)
- kır** edge, corner (Rad 2/732(2); ET (MK) *kır* ED 641a-b)
- kıs** girl (Rad 2/800 (2); ET *kız* ED 665b)
- kızıl** red (Rad 2/826 (1); ET *kızıl* ED 683b)
- kici** person (Rad 2/1396; ET *kişi* ED 752b-753a)
- kodan** wild rabbit (Rad Index 1141a)
- kökşün** old man (Mo. *kögşin* L 481a)
- kör-** to see (Rad 2/1249(6); ET *kör-* ED 736a-b)
- körtük** snowdrift (Rad 2/1265; ET *körtük* ED 739a)
- közül-** to appear (Rad 2/1303; ET(MK) *közül-* ED 759a-b)
- kuday** sky (Rad 2/998; << Far. *hud-āy* Steingass 449b)
- kura-** to gather, accumulate (Mo. *qura-* L 987a)
- kural** meeting (Mo. *qural* L 987b)
- kuş** bird (Rad 2/1022; ET *kuş* ED 670)
- kül** ash (Rad 2/1465(2); ET *kül* ED 715a(1))
- lama/nama** priest, Buddha priest in Tibetan and Mongolian Buddhism (Rad 3/662; Mo. *lama, blama* L 515b, 108b)
- mancın** mancın master, great scholar (mancın “Großer Gelehrter”; Mo. *bançin* L 81b)

- mañnik** Brocade; silk material interwoven with dragons of certain type in silver or gold (Ch. *mang-lung*; Mo. *mangnug* L 527b)
- maydır ergi-** celebrate religious holiday (Mo. *maidari ergiku* L 324a)
- men** I, me (Rad 4/2085(1); ET *ben, men* ED 346a-b)
- möñgün** silver (Rad 4/2130; Mo. *möñgü(n)* L 547b)
- noyan** an outstanding mongolian (Rad 3/694; Mo. *noyan* “lord” L 589b)
- ok** bullet, arrow (Rad 1/988; ET *oq* ED 76a-b)
- olbuk** cushion, bed (Mo. *olbuğ* “kissen, bett” L 608a)
- olur-** to sit (Rad 1/1087; ET *olur-* ED 150a-b)
- ordu** palace (Rad 1/1072(1/1); ET *ordu* ED 203a-b; Mo. *ordu(n)* L 617a)
- orun** place (Rad 1/1057; ET *orun* ED 233a-b; → Mo. *orun* L 623a-b))
- oşkaş** same, similar (Rad 1/1003(1); → ET *oşsaş* ED 97a)
- oy** colour of horse; horse (Rad 1/969 (3); ET (MK) *oy* ED 266a (2))
- ög** yurt (ET (Orh.) *eb*; ET (Uyg. MK. KB. *ev, ew* ED 3b-4a)
- öl-** to die (Rad 1/1243 *öl-*; ET *öl-* ED 125b-126a)
- örçee** to relent; to forgive (Mo. *örüşiye-* L 644b)
- öske** other, different (Rad 1/1294; ET *özge* ED 285b)
- pagay** bad (Rad 4/1132; Mo. *mağuy* L 521a; Mo. *mağu* L 520b)
- par-** to go (Rad 4/1145(10); ET *bar-* ED 354a-b)
- paş** head (Rad 4/1198(1); ET *baş* ED 375a-376a)
- pay** rich (Rad 4/1119 (5); ET *bāy* TDBUÜ 172)
- paza** again (Rad 4/1193; ET *basa* < *bas-a* ED 371b)
- peg** sir, prince (Rad 4/1220; ET *beg* ED 322b-323a)
- peletke-** to setup (Rad 4/1244; Mo. *beledke-* L 97a)
- pen** (→ cf. men)
- per-** auxiliary verb (ET *ber-, bir-* ED 354b-355a)
- pil-** to know (Rad 4/1335; ET *bil-* ED 330b-331a)
- pis** we, us (Rad 4/1350(1); ET *biz* ED 388a-b)
- po** this (Rad 4/1261; Uyg.-Br. *bo*)
- pol-** to be (Rad 4/1273(3); ET *bol-* ED 331a-332a)
- pulan** moose (Rad 4/1374)

- pulut** cloud (Rad 4/1375; ET *bulut* ED 333a-b)
- purgan** god, Buddha (Rad Index 1237; Uyg. *burhan* < Çin. *fo* ve ET *han*; → Mo. *burқан* L 139b)
- put** foot, leg (Rad 4/1379(1/1); ET *but* ED 297b)
- puuday** wheat (Rad 4/1382; Mo. *buuday* L 131a)
- saada-** to be late (Mo. *sağata-* L 658a)
- sag-** to milk (Rad 4/260(3/1); ET *sag-* ED 804b; → Mo. *sağa-* L 656a)
- sagin-** to remember, to think (Rad 4/258(3/1); ET *saқın-* ED 812b-813a)
- sal-** to put; to leave (Rad 4/344(10/1); ET *sal-* ED 824b)
- sarig** yellow (Rad 4/322 (1); ET *sariğ* ED 848b)
- saylık** wagtail bird (Rad Index 1241a)
- sq-** to fit (Rad 4/622(2); ET *sıg-* ED 804b)
- sikte-** to urinate (*sik+tä-*; ET *sik* ED 818b)
- soonda** at the end (*soñ+unda*; ET *soñ* ED 832b)
- sögle-** to say (Rad 4/577; ET *sözle-* ED 863a-b)
- sug** water (Rad 4/755; ET (Uyg. MK. KB.) *suw*, *suw* ED 783a-b)
- surtul** doctrine (Mo. *surtal* L 740a)
- suut** bead (Rad Index 1257a)
- sülde** guardian god or gods (Mo. *sülde* L 743a)
- süne** soul (Rad 4/804; Mo. *sünesü(n)* L 744a)
- süzük** belief (Rad Index 1257a ; ET *süzük* ED 862a, → Mo. *süsüg*, *sücüg* L 745b, 746b)
- şok-** to accumulate (Rad 4/1023(7))
- tadaazın** small leather strap (Mo. *tatağasun* L 787a)
- taday** painful exclamation (Mo. *tatay* “faugh” L 787b)
- tag** mountain (Rad 3/795; ET *tag* ED 463a-b; → Mo. *tag* L 763a)
- talgan** roasted flour (Rad 3/891; Mo. *talğa(n)* L 773b)
- tañdı** taiga; forest of Siberia (Tenişeva 406b *tañdı* “taiga”)
- taş** stone (Rad 3/931(2/1); ET *taş* ED 557a-b)
- tayga** forest of Siberia (Rad 3/767; → Mo. *tayğa* L 768a (1))
- te-** to say (Rad 3/1008; ET *tê-* ~ *ti-* ED 433b)
- teer** sky (Rad 3/1060(2); ET *teñri* ED 523b)

- tereň** deep, depth (Rad 3/1062(1); ET *teriň* ED 551a-b)
- tespi** wooden plate, wooden cup (Rad 3/1117(3); Mo. *debşi, tebşi* L 239b, 790b)
- teyle-** to pray
- tin** soul (Rad 3/1312(2); ET *tin* ED 514a-b(1))
- tis-** to array (Rad 3/1395(8); ET *tiz-* ED 572a-b)
- ton** cloth (Rad 3/1176; ET *ton* ED 512b)
- torgu** silk (Rad 3/1185; ET *torğu* ED 539a; → Mo. *torğu* L 826a-826b; Mo. *torğa(n), torğu(n)* L 826a-826b)
- tos** nine (Rad 1/1165(2); ET *toköz* ED 474b)
- töngür** bald (Tenişeva 178(1/2))
- töre-** to born (Rad 3/1251(5); ET *törü-* ED 533a-b; → Mo. *törü-* L 836a)
- tört** four (Rad 3/1257; ET *tört* ED 534 a-b)
- törten** forty (Rad 3/1258)
- tuban** smoke (Rad 3/1518(3/1); ET *tuman* ED 507a-b)
- tugla-** to cover; to blacken (Rad 3/1433(2/2); → ET *tu-* ED 434a)
- tuñ** ice (Rad 3/1434(2/1); ET (MK) *toñ* ED 513a (1))
- tur-** to live (Rad 3/1442 (2); ET *tur-* ED 529b(1))
- udaazın** silk thread (Rad 1/1711)
- ulug** great (Rad 1/1695; ET *uluğ* ED 136b)
- üñgür** pit, cave (Rad 1/1814; ET *üñür* ED 188b)
- üstüü** above; elegant (*üstü+kü*; Rad 1/1885; → ET *üstün* ED 242b;)
- yoo** painful exclamation (Rad 3/396(4))

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Bu çalışma için hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Türkoloji alanını kapsamaktadır.

Çatışma Beyanı: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

References

- BEER, Robert (2015). *The Handbook of Tibetan Buddhist Symbols*, Boulder: Shambhala
- BUDDIZM: SLOVAR' (1992). Abaeva L. L., Androsova V. P., Bakaeva E. P. and others; Under total red. Zhukovskaya N. L. and others - Respublika
- CLAUSON, Sir Gerard. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford: Clarendon Press
- DOERFER, Gerhard (1963-1975). *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen*, I-IV, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GmbH
- ISHAKOV F. G., A. A. PALMBAH (1961). *Grammatika Tuvinskogo Yazıka "Fonetika i Morfologiya"*, Moskva: USSR
- KATANOV, N. F. (1903). *Opit İzsledovaniya Uryanhayskago Yazıka, s ukazaniyem glavneyşih rodstvennih otnoşeniy ego k drugim yazıkam tyurkskago kornya: İmperatorskago Universiteta*
- KATANOV, N. F. (2004). *Türk Kabileleri Arasında*, Çev. Atilla Bağcı, Konya: Kömen Yayınları
- KATANOV, N. F. (2008). *Sibirya ve Doğu Türkistan'dan Mektuplar*, Çev. Burçak Okkalı, Ankara: TDK
- KATANOV, N. F. (2011). *Oçerki Uryanhayskoy Zemli, Kızıl: Müzey antropologii i etnografi imeni petra velikogo (kunstkamera)*, TİGİ.
- LAMAJAA, Çimizaa (2019). *Geokul'turnie Obrazı Buddiyskogo Mira Tuvintsev: İstorişeskiy Kontekst i Sovremennost*, Novıe İssledovaniya Tuvı, No:3, p. 27-40
- LESSING, Ferdinand. (1960). *Mongolian English Dictionary*, Los Angeles: University of California Press
- LUR'E, Pavel. (2015). *Belikaya Rossiya Vse Goroda Ot Kaliningrada Do Vladivostoka*, Moskva: Eskmo
- MONGUŞ, M. B. (2001). *İstoriya Buddizma V Tuve (Vtoraya Polovina 6 - Konets 20 V.)*, Novosibirsk, Nauka
- ONDAR, B. K. (2007). *Toponimişeskiy Slovar' Tuvı, Kızıl, Tuvinskoe Knijnoe İzdatel'stvo*
- ÖLMEZ, Mehmet (2007). *Tuwinischer Wortschatz mit alttürkischen und mongolischen Parallelen*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag
- RADLOV, Wilhelm (1907). *Proben der Volksliteratur der türkischen Stämme IX. Theil: Urianchaier (Soyonen), Abakan-Tataren und Karagassen*, Sanktpeterburg

- 1893-1911, *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte, I-IV*, Sanktpeterburg: Akademiy Nauk'

RASSADIN, V. I (2016). *Tofalarsko-Russkiy Slovar'*, Moskva: Izdatel'skiy Dom YASK

TATARINTSEV, B.İ. (2000-2008). *Etimologiçeskiy slovar' tuvinskogo yazıka I-IV*, Otvetstvenniy redaktor D.A. MONGUŞ, Novosibirsk: İmperatorskago Nauka (ESTuvY)

TENİŞEV, E. R. (1968). *Tuvinsko-Russkiy Slovar'*, Moskva: "Sovetskaya Entsiklopediya" Dep Nom Ündürer Çer

TOKYÜREK, Hacer (2019). *Eski Uygur Türkçesinde Budizm ve Manihaizm Terimleri*, Ankara: TDK

KAŞ BARAK TÜRKMENLERİ AĞZINDAN DERLEME SÖZLÜĞÜNE KATKILAR

Savaş ŞAHİN*

ÖZET

Türkiye Türkçesi ağızlar bakımından oldukça zengindir. Tarihsel süreç içerisinde Türk boyları Anadolu'ya milattan önceki dönemlerden itibaren gelmeye başlamışlardır. 11. yüzyıldan sonra büyük kitleler halinde Anadolu'ya göçen Oğuz soylular da Anadolu'da Oğuzcaya dayalı bir ağız kullanmışlardır. Anadolu'da yaşayan Oğuzların da ağızlarını ses, şekil, söz varlığı bakımından inceleyen, sınıflandıran değerli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar yoluyla Türkmen ağızlarının dil özellikleri ve söz varlığı tespit edilerek hem bu ağızlar kayıt altına alınmış hem de bu sayede ağızların yaşatılması amaçlanmıştır. Barak Türkmenleri de Oğuz ağzına dayalı bir ağız kullanmaktadır. Ülkemizin çeşitli bölgelerinde dağınık olarak yaşamakta olan Barak Türkmenlerinin bir kısmı da Antalya'nın Kaş ilçesinde bulunan köylerde hayatlarını sürdürmektedirler. Barak adının anlamının araştırılmasına, Barakların izini taşıyan yer adlarının, tarihi süreçteki yerleşim yerlerinin tespitine yönelik olarak birçok çalışma yapılmıştır. Yapılacak olan çalışmalarla dağınık olarak yaşayan Barakların ağızlarındaki söz varlığı, folklor ürünleri bir araya getirilerek onlar hakkında daha kapsamlı bir veri elde edilebilir. Bölgede yaptığımız derlemeler yoluyla Barak ağızlarında yaşayan sözcüklerin yaşatılması ve kayıt altına alınması amaçlanmıştır. Bu sayede elde edilen verilerin daha kapsamlı yapılacak olan çalışmalara da kaynak olacağı düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Barak Türkmenleri, Derleme sözlüğü, Söz varlığı, Antalya ağzı

CONTRIBUTION OF BARAK TURKMEN DIALECT TO COLLATION DICTIONARY

ABSTRACT

Turkish in Turkey is very rich in terms of dialects. Within the historical process, Turkish tribes started to come to Anatolia before B.C. The Oghuz nobles who migrated to Anatolia in large numbers after the 11th century also used a dialect based on the Oghuz. Valuable studies have been done that examine and classify the dialects of the Oghuz people living in Anatolia in terms of sound, shape and vocabulary. Through these studies, the linguistic features and vocabulary of Turkmen dialects were determined and they were recorded to keep them alive. Barak Turkmens also use a dialect based on the Oghuz. Some of the Barak Turkmens living dispersedly in various regions of our country continue their lives in the villages of Kaş district of Antalya. Many studies have been carried out to investigate the meaning of the name Barak and determine the place names bearing traces of Baraks, and the settlements in the historical process. With the studies to be done, more comprehensive data can be obtained by bringing together the vocabulary and folklore products of the Baraks who have dispersed settlements. It is aimed to keep alive and record the words living in Barak dialects through the compilations we made in the region. It is thought that the data obtained in this way will be a source for more comprehensive studies.

Keywords: Barak Turkmens, Compilation dictionary, Vocabulary, Antalya mouth

Giriş

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü
e-posta: savasss154@gmail.com ORCID: 0000-0003-4462-9006

“Türkiye Türkçesinin ağızları hakkındaki çalışmalar, 19. yüzyılın ortalarında başlamıştır. Türkiye dışındaki Türkologların yaptığı ilk çalışmaların ardından 1940’lı yıllardan sonra Türkiye’de de Türkiye Türkçesi ağızları hakkındaki çalışmaların sayısı artmıştır.” (Efe, 2020: s.787). Ağızlar yoluyla standart Türkiye Türkçesinde bilinmeyen birçok kelime nesilden nesle canlı şekilde aktarılmaktadır. “Ağızlar dilin önemli çalışma alanlarıdır ve dilin standart yapısından farklı olarak o dile ait önemli zenginlikleri bünyesinde barındırır.” (Bulut, 2020: s.119). Ağızların coğrafi dağılımı bize o toplumun yerleşme düzenine ve yerleşme tarihine kimlerin ne zaman nereden nereye gelip yerleştiğine, kimlerle komşu oldukları gibi soruların cevaplarını verir (Karahana, 2022: s.40). Bir dilin söz varlığı içinde deyimler, terimler, atasözleri, ilişki sözleri, kalıp sözleri bulunur. Tüm bunların zenginliği ve çeşitliliği bir dilin gelişmişliğinin ifadesi olarak kabul edilir. “Söz varlığı, sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar ya da dilbilimdeki terimiyle göstergeler olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.” (Aksan, 1996: s.7). Toplumsal değişim ve dönüşümle birlikte ağızlardaki söz varlığı da artar veya azalabilir, kimi sözcükler ölür yerini başka sözcükler alır. Sözcüğün anlamı değişerek eski anlamı somut bir anlamı karşılarken şimdiki anlamı soyut bir anlamı karşılayabilir. Sözcüklerin anlam ve kavram alanları genişler veya daralır. Sözcüklerin semantik, gramatik değişimlerinin tespiti için ağız çalışmaları oldukça kıymetlidir. “İl, ilçe, köy gibi daha küçük bir bölgede konuşulan, oldukça homojen bir ağız grubunun söz dağarcığının tespit edildiği dar bölge ağız sözlükleri daha büyük sözlükler için kıymetli ön çalışmalar olarak görülür.” (Demir, 1999: s.69). Dar bölgelerde yapılan söz varlığı derlemeleri de ileride daha kapsamlı yapılacak olan çalışmalar için de yol göstericidir.

“Yörük kavramını Anadolu ve Rumeli’de konar-göçer olarak yaşayan, geçimlerini çoğunlukla hayvancılık ve ziraat ile sağlayan, mevsimlere göre kışlak ve yaylalarda kurdukları evlerde ya da çadırlarda oturan, Oğuz Türklerine verilen isim olarak söyleyebiliriz.” (Taşkın, 2020: s.86-89). Selçuklu ve Osmanlı devleti dönemlerinde Oğuz Türklerinin çoğunlukla yaşama tarzı değişmiştir. Artık bozkır kültürünün yerini çoğunlukla yerleşik yaşam kültürü almıştır. Bu dönemde yerleşik yaşama geçmeyen Oğuzlar devlet tarafından “Türkmen” ve “Yörük” adı altında anılmaya başlamış ve bu Türk kitlesi bozkır kültürünü devam ettirmiştir (Kutlu, 1987: s.3).

“Yörük kültürü zaman içinde dönüşmekte, toplumsal ve mekânsal bir değişim evresinden geçmektedir.” (Uslu 2020: s.104). “Toplumda devrim niteliğinde bir yenilenme olsun olmasın sözvarlığında çağın gidişine koşut bir gelişme olmaktadır. Dildeki değişimler çoğu kez sözcüklerde, yani dilin söz dağarcığında söz varlığında görülür (Dilçin, 1978: s.24). Milli kültür değerlerinin bir hazinesi, milli ve sosyal hayatın bir anlatımı olan Yörük (Türkmen) Kültürünü konu alan çalışmalar, köklü bir ulusal kültürü yansıtması bakımından insanları bugüne ve geçmişe bağlama açısından önem arz eder. Zaman, mekân ve tarihsel süreçle birlikte kültüründe değişim ve dönüşüm yaşayan Yörüklerin ağızlardaki söz varlığı da dil bilimciler açısından oldukça önemlidir. Yüzyıllar önce Gaziantep civarından göçerek Kaş ilçesine yerleşen Barak Türkmenleri kültürel kimliklerini korumuşlar, onlar canlı dil hazinesini bugün de yaşatmaktadırlar. Biz Yörük-

Türkmen ayırımına girmeden Barak Türkmenlerini kendi deyimleriyle yörük olarak kabul edeceğiz.

Antalya'nın güneybatısında yer alan Kaş ilçesi 54 mahalleden oluşmakta olup toplam alanı 2231 kilometrekaredir. Doğusunda Demre, kuzeyinde Elmalı, batısında Fethiye ile çevrilidir. Bölge insanının en önemli geçim kaynağı turizm, tarım ve hayvancılıktır. Leyla Karahan, Antalya ağzını Batı grubu ağızları içerisinde I. Alt grubu ağızları içerisine dahil etmiştir (Karahan, 1996: s.106). Erdem ve Bölük tarafından yapılan çalışmada Antalya ağzı üç bölgeye ayrılmıştır. Kaş ağzı Demre, Elmalı, Finike, Kumluca, Kemre, Konyaaltı, Kepez, Muratpaşa ile I. Ağız bölgesinde yer almaktadır (Bölük ve Erdem, 2021: s.2048). Mehmet Dursun Erdem ve Ramazan Bölük Kaş ağzının bazı özellikleriyle Batı grubu ağızlarının genel karakteristik özelliklerine uymadıkları görüşündedirler (Erdem vd., 2011b: s.39). “Ağızların ilden ile değil, köyden köye bile farklılık gösterdiği gerçeği, sınıflandırmanın, ağız haritası çizmenin ne kadar zor olduğunu (Karahan, 2022: s.41) bildiğimiz için Barak Türkmen ağzının da bölgedeki Türkmen ağızlarından veya diğer Barak Türkmen ağızlarından bazı farklılıklar gösterdiği muhakkaktır.

Bu çalışmadaki dil malzemesi Antalya'nın Kaş ilçesindeki Barak Türkmenleriyle yaptığımız mülakatlar yoluyla kayıt altına alınan sözlü kültür ürünlerinden alınmıştır. Derlenen sözcükler türlerine ve kavram alanlarına göre sınıflandırılarak gösterilecektir. Sözcükler; Derleme Sözlüğü ile karşılaştırılıp Derleme Sözlüğü'nde yer alan, Derleme Sözlüğü'nde yer almayan, Derleme Sözlüğü'nde bulunduğu hâlde ses ve anlamları farklı olan sözcükler olarak üç ana başlıkta sınıflandırılmış, Anadolu ağızlarıyla ilgili söz varlığı çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

1. Kaş Barak Türkmenleri

Barak Türkmenleri, Hazar Denizi'nin güneydoğusundan, Horasan taraflarından Anadolu'ya gelerek Yozgat ve civarına yerleşmişlerdir. XVI. yüzyılda Horasan'dan Anadolu'ya göç eden Barak Aşireti XVII. yüzyıl sonlarında (1691 tarihinde) Osmanlı Devleti'nin, Rakka Eyaletine iskanlarını emrettiği aşiretler arasındadır. “Bölgede gösterdikleri başıbozuk eylemleri nedeniyle Osmanlı Devleti'nin zorunlu iskân politikalarına tabi tutulmuşlardır (Genç, 2021: s.240-241). Faruk Sümer'e göre (Sümer 1999:197) Baraklar; XVI. yüzyılda Yeni-il'in Dulkadirli koluna mensup bir Cerid obasıdır. Baraklar, XVII. yüzyılın sonlarında, Rakka'ya iskân edilecekleri esnada, Türkmen olarak vasıflandırılıyorlardı (Ersoy, 2005: s.87). “Birçok kaynak Moğol hâkimiyetinin yıkılmasından sonra Doğu ve Kuzey Anadolu'da teşekkül eden Türkmen Beyliklerinin Halep Türkmenlerine mensup aşiretler tarafından kurulduğunu göstermektedir. Bugünkü Barak aşiretlerinin kaynağı Halep Türkmenleridir. Halep Türkmenlerinin en büyük dalını da Beğdili aşiretinin oluşturduğu görülür.” (Tanyol, 2014: s.69-73). Barak Türkmenlerinin mensup olduğu Beydili aşiretinin Selçuklu devletinin kurulmasında rol oynadığı bilinmektedir (Bicik, 1997: s.81).

Tarihte Barak adını taşıyan dört tane hükümdar olduğu bilinmektedir. Bunlar Barak Hacib, Barak Baba, Altın Orda Hanlığı hükümdarı Barak Han ve Çağatay Hanlığı hükümdarı Barak Han'dır. Barak adını taşıyan bir diğer kişi de Barak Babadır. Asıl adı bilinmeyen Barak Baba kaynakların çoğuna göre Babâî hareketinin merkezlerinden Tokat

yakınlarındaki bir köyde doğduğu genç yaşlarda dervişliğe heveslenerek Babaî muhitinden meşhur Türkmen babası Sarı Saltuk'a mürit olup kendisine Barak (köpek) lakabını Sarı Saltuk'un verdiği nakledilir (Zeyrek, 2009: s.10-11).

“Barakların adını taşıyan yer adlarının en yoğun görüldüğü bölge Anadolu ve özellikle Rumeli'dir. Bugün Anadolu'da önemli sayıda Barak adını taşıyan yerleşim adı tespit edilebilmektedir. www.google.com uygulaması yardımıyla tespit edebildiğimiz yerleşim adları şunlardır: Barak (Keskin/Kırıkkale), Baraklı (Delice/Kırıkkale); Baraklı (Sarıkaya/Yozgat), Baraklı (Keles/Bursa), Aşağıbaraklı (Keles/Bursa), Barak fakih (Kestel/Bursa); Baraklı (Evciler/Afyonkarahisar); Belbarak (Hacıbektaş/Nevşehir), Aşağıbarak (Hacıbektaş/Nevşehir); Yukarıbaraklı (Taşova/Amasya), Özbaraklı (Taşova/Amasya), Barak (Şahinbey/Gaziantep), Yeşilbarak, Sahil Barak (Kaş/Antalya).” (Şahin, 2022: s.61). Kaş Barak Türkmenlerinin Antalya'ya nasıl ve ne zaman geldiği konusunda kesin bilgiler bulunmamakla birlikte, 1691-1712 yıllarında Rakka'dan Anadolu'ya geri dönen Baraklardan oldukları sanılmaktadır. Yine kesin tarihi bilinmemekle birlikte köy halkından İbrahim Korkut'tan edinilen bilgilere göre Kaş Baraklarının ataları Gaziantep'te bir suç işleyince bu bölgeye sürülmüşlerdir. Yine köy halkından Alim Onarıcı'dan edinilen bilgiye göre ise Barak köyü, Üçağız köyünden sonra Kaş ilçesinin en eski köyüdür. Söylenilene göre Gaziantep'teki Barak köyünden geldikleri ve gelenlerin çoban oldukları bilinmektedir. Bunlardan farklı olarak bazı köylüler yerleştikleri bölgedeki suyun berraklığından dolayı bölgeye “Berrak” dediklerini, zamanla bu kelimenin “Barak” kelimesine dönüştüğü bilgisini vermiştir. “Bölgede kilimcilikle ilgili çalışmalar yapan Ali Yıldız, Gaziantep taraflarından hangi tarihte göçtüklerini kesin olarak bilinmeyen Baraklılardan üç obanın Antalya'nın Kaş ilçesine gelip orada Barak köyleri kurdukları bilgisini verir. Köyler tahminen 1691 ya da 1712 yılında Rakka'dan Anadolu'ya geri dönen Barakların bir kolu tarafından kurulmuş olmalıdır” (2012: s.149). Gaziantep Barak Ovası'ndan göç ederek Antalya'ya yerleşen Barak Türkmenleri Yeşilbarak ve Sahilbarak olmak üzere iki köye yerleşmişlerdir. Yaylak olarak Elmalı-Kaş sınırındaki Yeşilbarak köyü; kışlak olarak da Demre-Kaş sınırındaki Sahilbarak eski adıyla Boğazcık köyünü yurt edinmişlerdir. Baraklıların büyük çoğunluğunun yaşadığı Yeşilbarak köyü; Antalya'nın kuzeybatısında, Kaş'a 75 km, Gömbe'ye 10 km ve Elmalı'ya 35 km mesafededir. Köy, Yumru dağının eteklerine kurulmuştur. Yeşilbarak köyünde bulunan 450 hane yaklaşık olarak 1500 nüfusludur. Bu halkın bir kısmı mevsimlik olarak sahile göç ederler.

2. Derleme Sözlüğünde Bulunan Sözcükler

2.1. Fiil

ağdır-: Yükseltmek, havaya doğru kaldırmak, omuza almak.

apala-: Emeklemek.

aralaş-: Uzaklaşmak.

ard-: Bir şeyi ipe sermek, yükletmek.

ardıl-: Abanmak, yaslanmak, dayanmak.

ayıtla-/aydla-: Ayıklamak.

aykırıla-: 1. Yan çizmek, kaytarmak. 2. Kaçmak.

bele-: Çocuğu beşiğe yatırmak, kundaklamak, sarmak.

beler-: Gözü çok fazla açılmak, sert bakmak.

bıdıra-: Konuşmak, öfkeyle konuşmak, kendi kendine konuşmak.

botla-: Doğurmak (deve).

bört-: Az haşlanmak.

cıngar çıkar-: Yerli yersiz kavga çıkarmak.

cıvıt-: Bir işi uzatarak usanç vermek.

çemre-: Kolunu ve paçalarını sıvamak, eteğini toplamak.

çez-: Çözmek.

çıkıla-: Bohça haline getirmek, çıkın yapmak.

çint-: Bir şeyi ufak parçalara bölmek, doğramak, kesmek.

çokaş-: Toplanmak, birikmek, üşüşmek, kalabalık etmek.

deber-: Ortaya çıkmak, yenilenmek, yeniden oluşmak.

dengil-: 1. Yaslanmak. 2. Yan yatmak. 3. Dayanmak.

derne-: Toplamak.

dep-: 1. Bir şeyi basa basa doldurmak, tıkmak. 2. Tekme atmak, tekmelemek.

din-: Çok yorulup iş göremez hâle gelmek.

dinel-: Dikilmek, ayakta durmak.

dirke-: Yan yana ya da arka arkaya bağlamak.

elet-: iletmek, götürmek.

endik-: Utanmak, sıkılmak, çekinmek.

ev-: Acele etmek.

fıydır-: Atıvermek, kaldırıp atmak, fırlatmak.

gavır-: Kavurmak.

gavlat-: Ceviz ve bademin kabuğundan ayrılması.

gere-: Kapamak, örtmek.

gıran gir-: Yok olmak, ölmek.

gıynaştır-: Kapı ve pencereyi az açmak, aralamak.

gızdır-: Isıtmak.

gidiş-: Kaşınmak.

- hava çek-:** Türkü söylemek.
- hışdın-:** Ayrılmak, bırakmak.
- hopuştur-/hoput-:** Arkaya sırta almak.
- hora geç-:** Hoşa gitmek, işe yaramak.
- hortla-:** Küsmek, darılmak.
- hur-:** Vurmak.
- hüm et-:** Atılmak, saldırmak, hücum etmek.
- ırala-:** Sallamak.
- ilen-:** Beddua etmek.
- kakış-:** 1. Karşılıklı söz direnişinde bulunmak, iddia etmek. 2. Yarış halinde olmak.
- kaykıl-:** 1. Arkaya eğilmek. 2. Yaslanmak.
- kemçir-:** Konuşanın sözünü kesmek.
- mahana bul-:** Bir kimse veya bir olay hakkında hoş olmayacak yorum yapmak, kınamak.
- matıfla-:** Bunamak.
- mızgı-:** Uykuya dalmak, uyuklamak.
- ödü sıt-:** Çok korkmak, ödü patlamak.
- ölçer-:** Sönmeye yüz tutmuş ateşi, lambayı canlandırmak, alevlendirmek.
- pavkır-:** Çok öfkelenmek, bağırarak.
- sadala-:** Sözü ağzında geveleme, şaşırıp sözü uzatmak, istediğini tam anlatamamak, sayıklamak.
- sarala-:** İyice sarmak, sarıp sarmalamak.
- seyit-:** Koşmak.
- sımırsama-:** Nemlenip bayatlamak.
- sıvıt-/zıvıt-:** Süzme yoğurdu inceltmek için suyla karıştırmak, ezmek.
- si-:** 1. Sıvı maddeler için sızmak. 2. Hayvan, işemek.
- sinlen-:** Gizlenmek.
- tins tepser-/tesper-:** 1. Kurumaya yüz tutmak. 2. Sac üzerinde pişirilen ekmeğe saca yapışmak.
- ir-:** Aksırmak, hapşırarak.
- tünne-/tünle-/tün-:** Zıplamak, sıçramak.
- üğ-:** Uyumak.
- ünle-:** Seslenmek, bağırarak.

üt-: Tüyleri yolunmuş tavuğun kalan ince tüylerini ateşle yok etmek.

yabana git-: Boşa gitmek.

yakım yak-: Ağıt yakmak, türkü söylemek.

yavancı-: Çok acıkmak, midesi ezilmek.

yaykala-: Yıkamak.

yuğur-/yuñur-: Yoğurmak.

yü-: Yıkamak.

2.2. Sıfat

apapbak: Bembeyaz, tertemiz.

ay aydın: Aydınlık, ay ışığı.

baylan: Şımarık, yüzüstü, nazlı, yaramaz, terbiyesiz, arsız, densiz.

çılka: Sade, arı, yalnız.

çılpak: Çıplak.

dul: Yağmur, güneş ve rüzgârın etki yapamadığı gizli, kuytu yer, kenar, saklanılacak yer, ağaç, bina gölgesi.

ellek: Becerikli, eli çabuk.

ensi: Yarı yanmış odun.

ende: Yanında, yanındaki, yakınındaki, elindeki.

eşgere: Ulu orta yer, açık, belli.

gabış: Saçsız insan.

gebeş: Karnı şiş olan.

ger: Beyaz ile siyah arasındaki renk (hayvanlar için).

ıldır ıldır: Işıl ışıl, pırıl pırıl.

ırahat: Rahat.

kerti: Doğru.

kıpırdak: Hareketli, yerinde duramayan, yaramaz.

mamır: Dört dörtlük. Sağlam, bütün, büsbütün.

ölekez: Ölecekmiş gibi zayıf, sağlıksız.

özek: Özenti, çıkarı için sırnaşarak istediğini alan.

pala: Eski, kullanılmış.

sapa: Issız yol.

sırlak: Düzgün, pürüzsüz, parlak.

söbü: Yumurta biçimi, oval.

2.3. Zamir

bora: Bura, buraya.

hende: Bu, şu, o.

horamda: Şuramda.

horda: Şurada.

höte: Öte, biraz ileri.

nankı: Hangi?

2.4. Zarf

accıg: Biraz, azıcık, pek az.

barabar: Beraber, birlikte.

biceccik/bitecik: Bir tanecik.

bicez: Bir kez, bir defa.

boyna: Durmaksızın, boyuna.

enim gonum: Etraflıca, iyiden iyiye.

gücüle: Hemen şimdi, yeni.

hapaz: Avuç dolusu.

hindi: Şimdi.

höle: Şöyle, böyle.

naal/nahal: Nasıl?

zır: 1. Sadece anlamında bir zarf. 2. Büsbütün, tamamen.

2.4. Edat-Bağlaç

emme: Ama.

filen: Filan.

zar/sar: Herhalde.

2.5. Ünlem İfadeleri

abuy: Şaşırma ve korkma ünlemi.

ihi: İşte!

meh: Al! Buyur!

voyn: Hey!

2.6. İsim

a: Ağa.

alacık: Üzeri dal ve hasırla örtülen çoban evi, tarla, bostan, bağ kulübesi, çardak.

alama: El ile tutulup atılabilecek büyüklükteki taş parçası.

an: İki tarla arasındaki sınır, set şeklindeki ayrıntı.

ayaydın: Ay ışığı.

ayın oyun: Öteberi, ufak tefek, ıvır zıvır, abur cubur.

aykırı: Yamaç, karşı, düz yol, kestirme, ters.

buar/muar: Pınar, çeşme.

bukat/mukat: Vukuat, olay.

cıngırığ: Tahterevalli.

cizeme: Çit.

çellik: Çocukların sopa ile oynadıkları oyun.

çıkı: Bohça, çıkın.

çilenti: Hafif ve ince yağan yağmur.

dilme: Uzun kereste parçası.

dul: Yan taraf, eşik.

eniş: İniş.

esgin: Rüzgâr, sert esen rüzgâr.

fırışka: Rüzgâr etkisiyle serpinti halinde yağan yağmur.

gatıran: Katran.

gıran: Kenar.

gümbet: Derede suların toplandığı geniş ya da derin yer.

harar: Büyük sepet ya da küfe, çuval.

ilisdir: Büyük tabak şeklinde metal süzgeç.

indirmelik: Geline, attan inerken erkek evi tarafından verilen armağan.

istirpe/isbirte: Kibrit.

kaklık: Taş, ağaç oyukları içindeki su birikintisi.

kımçı: Küçük, ince değnek, kamçı.

körek: Kapı kilidi, kapı mandalı.

laylon: Naylon.

mahana: İleri sürülen sözde neden, bahane.

ment: Suyun önündeki set.

mezer: Mezar.

namazla: Seccade.

oba: Konuk olarak bir yere gitme, gezme, komşu.

oku: Düğünlerde düğün sahibinin davet için gönderdiği küçük eşya.

ölet: Salgın.

ölgülük: Ölü evi.

öpcük: Çuvalların iki yanında tutmak için dokunmuş ipler.

özger: Yel.

pardı: Odun parçası, dal.

pusat: Gelinlik.

püse: Katran.

tentene: Dantel.

tora: Torba.

tüsgü: Duman.

urasa: 1. Kocakarı ilacı, kocakarı ilacıyla hastalığı iyileştirme işi; hastalığa, cine büyüye karşı okuma üfleme işi. 2. Tılsım, büyü.

yamalık: Yırtık yeri kapatmak için dikilen parça, yama.

yañış: Nakış, süs.

yonga: 1. Parça. 2. Yontulmuş küçük odun parçaları, talaş.

2.7.Alet ve Ev Eşyaları

apdashlık: Lavabo.

bakır: Metal kova.

bartlak: Çocuğu tahta beşiğe bağlarken bağladıkları ipin beşikten tarafı.

bişşek/pişşek: Yayık dövmede kullanılan ağaç.

çatgı: Üç ayaklı sehpa.

çencire: Tencere.

dığan: Tava.

dibek: Taş veya ağaçtan yapılan içi oyuk tahıl dövmeğe yarayan alet.

düven: Harman dövülürken kullanılan tahtadan yapılan bir tür alet.

döndürece: Ağaçtan yapılmış, yufka çevirmek için kullanılan yassı alet.

gap-gacak: Mutfak aletleri.

gavata: Su içilen maşrapa.

hatıl: Toprak evlerin çatısına boydan boya koyulan ağaç.

havıt: Devenin sırtına konulan alet.

hebe: Heybe.

holuz: İri gözlü kalbur, elek.

ırbık: İbrik.

ilen: Leğen.

ite: Un elerken dökülmemesi için yere serilen bez ya da deriden yapılan örtü.

kile: Genellikle tahıl ölçmede kullanılan ölçek.

lata: Dar ve kalın tahta.

mıh: Çivi.

okla: Ekmek açmaya yarayan ince uzun sopa, oklava.

peşgir: Havlu.

sele: 1. Kargıdan veya hayıttan yapılan büyük sepet. 2. Başparmakla işaret parmağı arasındaki uzaklık.

senit: Üzerinde çörek yapılan küçük tahta.

sındı: Makas.

sibek: Beşiğin ortasındaki deliğe yerleştirilen bebeğin çişini akıtıldığı kap.

tabla: Üzerinde ekmek yapılan tahta.

tara: Odun kesen bir tür balta.

tokuş: Çamaşır yıkarken kullanılan tahta alet.

tuluk: Yoğurt yapmak için temizlenmiş keçi derisinden yapılan yayık.

üzmük: Testi, çaydanlık vb. nesnelere emziği.

üvendire: Yassı demir parçası.

2.8.Akrabalık Adları

bılla: Kız kardeş, abla.

bobalık: Kayınpeder.

gadaş: Kardeş.

gaga: Ağabey.

2.9. Hayvan-Hayvancılık

alaf: Hayvanların yem yediği yer.

alık: Küçük eğer, semer.

angalan-: Hayvanların toprakta yatıp yuvarlanması.

bızala-: Doğurmak (İnek hakkında).

boğasak: Boğaya gelmiş, boğa isteyen inek, dana.

boyunduruk: Öküzlerin boyunlarına takılıp birlikte hareket etmelerini sağlayan bir tür ağaç çember.

böcü: Böcek.

bödü: Deve yavrusu.

böyü: Küçük kahverengi örümcek.

cibi: Kümes hayvanlarının yavrusu, civciv.

cork tavuk: Kuluçkaya gelmiş tavuk.

çandır: Karışık, melez.

çatma: Bir arada bağlı on-on iki hayvana düvensiz harman dövdürme.

çebiç: Bir yaşındaki keçi yavrusu.

dak-: 1. Bağlamak. 2. Hayvanı bir yere bağlamak.

didek: Gaga.

dorum: Deve yavrusu.

duşşak: Hayvanların ayak bağı, köstek.

duşşakla-/duşşa-: Hayvanın iki ayağını bağlamak, kösteklemek.

dünek: Kümes.

enek: İğdiş edilmiş, burulmuş koyun, keçi, at gibi hayvanlar.

gabak: Boynuzsuz havyan.

gayalık: Genç dişi deve.

gön: Hayvan derisi.

gunna-: Kedi, köpek, eşek, at vb. hayvanlar doğurmak.

gunnacı/guzlacı: Gebe hayvan.

guvan: Arı kovanı.

guyruklu: Akrep.

güven: Bügelek sineği.

ıhdır-: Deveyi çöktürmek, oturtmak.

keler: Kertenkele.

kevs: Hayvanın yemediği artık saman.

koduk: Eşek yavrusu, sıpa.

körpe: Yeni doğmuş keçi yavrusu.

köşsek: Deve yavrusu.

kulin: At ve eşek yavrusu.

kümük/kürük: Küçük kulaklı koyun, keçi.

kürne-: Hayvanlar sıcak ve soğğun etkisiyle birbirine sokulup toplanmak.

maya: 1. Dişi deve. 2. Yük devesi. 3. Elin parmak dipleriyle bilek arasındaki iç bölümü, avuç içi, aya.

nacır: 1. Uzun tüylü, erkek deveyle boz dişi devenin çiftleşmesinden doğan deve. 2. Güreş devesi.

paytar: Baytar.

pirebolu: Arıların, kovanlarının deliklerini ve ağzını sıvamak için yaptıkları, siyaha yakın renkte, yeşil balmumu.

selverce: Deve havudunun altına konulan keçe ya da çul.

sigge: Hayvan bağlanan ucu halkalı demir kazık.

sümüklen: Salyangoz.

tirik: Sincap.

yalak: 1. Çukur. 2. Hayvanın su içtiği yer.

yegi: Yem, yiyecek.

2.10. Vücut Bölümleri

alça: Alın.

bıkanak: Ayak, bilek, diz eklemi.

çiğın: Omuz.

gıç: Bacak.

yargın: Sırt.

2.10. Giyecek Adları

babiç/babiş: Pabuç, ayakkabı.

dasdar: Başörtüsü.

fısdan: Fistan.

gönek: Elde dikilmiş kol ve yakası işlenmiş iç çamaşırı.

haba: Palto.

merze: 1. Bir tür başörtüsü 2. Beyaz çarşaf.

sırt: Giysi.

tagga: Takke.

uşgur: Uçkur, bel bağı.

yağlık: Mendil.

2.11. Tarım ve Tarım Aletleri

añız: Ekinin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sap kısmı.

basıra: Bitki, bostan, meyve ağaçları ve bağlara zarar veren bir hastalık, külleme.

ben düş-: Olgunlaşmaya başlamak (meyve).

böcelen-: Tahılın bitlenmesi.

çeş: Savrularak samanından ayrılmış tahıl yığını.

ellik: Ekin biçerken elin üç parmağına geçirilen tahta araç.

enek: Sabanın el ile tutulan yerinden demir takılan yerine kadar olan kısım.

enel: Tarlada imece halinde çalışan işçilerin bir seferde çapaladıkları ya da biçtikleri kısım.

galbır: Kalbur.

gedel: Yamaçlar üzerinde yapılan set set tarlalar.

geren: Verimsiz, tuzlu, çorak toprak.

ileşberlik: Rençberlik.

örüm: Tarlanın ekilen bölümü.

süğ-: Filizlenmek.

taya: Ot ya da ekin yığını.

tınas: Harman dövüldükten sonra savrulmak için yapılan yığın.

yaba: Ağaçtan yapılan çatal biçiminde harman savurmada kullanılan alet.

2.12. Bitki Adları

balart: İncir.

darı: Mısır.

çalba: Adaçayı.

çıtlık: Dikenli bir çalı türü.

çiltim: Küçük üzüm salkımı.

gapcık: Kabuk.

gazal: Kuruyup dökülen ağaç yaprağı.

geven: Kışın, sökülüp kökleri dövülerek hayvanlara yem olarak verilen iğne yapraklı bir bitki.

göce: Tarhana, bulgur yapmak için kullanılan kabuğu soyulmuş ve kırılmış buğday.

ışam: Çam.

ilabada: Sığırdili familyasından, çiçekleri hekimlikte kullanılan ve kökü kavrulmuş olarak yenilen bir bitki.

mezele: Yazlık sebze.

narpız: Yaban nanesi.

tene: Tane, buğday ve arpa gibi tahıl ürünlerine verilen ad.

tenel: Defne.

yemiş: İncir.

zebze: Sebze.

2.13. Dokuma ve Dokumacılık

barmak: Dokuma kilim ve çullarda kullanılan bir motif.

burma: Keçi ya da koyun yününi eğirmeden önce bir araya getirip dolama.

çağşır: Kıldan dokunan şalvarlık kumaş.

çezgi: Halı, dokuma tezgâhlarına gerilen sıra ipler.

çıbık: Bir yün ve çul motifi.

gelep: Yumak haline getirmeden önce boyanmış ip, ip çilesi, kelep.

ısdar/ıstar: Dokuma tezgâhı.

kılçar: Kıldan yapılmış kumaş.

kırklık: Davar kırkılan makas.

tin: Tezgaha yerleştirilmiş her ipe verilen isim.

yañış: Motif, desen, nakış.

2.14. Yiyecek-İçecek

beze: Yufka ekmeği açmadan önce hamurun ayrıldığı parçaların her biri.

bilamaç: 1. Kaynamış suya un koyarak yapılan bir yemek. 2. Muhallebi.

çora: Çorba.

çökellik: Ayrandan yapılan yağsız peynir.

dıkım: Biraz, bir parça, azıcık.

gatmar: Katmer.

gırintı: Meyve, çerez.

gömbe: Mayalı ya da mayasız, yağlı ya da yağsız olarak yapılan bir çeşit kül pidesi, ekmeği.

kölle: Buğday, nohut ve bakladan yapılmış kış yemeği, tahıl çorbası.

külür: Pişi.

tepit: 1. Az pişmiş, kalın yufka ekmeği. 2. Köpeğe vermek için kepekten yapılan topak.

toga: Ayranla yapılan bir çeşit yemek.

yuka: İnce açılmış hamurdan yapılan sac ekmeği.

3. Derleme Sözlüğünde Bulunmayan Sözcükler

3.1. Fiil

beşşig ırala-: Beşik sallamak.

bıralattır-: Döndürmek.

boscala-: Yemeği yavaş karıştırarak hafifçe pişirmek.

çelpelen-: Çalkalanmak.

çılprır-: Kumaş ya da dokuma türü sergilerin uç kısımlarının dokumasının yıpranması, bozulması.

dañazi-: Bayatlamak, bir şeyin en iyi, en makbul halindeki özelliklerini kaybetme durumu.

dimile-: Pantolonunu, donunu yukarı çekmek, kaldırmak.

dincek-: Dinçleşmek.

fırkat ol-: Duygulanmak.

gaçıl-: Çekilmek, yol vermek.

gıranla-: Dretmek.

gıvcın-: Hareket etmek.

gıymıkla-: Küçük parçalara ayırmak.

gız çıkar-: Kızını evlendirmek.

gurdağ gel-: Rahat durmamak, ortalığı karıştırmak.

hesre-: Hasret kalmak.

içi böcelen-: Kendisine zararı dokunacak bir durum olacağından kuşkulananmak.

iş kes-: Yaramazlık yapmak.

mayın ol-: Sessizlik.

mıdılla-: Hayvanı ucu sivri bir değnekle dürtmek.

okula-: Davet etmek.

sırlat-: Düzeltmek, düzlemek.

suçurgan-: Kendini suçlu hissetmek.

şuhullan-: Bir işle meşgul olmak.

tiydir-: 1. İşemek. 2. Suyu ince ve dar yerden fişkırtarak akıtmak.

toşan-: Eskimek, kıyafetin renginin solması.

tüngülde-: Zıplamak, çocukların hoplayıp zıplaması.

ümünü sık-: Boğazlamak, boğazını sıkmak.

zivti-: Nar, mısır gibi taneli yiyeceklerin tanelerini ayıklamak.

3.2. Sıfat

buz gibi: Temiz anlamında sıfat olarak kullanılır.

cıvrışık: Kırışık.

elbişim: Güzel.

ganere: 1. Yaramaz, şımarık. 2. Çocukları azarlamak için kullanılan bir söz.

garankı: Karanlık.

gurdak: Yerinde duramayan, ortalığı karıştıran.

guvadlı: Kuvvetli.

horslu: Havalı, forslu.

huzuli: Gereksiz, boşuna.

ıngırışık: Zayıf.

ıramadlıg: Rahmetli, merhum.

ötaka: Öteki yaka.

ötüz: Öte yüz, diğer taraf.

şımşırık: İpıslak.

zevde: Şımarık anlamında kullanılır.

3.3. Zamir

anda/handa/hanıda: Orada, yanında.

hönüde: Orada.

kımısı: Kimse.

ötanna: Öte yanına.

3.4. Zarf

acelsemet: Aceleyle, hemen.

bigat: Bir parça.

bisehel: Bir sürü, birçok.

deyin sıra: Deyince.

hindikibi: Şimdiki gibi.

hındiyadar: Şimdiye kadar.

masız: Mahsus, yalancıktan, şaka olarak.

zor şer: Güçlülle

3.5. Zaman İsimleri

aşamıla: Akşamleyin.

evel kün: Geçen gün.

geçağan: Geçen sene, bir önceki sene, geçen gün.

3.6. Edat-Bağlaç

daçıka/ihiçıka: İşte bu.

endebi: Onun gibi, o şekilde.

halbiysem: Halbuki.

mere: Belki.

uysam: Oysa, halbuki.

3.7. Ünlem İfadeleri

voy: Lan! Be! Ya!

3.8. İsim

buçukile: Yarım kile.

çoccak: Çocukcağz anlamında sevgi, şefkat bazen de acıma belirten sözcük.

edi: Cümlelerin sonuna pekiştirme amaçlı eklenen bir sözcük.

geçirinceme: Geçim, aile fertlerinin ihtiyaçlarını giderme işi.

gidişikli: Yerinde duramayan.

lento: İnşaat işleriyle ilgili bir terim.

malış: Pamuk.

mavır: Ot lekesi.

oku avedi: Okuya karşılık düğün sahibine verilen hediye ya da para.

sekir/zekir: Para ve bezle oynanan bir oyun.

tireki: Tiryaki.

ükü: Uyku.

verese: Miras.

yaylon: Naylon.

yuluk: Sapanın taş konulan yeri.

zoput: Değnek, odun.

3.9. Alet ve Ev Eşyaları

babışlık: Ayakkabı konulan yer, ayakkabılık.

baddene: Battaniye, örtü.

buçukluk: Genellikle tahıl ölçmede kullanılan dört buçuk kiloluk kap.

esren: Hamur bölmeye yarayan alet, keskin demir parçası.

gazan eni: Küçük tencere.

lugga: Ayran dövülen tahtadan yapılmış alet.

takı tuku: Ufak tefek eşya.

tüselik: Arılara verilen dumanın çıktığı alet.

yuvalak: Dokuma sırasında kilimi germeye yarayan alet.

3.10. Akrabalık Adları

amcauşşa: Amcaoğlu.

3.9. Vücut Bölümleri

öpce: Topuk, ökçe.

3.10. Giyecek Adları

beyazlık: Gelinlik.

gocuk: Mont.

kecek: Giyecek, giysi.

muşmak: Şapkanın uç kısmı.

öncek: Okul önlüğü.

üsdon: Kadınların giydiği şalvar.

3.11. Hayvan ve Hayvancılık

herri: Sincap.

kösköpe: Köstebek.

küsbe: Pancardan yapılan hayvan yemi.

mal melel/mal maşakat: Hayvanlar için kullanılır.

ol sal-: Arının çoğalması.

önselik: Devenin boynunda havıta* bağlı dokuma ip.

3.12. Tarım ve Tarım Aletleri

ala düş-: Meyvenin olgunlaşmaya başlaması.

balle: Samanların toparlanıp paketlenmiş hali.

yığın: Ekini deveye yüklemek.

3.13. Bitki Adları

ebömeç: Ebegümece otu.

ecibicik: Yenilebilen bir tür ot.

gabaya at-: Harmanı, buğdayı kabartmak.

gabıklı: Kurutulmuş taze fasulye.

galipdoz: Okaliptüs.

garacot: Çörekotu.

gazzak: Yenilebilen bir bitki türü.

kerdime: Yenilebilen bir bitki türü.

tildiren: Yenilebilen bir tür ot.

3.14. Dokuma ve Dokumacılık

bışgi: İki üçgenin ince kısa bir çizgi geçişiyle birleştirilmesine benzer motif ismi.

bışgılı: İç içe geçirilmiş, kenarları zikzaklı dörtgenler şeklindeki motifin ismi.

birikleme: Dokuma işlemi sırasında ipi elde biriktirme.

dengirek: İp eğirmede kullanılan alet.

dığdı/dıdıla-: Dokuma tezgâhının kurulumunda çözümlenen iplerini kazıklara düğümlenmesi işlemine denir.

emeç: Şekli deve boynuzunu andıran motif ismi.

gelen-varan: Dokuma sırasında tezgâhta iplerin bir öne bir arkaya geçmesini sağlamak için iplerin arasına yerleştirilen değnek.

gelinöldüren: Kuşak şeklindedir. Beyaz ince çizgiyle boğularak (çerçevelenerek) içi noktalar hâlinde dizilmiş beyaz şeritleri, kırmızı çizgilerle kare şeklinde bölerek şekillendirilen motife denir. Bu motifi öğrenmek isteyen bir gelinin motifin zorluğundan dolayı dokuyamamış olması ve üzüntüsünden ölmüş olması üzerine motifin bu ismi aldığı söylenmektedir.

göbü: Ufak nokta şeklinde motiflere verilen isim.

halilefendiler göbe: Kaş yöresinde yaşayan ve kilimcilikle uğraşan kalabalık bir ailenin lakabından gelmektedir. Bu motifi daha çok bu aile dokuduğundan bu işimle anılmıştır. Çengelli yıldız benzer şekliyle altıgen bir çerçevenin içerisinde yer alır.

keme dişi: Kuşak şeklinde dokunan motif ismi. Gelinöldüren diye de anılır.

kırkmıklı: İç, kenarları çengelli koç boynuzunu andıran bezemelerle doldurulmuş altıgen şeklindeki motife verilen isim.

kilim dara: Anadolu'nun diğer bölgelerinde kirkit olarak adlandırılan yün tarağına verilen isim.

3.15. Yiyecek-İçecek

bışcek-daşcak: Yiyecek içecek.

bulgur cıvi/cıvık bulgur: Bulgur çorbası.

topag hamır: Hamurdan yapılan bir tür çorba.

uhra: Un.

4. Derleme Sözlüğünde Bulunduğu Hâlde Ses ve Anlamları Farklı Olan Sözcükler

aş-: Düşmek, yıkılmak. [DS. aş-: Üstünden geçmek, aşmak.]

bıkıl-: 1. Bükülmek. 2. Ayağı burkulmak. [DS. bıkılda-: 1. Gövdeyi geriye bükme. 2. Yavaş yavaş kaynamak.]

bıla-: Karıştırmak. [DS. bula-: Karıştırmak.]

boğasak: Çok yemek yiyen. [DS. boğazsak/boğassak: Obur, pisboğaz]

büngeş-: Üst üste çıkmak. [DS. büngeş-: 1. Birbirine dolaşmak 2. Geriye çekilip toplanmak.]

ceran: Ceyran, elektrik. [DS. ceyran-: Ceyran, elektrik.]

çul: Keçi kılından dokunan örtü. [DS. çul: 1. İç çamaşırı. 2. İçine bez doldurulan minder.]

çiğsin-: Tiksinmek. [DS. çiğsin-: Nefret etmek.]

çir-: Çocuğun ağlaması. [DS. cırla-: 1. İnce ses çıkararak ağlamak. 2. Tiz sesle bağırıp çağırmak. 3. Şarkı okumak.]

dıngıl: Ufak, ufak tefek. [DS. dıngıl: 1. Küçük testi. 2. Küçük sepet 3. Patavatsız, şımarık. 4. Kuşkonmaz çiçeği 5. Çocuğun erkeklik organı 6. Bezelyenin içindeki tanesi 7. Sümük]

diple-: Kilitlemek. [DS. diple-: 1. İçilecek bir şeyi dibine kadar içmek 2. Bir bitkiyi kökünden sökmek 3. Olduğu yerde saymak. 4. Bir şeyi bir diğer şeyin içine, tabanına kadar sokmak. 5. Üzüm, kiraz vb. meyvelerin konulacağı küfenin dibini otla doldurmak.]

eneme: Tohumdan çıkan sebze fidesini biraz büyünce asıl yetiştirileceği yerine dikmek. [DS. 1. Tohumluk buğday 2. Yeni yetişen çam fidanı 3. Tarlayı tırmıkla tarama.]

eye: Törpü, iye. [DS. iye: Törpü, eye.]

fiddır-: Aklını yitirmek, delirmek. [DS. fittir-: Delirmek.]

gahba: Kahpe. DS. gahbe: Kahpe.]

gaşık: Kaşık. [DS. gaşık: Kaşık.]

gazzık: Kazık. [DS. gazık: Kazık.]

genevir: Menengiç, çitlembik. [DS. 1. Kendir tohumu 2. Sarı ile beyaz karışık renk.]

gıllik: Çekirdek. [DS. 1. Küçükbaş hayvan dışkısı 2. Çok kısa, çok küçük.]

gırıt-: Üşümek. [DS. 1. Kibirlemek, büyükmek, kendini beğenmek. 2. Ayakta durmak 3. Kırmak 4. Soğuktan titremek, üşümek.]

gıymadlı: Kıymetli. [DS. gıymatlı: Kıymetli.]

golan: İplerden dokunan, yük taşımada kullanılan yassı kemer. [DS. golan: Hayvanın semerini ya da eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer.]

göklük: Açık alanda sebze ekilen alan. [DS. Yeşillik, çimenlik, çayırılık.]

gu-: Koymak. [DS. guy: Koymak.]

guşşak: Kuşak. [DS. guşşak:1. Kuşak, nesil.]

han: Hayvanlar için gerekli malzemelerin koyulduğu yer. [DS. 1. Ekin biçilirken tarlanın bölündüğü küçük parçalar 2. Kısa zaman, an. 3. Dükkân 4. At, eşek gibi hayvanların otladığı yer.]

harıp: Keçi boynuzu. [DS. harnıp:1. Keçi boynuzu ağacı ve meyvesi.]

işlik: Gömlek. [DS. işlik: İç gömleği.]

kava: Kafa. [DS. 1. Çayırın bol olduğu yer, çayırılık. 2. Ucu sert ve sivri dikensi bir çayır otu.]

kasnak: 1. Elek, kalbur gibi araçların ağaçtan yapılmış kısmı. 2. Yer sofrasında sininin altına koyulan alet. 3. Kanaviçe yapılan çemberin adı. [DS. kasnak: 1. Koyun ve keçilerin boyunlarına konulan, çan takılmış tahta çember. 2. Başa takılan çember. 3. Birbirine geçme tahtalardan yapılmış köy odası, oda.]

ke-: Giymek. [DS. key-: Giymek.]

kıpıra-: Kıpırdamak, hareket etmek. [DS. gıpra--: Hareket etmek, kımıldamak.]

keme: Küçük fare. [DS. keme: Büyük, iri fare.]

kişşele-/kişle-: Sinek ya da tavukları istenilmeyen yerden kovalama, uzaklaştırma işi. [DS. kişle-: Kovmak, ilgisini kesmek.]

kutur: Ağacın çapına verilen ad. [DS. kutun/kutur: Mısır, meyve koçanı.]

kuturi/kutri: Bir malı toptan verme, alış verişte toptan yapılan iş ya da pazarlık. [DS. götürü: Alış verişte toptan yapılan iş ya da pazarlık.]

körekle-: Kilitlemek. [DS. kürekle-: Kilitlemek.]

mataf: Herhangi bir işin yapan kişi tarafından gerekli-önemli görülürken karşı taraf için gereksiz-önemsiz gibi görülmesi durumunda kullanılır. [DS. mataf: Çeşit çeşit eşya.]

masız: Mahsus, şakadan. [DS. mahsus: Mahsus, şakadan.]

matarak: Şakacı, eğlenceli. [DS. matrak: Eğlence, şaka.]

olçum: Kırık çıkık gibi rahatsızlıkları tedavi eden kişiler. [DS. olçum: 1. Doktor 2. Hekimlik taslayan, yıldızların hareketinden sonuç çıkaran.]

öndün: Geçen gün. [DS. öndün: 1. Önde giden, öncü 2. Peşin]

övrek: At sürüsü. [DS. övrek: At sürüsü çobanı.]

paltar: Büyük kulaklı. [DS. paltar: Giysi.]

patel: Pedal. [DS. patel: Ayakları çarpık olduğu için iki yana sallanarak yürüyen kimse.]

samıt: Sağır ya da dilsiz olan. [DS. samıt: Boyunduruğa geçirilen, öküzlerin bağlanmasına yarayan demir ya da ağaç çubuklar, boyunduruk zelvesi.]

savak: Suyun arklardan ayrılma yeri. [DS. savak: 1. Arklardaki küçük bentler 2. Su yolu. 3. Değirmen oluğu, havuz 4. Suyun arklardan ayrılma yeri. 6. Değirmende oluğun suya girdiği yer.]

tek dur-: Uslu durmak, rahat durmak. [DS. dek dur-: Uslu, terbiyeli, rahat durmak.]

tısğa: Bir kâseye konan gaza fitil vb. koyarak yapılan basit aydınlatma aleti. [DS. tısğa: Soğan tohumu.]

tingilde-: Küsmek. [DS. 1. Zıplayarak yürümek, koşmak 2. Sıçramak, zıplamak, yerinde duramamak 4. Titremek]

tomatiz: Domates. [DS. tomatis: Domates.]

topan: Pamuk veya sazdan yapılan bir yastık türü. [DS. 1. Yuvarlak küre biçiminde 2. Çayırdan ayrılmış bölümleri belirlemek için konulan im.]

topar: Topal. [DS. Tepe, tümsek.]

tutaş-/utaş-: alev almak. [DS. tutuşla- Tutuşturmak, yakmak.]

uğrat-: Yolcu etmek. [DS. uğrat-: Kovmak.]

ürt-/ürtele-: Tüyleri yolunmuş tavuğun kalan ince tüylerini ateşle yok etmek. [DS. üt-: Koyun, tavuk vb. hayvanların kıllarını, tüylerini yakmak.]

yareşli: Yararlı, faydalı. [DS. yaraşlı: Yararlı]

zenaat: Zanaat, ustalık gerektiren iş. [DS. senehet: Zanaat.]

zere: Buğday. [DS. zere: 1. Gerçek 2. Çünkü.]

Sonuç

Kaş ilçesi Barak Türkmen ağızlarından derlenen sözcükler Derleme Sözlüğü'ndeki şekil ve anlamlarına göre incelenmiştir. Derleme Sözlüğü'nde bulunmayan sözcüklerin sayısı 338; Derleme Sözlüğü'nde bulunan sözcüklerin sayısı 184; Derleme Sözlüğü'nde bulunduğu hâlde ses ve anlamları farklı olan sözcüklerin sayısı 31 olarak kayda geçilmiştir. “İzleri Başkurt ve Kazakistan’ın Akmola Vilayetinde tespit edilen, buradan bir kol güneye doğru inerek Özbekistan’ın Semerkant ili civarında ve Afganistan’ın doğusunda Kabil civarında ve Afganistan-İran sınırında Güney Horosan’da yoğunlaşan, güney batıya doğru yönelen ikinci kol Romanya, Macaristan ve Kırım’a doğru ilerleyen, Anadolu’da ve Rumeli’de yoğun iz bırakan Barakların önemli bir kitlesinin de bu coğrafyaya geldiği anlaşılmaktadır. Bu bölgede de Barak adı yer adlarında görülmektedir.” (Şahin, 2022: s.62-63). Barak Türkmenleri, Yörük-Türkmen yerleşiminin yoğun olduğu pek çok Türkmen boyunun yaşadığı Antalya’ya kendi kültürleriyle gelmişler ve yerleştikleri bölgenin kültürden de etkilenmişlerdir. Göçer kültürünün yaşam tarzını iyi bildiklerinden göçtükleri coğrafyada varlıklarını kolayca sürdürmüşler ve kültürlerini yaşatmışlardır. Akdeniz Bölgesi’nde aynı anda iki farklı

iklimin yaşanması nedeniyle hayatlarını yaylaklarda ve kışlaklarda geçirmişlerdir. Öteden beri var olan sözlü kültürlerine Kaş'a yerleştikten sonra da yeni sözcükler girmiş veya değişime uğramıştır. Barakların en önemli meşgalesi meyve-sebze yetiştiriciliği, hayvancılık, halı-kilim dokumacılığı gibi tarım ve zanaat faaliyetleri olmuştur. Dolayısıyla yaptığımız çalışmalarda ağızlarında tarım, hayvancılık, dokuma vb. alanlara ait sözcükler de daha fazla tespit edilmiştir. Literatür taraması yapıldığında Barak Türkmenlerinin dil ve ağız yapısıyla ilgili yeterli çalışmanın bulunmadığı görülmektedir. Barak Türkmenleri tarihte konar-göçer aşiret olarak yaşamışlardır. Bu konar-göçer yaşam tarzının ağızlarına kattığı zengin bir söz varlığı bulunmakla birlikte yerleştikleri coğrafyalarda da dillerine birçok kelime girmiştir. Türkiye'de farklı bölgelere yayılmış olan Beydili aşiretine mensup Barak Türkmenlerinin ağız özelliklerinin incelenip bunun yanında zengin folklorunun da kayıt altına alınıp bunların toplanıp karşılaştırmalı bir çalışmasının da yapılması gerekir. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yaşayan Barakların yerleştikleri bölgenin kültüründen etkilendiği veya o civarda yaşayanların kültürünü etkilediği muhakkaktır. Kültür ve dil bilim çalışmalarıyla hem zengin dil varlıkları hem de zengin folklor ürünleri kayıt altına alınabilir. Elde edilecek olan bilimsel verilerle Barakların dil ve kültür ürünleriyle ilgili karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Bu çalışma için hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Türkoloji alanını kapsamaktadır.

Çatışma Beyanı: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Kaynakça

- AKSAN, D. (1996). Türkçenin Söz Varlığı, Ankara: Engin Yayınevi.
- BİCİK, M. (1997). Baraklar. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, (107), s. 81-90.
- BÖLÜK R., Erdem M. D. (2021). Antalya Kaş Ağızından Derleme Sözlüğüne Katkılar, Tarih Okulu Dergisi, Haziran, Yıl:14, Sayı: L II, s. 2044-2063.
- BULUT, S. (2020). Alanya (Antalya) Ağızından Derleme Sözlüğüne Katkılar, The Journal of Academic Social Science Yıl: 8, Sayı: 111, s. 117-144.
- DEMİR, N. (1999). Ağız Sözlükçülüğü, Kebikeç, 7(8), s.67-75.
- ERDEM, M. D., BÖLÜK R. (2011a). Kaş (Antalya) Ağızı Ses Özellikleri Üzerine, Turkish Studies, 6(1), Prof. Dr. Gürer Gülsevin Armağanı, s.411-452.
- ERDEM, M. D., BÖLÜK R. (2011b). Kaş (Antalya) Ağızı Şekil Özellikleri Üzerine, Diyalektolog, Yaz, 2, s.29-40.

- ERDEM, M. D., BÖLÜK R. (2012). Antalya ve Yöresi Ağızları, Ankara: Gazi Kitabevi.
- EFE, K. (2020). Ankara Güdül Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(49), s.786-827.
- ERSOY, R. (2005). Barak Türkmenlerinin Sözlü ve Yazılı (resmi) Tarihlerine Mukayeseli Bir Yaklaşım Denemesi, Millî Folklor, (65), 84-93.
- GENÇ, E. (2021). Barak Türkmenlerinde Halk Oyunları, Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (5), 235-259.
- KARAHAN, L. (1996). Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Ankara: TDK Yayınları.
- KARAHAN, L. (2022). Türkiye Türkçesi Ağız Gruplarının Sınırları Üzerine Düşünceler-1, Geçmişten Günümüze Yazılmayan Türkçe, Elginkan Vakfı 5. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kurultayı Bildirileri, (Haz. Şükrü Haluk Akalın, Emine Gürsoy Naskali), Elginkan Vakfı, s.39-49.
- KUTLU, M. (1992). Yaşayan Bir Alt Kültür Geleneği: Anadolu Göçer Kültürü. IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Bildirileri, Cilt 1, 59-73. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- ŞAHİN, İ. (2022). Barak Adı ve Enotoponimlerden Hareketle Barakların Ana Yurdu Meselesi, Dil Araştırmaları, s.53-66.
- TANYOL, C. (2014). Baraklarda Örf ve Adet Araştırmaları, Sosyoloji Dergisi, 2(9), s. 67-96.
- TAŞĞIN, A. (2020). Yürümekle Seferde Kalmak, Sofrayla Yörük Olmak: Türkistan Horasan Azerbaycan Anadolu ve Balkan İrfanı ve Yörükler, Yörük Araştırmaları-2, (Ed. Fatih Uslu, Canan Kökus), s.85-98, Konya: Palet Yayınları.
- USLU, F. (2020). Yörük Çobanları ve Kişisel Eşyaları, Yörük Araştırmaları-2, (Ed. Fatih Uslu, Canan Kökus), s.99-110, Konya: Palet Yayınları.
- YILDIZ, A. (2012). Teke Yöresinde Barak Kilimleri, Arış Dergisi, (8), 148-159.
- ZEYREK, G. (2009). Barak Türkmenleri, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Kaynak Kişiler

KK1: Derlenen: Hasan Yağız, Yaşı: 82, Eğitim Durumu: Okuma yazma biliyor, Mesleği: Çiftçilik, Derleme Yeri: Yeşilbarak Köyü-Kaş-Antalya, Derleme Tarihi: 14.07.2022.

KK2: Derlenen: Mehmet Yumrutaş, Yaşı: 82, Eğitim Durumu: Okuma yazma biliyor, Mesleği: Çoban, Derleme Yeri: Yeşilbarak Köyü-Kaş-Antalya, Derleme Tarihi: 10.07.2022.

KK3: Derlenen: Ümmügülüm Bozca, Yaşı: 82, Eğitim Durumu: Okuma yazma biliyor, Mesleği: Ev hanımı, Derleme Yeri: Yeşilbarak Köyü-Kaş-Antalya, Derleme Tarihi: 14.07.2022.

KK4: Derlenen: İbrahim Yağızer, Yaşı:77, Eğitim Durumu: Okuma yazma biliyor, Mesleği: Çiftçilik, Derleme Yeri: Yeşilbarak Köyü-Kaş-Antalya, Derleme Tarihi: 21.07.2022.

KK5: Derlenen: Hasan Çelik, Yaşı:69 Eğitim Durumu: Okuma yazma biliyor, Mesleği: Çiftçilik, Derleme Yeri: Yeşilbarak Köyü-Kaş-Antalya, Derleme Tarihi: 26.01.2023.

KK6: Derlenen: İbrahim Korkut, Yaşı:84, Eğitim Durumu: Okuma yazma biliyor, Mesleği: Çiftçilik, Derleme Yeri: Yeşilbarak Köyü-Kaş-Antalya, Derleme Tarihi: 10.07.2022.

KK7: Derlenen: Durali Danacı, Yaşı: 82 Eğitim Durumu: Okuma yazma bilmiyor, Mesleği: Çiftçilik, Derleme Yeri: Yeşilbarak Köyü-Kaş-Antalya, Derleme Tarihi: 24.01.2023.

KK8: Derlenen: Hamit Yağızer, Yaşı:56, Eğitim Durumu: Okuma yazma biliyor, Mesleği: Çiftçilik, Derleme Yeri: Yeşilbarak Köyü-Kaş-Antalya, Derleme Tarihi: 20.10.2022.

KK9: Derlenen: Ayşe Yağızer, Yaşı:49, Eğitim Durumu: Okuma yazma biliyor , Mesleği: Çiftçilik, Derleme Yeri: Yeşilbarak Köyü-Kaş-Antalya, Derleme Tarihi: 20.10.2022.

KK10: Derlenen: Alim Onarıcı, Yaşı: 75, Eğitim Durumu: Okuma yazma biliyor, Mesleği: Çiftçilik, Derleme Yeri: Yeşilbarak Köyü-Kaş-Antalya, Derleme Tarihi: 21.07.2022.

KK11: Derlenen: Hatice Uslu, Yaşı: 77, Eğitim Durumu: Okuma yazma bilmiyor, Mesleği: Ev Hanımı, Derleme Yeri: Yeşilbarak Köyü-Kaş-Antalya, Derleme Tarihi: 17.07.2022.

Yılmaz M. (2023). Mucur'da Kırklama Geleneğine Bağlı İnanış ve Uygulamalar Üzerine Bir Değerlendirme. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*. 8 (1), 23-50. DOI: 10.30568/tullis.1279106

MUCUR'DA KIRKLAMA GELENEĞİNE BAĞLI İNANIŞ VE UYGULAMALAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

Meltem YILMAZ*

ÖZET

Kırklama genellikle kırklı olarak nitelendirilen kişileri, kirden arındırmak ve onlara paklık kazandırmak için yapılan geleneksel bir uygulamadır. Türk kültüründe kırklı kişilerin, maddi ve manevi olarak kirlilik sürecinde olduklarına ve onlara belirli varlıkların zarar verebileceklerine inanılmaktadır. Bu nedenle onların, alkarısı, alkızı gibi kara iyelerden, doğumunun ya da ölümünün üzerinden kırk gün geçmemiş hayvanlardan ya da bitkilerden korunması gerekmektedir. Kırklı kişilerin, belirtilen varlıklardan korunmaması durumunda, birbirlerini basabileceklerine ya da kara iyeler tarafından basılabileceklerine inanılmaktadır. Kırklılık sürecinde gerçekleşen bu basma olaylarına, "kırk basması" adı verilmektedir. Bu çalışmada, Kırşehir'in Mucur ilçesine bağlı köylerdeki ağırlıklı olarak doğum, evlilik ve ölüm sürecindeki kırklama geleneğine dair inanış ve uygulamalar ile kalıplaşmış ifadelerdeki kırklama geleneğine yer verilmiştir. Bu bağlamda, ilk olarak alan araştırması yöntemiyle sahada derleme çalışması yapılmış, ardından derlenen veriler yazıya aktarılmıştır. Daha sonra tespit edilen inanış ve uygulamaların altındaki etmenler, Türk kültür coğrafyasının farklı kesimlerinden yapılan karşılaştırmalarla ve verilen örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırma konusunun, "kırk"tan yola çıkılarak seçilmesindeki amil, "kırk"ın maddi ve manevi paklanmada ortak payda özelliği taşıyor olmasıdır. Çalışmanın sonucunda kırklama geleneğinin, insanların güvenlik ve korunma ihtiyaçlarından ortaya çıktığı saptanmıştır. Ayrıca bu geleneğin insanlar üzerinde iyileştirici, acıyı hafifletici, maddi-manevi kirlerden ve psikolojik korkulardan arındırıcı dinsel ve büyüsel bir etki yarattığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mucur, kırklama, gelenek, inanış, uygulama.

AN ASSESMENT OF THE BELIEFS AND PRACTICES COMMITTED TO THE TRADITION OF KIRKLAMA IN MUCUR

ABSTRACT

Kırklama is a traditional practice generally performed to purify people described as "kırklı" from dirt and to give them pureness. The people described as "kırklı" are believed to be in the process of material and spiritual pollution in Turkish culture and it is believed that certain entities may harm them. For this reason, it is necessary to protect them from dark spirits such as alkarısı, alkızı,

* Bu çalışma 7-9 Ekim 2021 tarihinde düzenlenen *Her Yönüyle Mucur Sempozyumu*'nda sunulmuş fakat yayımlanmamış bildirinin geliştirilmesiyle oluşturulmuştur. Çalışmanın hazırlanmasına bizi teşvik eden, sorduğumuz her soruyu sabırla dinleyip değerli zamanlarını esirgemedi görüşlerini paylaştı ve konuyla ilgili kaynakların temininde yardımlarını esirgemeyen Halk Bilimi Araştırmaları Kültür ve Strateji Araştırmaları Merkezi Müdürü Sayın Dr. Yaşar Kalafat'a teşekkürü borç bilirim.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü e-posta: yilmazmeltem5@gmail.com ORCID: 0000-0001-8014-2268

Gönderilme Tarihi: 7 Nisan 2023

Kabul Tarihi: 29 Nisan 2023

Yayımlanma Tarihi: 30 Nisan 2023

and animals or plants that have not passed forty days since their birth or death. It is believed that if people who are described as "kırklı" are not protected from these creatures, they can overpower each other or be captured by dark spirits. These capture events that took place during the "kırklılık" process are called "kırk basması". In this study, beliefs and practices of Mucur related to "Kırklama" tradition during birth, marriage and death are mainly included. At the same time, the tradition of "kırklama" in folk medicine and stereotyped expressions is also included. In this context, firstly, a compilation study was carried out in the field using the field research method, and then the compiled data was transferred to the text. Later, the factors underlying the beliefs and practices determined were tried to be explained with the comparisons made from different parts of the Turkish cultural geography and with the examples given. The reason why the research topic was chosen based on "forty" is that "forty" has a common ground in material and spiritual purification. At the end of the study, it was determined that the tradition of "kırklama" emerged from the needs of people for security and protection. In addition, it has been determined that this tradition has a religious and magical effect on people that is healing, alleviating pain, purifying from material-spiritual impurities and psychological fears.

Keywords: Mucur, kırklama, tradition, belief, practice.

Giriş

Halk inançları kolektif geleneğin ürünleridir. Bu nedenle kişiseli değil, genel bir durumu yansıtır. Bünyelerinde kültürel değerleri, yasakları, kutsiyetleri ve olguları barındırırlar. Sözlü kültür ortamında bireysel olarak üretilen halk inançları, zamanla kolektif bir özellik kazanırlar, kalıp davranışlara, tepkilere ve ritüellere dönüşerek nesilden nesile aktarırlar.

Her kültürün, kendi özelliklerini yansıtan halk inançları vardır. Bu inançlar, günlük hayat etrafında şekillenebildiği gibi toplumlar için önem arz eden ritüeller etrafında da oluşup gelenekselleşebilir. Neredeyse her toplumda doğum, evlilik, ölüm gibi geçiş ritüelleri, muhtelif değişim ve dönüşümlere sebep olmaktadır. Bu bağlamda bir genç kızın evlenerek önce eşliğe, akabinde de anneliğe doğru evrildiği söylenebilir. Fakat her değişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için belirli bir zamana ihtiyacı vardır. Bu minvalde halk arasında belirlenen süreç, genellikle kırk gündür. Bu tekamül süreci etrafında geliştirilen halk inanışları, "kırklama geleneğini" oluşturmuş ve adeta kırk sayısı, iyileştirme özelliğine sahip sihirli bir sayı niteliğini kazanmıştır.

Annemarie Schimmel, *Sayıların Gizemi* adlı kitabında, kırk sayısının bilhassa İran ve Türkiye’de bir "hazırlanma ve tamamlanma" sayısı olarak nitelendirildiğini belirtmektedir (2000, s. 265). Acıpayamalı ise kırklama geleneğindeki kırk sayısının, yapılan uygulamalara "heybet" katan "bir halk buluşu" olduğunu ifade etmektedir (1974, s. 122).

Kırklama inanışları, Anadolu Türk kültür coğrafyasının hemen her yerinde görülmektedir. Orhan Acıpayamalı kırklama kavramını, "*Lohusa ile çocuğunu, gebelik ve lohusalık çağlarının kirlerinden arıtmak ve onları temiz bir vaziyette cemiyete sokmak gayesiyle yapılan pratiklerin adı*" (1974, s. 122) olarak tanımlarken; Zümrüt Erk bu kavramı, "*büyüsel ve dinsel güçlerin birlikte*

kullanıldığı ve bu yoldan çocuk ve anneyi korkusuzca topluma katmayı amaçlayan bir Anadolu âdeti” (1976, s. 107) ifadeleriyle tanımlar.

Güncel Türkçe Sözlük kırklama kavramını, “kırklamak işi”, kırklamak fiilini de “1. Lohusa veya yeni doğmuş bebek için kırk günü doldurmak, 2. Bir şeyi kırk defa yapmak ve özellikle birçok defa sudan geçirmek, çok yıkamak, 3. Doğumdan kırk gün sonra bebeği törenle yıkamak” cümleleriyle anlamlandırmaktadır (URL-1).

Acıpayamlı ve Erk’in tanımlarında kırklama kavramı, genellikle doğum sonrası âdet, inanç ve törensel bir uygulama olarak değerlendirilirken, Türkçe sözlükte belirtilen değerlendirmelere ek olarak bir sürecin bitimini yansıtan gün, bir eylemin kırk defa tekrarlanması durumu veya aynı şeyin çok kez yinelenmesi durumları olarak değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler, belirtilen çalışmaların doğum merkezli çalışmalar olmalarından kaynaklanmaktadır.¹

Bu çalışmada kırklama kavramı, genellikle kırklı gelini, lohusayı, bebeği, mevtayı ve onun yakınlarını, maddi-manevi kirden arındırarak onlara paklık kazandırmak için yapılan uygulamaların adı olarak değerlendirilmiştir. Kırklama, sadece öncesi-sırası-sonrası ile doğum, evlilik ve ölüm dönemleri ile sınırlı olmayıp günlük hayatta geliştirilen diğer halk inançlarıyla da bağlantılıdır. Bu nedenle çalışmada kalıplaşmış ifadelerdeki kırklama geleneğine de yer verilmiştir. Bu bağlamda kırklama konusu, “Doğumdan Sonraki İnanış ve Uygulamalarda Kırklama”, “Ölümden Sonraki İnanış ve Uygulamalarda Kırklama”, “Muhtelif Halk İnanış ve Uygulamalarında Kırklama” ile “Atasözleri ve Kalıplaşmış İfadelerde Kırklama” başlıkları altında incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışma konusunun, “kırk”tan yola çıkılarak seçilmesindeki amil, “kırk”ın maddi ve manevi paklanmada ortak payda özelliği taşıyor olmasındandır. Bu paklanmanın kırk günü tamamlama ve kırkları temiz bir hayata hazırlama sürecini ifade ettiği de söylenebilir. Ayrıca halk inanış ve uygulamalarında kırk kez tekrarlanan durumların insanlarda korku ve saygı uyandıran bir heybet algısı yarattığı da bir gerçektir.

Halkbilimi, halk inanışlarının doğruluğu ya da yanlışlığıyla ilgilenmeden geniş halk kitlelerince “inanılan ve uygulanan” kabullerin tespit, tarif, tasnif ve analizini yaparak uygulama şekillerini anlatır (Çobanoğlu, 2003, s. 12). Buradan hareketle çalışmada, ilk olarak alan araştırması yöntemiyle derleme yapılmış, ardından derlenen veriler, belirli bir tasnif altında yazıya aktarılmıştır. Daha sonra tespit edilen inanç ve uygulamaların altındaki etmenler ile uygulamalarda kullanılan objeler, Türk kültür coğrafyasının farklı kesimlerinden yapılan karşılaştırmalarla ve verilen örneklerle açıklanmıştır. Böylece kırklama geleneği etrafında yapılanların nedenleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

1. Doğumdan Sonraki İnanış ve Uygulamalarda Kırklama

¹ Belirtilen çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Acıpayamlı, 1974, s. 93-96, 121-122; Erk, 1976, s. 101-109.

Kırşehir'in Mucur ilçesi, Orta Anadolu'da yer alan bir yerleşim yeridir. İl merkezine 21 km uzaklıkta bulunan Mucur'un, doğusunda Hacıbektas, batısında Kırşehir, kuzeyinde Çiçekdağı, güneyinde de Gülşehir vardır. Mucur, tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yaptığı için bünyesinde tarihi ve kültürel birçok miras taşımaktadır (Şahin, 2006, s.7-13, 16-29)²

Kırşehir'in coğrafi konumu ve tarihsel arka planı, sözlü halk kültürünün oluşmasını, gelişmesini ve yayılmasını sağlamıştır (Güzel, 2016, s. 3-4). Bu durum Mucur'a da sirayet etmiş, Mucur'da hâlâ canlılığını koruyan muhtelif geleneksel inanış ve uygulamaların geliştirilmesinde rol oynamıştır. Bu bağlamda geliştirilen kırklama geleneği etrafında da çeşitli inanış ve uygulamalar bulunmaktadır.

Mucur'da yeni doğum yapan kadına, lohusa, kırklı, kırkı çıkmamış anne, gelin ya da kadın; annenin bebeğine ise kırklı, kırkı çıkmamış bebek, körpe ya da kuzu denilmektedir. Doğumdan sonraki kırk günlük süreç, anne ile bebeği için önem arz etmektedir. Çünkü bu süreçteki kadınlar ile bebekleri, her türlü tehlikeye ve hastalığa açık, korunmaya muhtaç varlıklar olarak değerlendirilmektedir. Gerekli özen gösterilmeyen kırklı anneyi ve bebeğini alın ya da kırkın basacağı düşünülmektedir.³

İlçe köylerinde kırkı çıkmamış anne ve bebeğinin, kırk gün mezarının açık olacağına inanılmaktadır (KK-1)⁴. Tıp doktorları da doğumdan sonraki süreçte anne ve bebeğine özel önem gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bunda lohusalık sürecindeki annelerin kan damarlarının açık ve olası kanamalara uygun olması etkin rol oynamaktadır (Abdurrezzak ve Kalafat, 2020a, s. 37-79).

Tıpta doğum ile başlayan ve ondan sonraki 6-8 haftalık süreci kapsayan dönemdeki kadına "postpartum evredeki kadın" ya da "lohusa" adı verilmektedir (Çevik ve Alan, 2020: 16). Bu süreçteki kadınlarda fizyolojik ve psikolojik değişimler yaşanmakta, kanama, enfeksiyon, yorgunluk, depresyon, uyku bozuklukları gibi sorunlar sıklıkla baş göstermekte ve bu dönemdeki kadınların sorunlarının önlenmesi veya giderilmesi için onlara çeşitli bakım hizmetleri verilmektedir (Bekmezci ve Meram, 2022, s.81-82).

Doğum sonrası süreçteki annenin yaşadığı sorunlara ek olarak, bebeğin henüz steril ve savunmasız olması, toplumun anneler ile bebeklerini korumak ve onları sağlıklı bir şekilde hayatta tutabilmek için çeşitli inanış ve uygulamalar geliştirmesine olanak sağlamıştır (Büyükokutan Töret, 2022, s. 19). Bu bağlamda Mucur'da al ve kırk basması etrafında teşekkül eden inanışlar ile lohusayı ve bebeğini korumak için yapılan uygulamalar şunlardır:

² Mucur'un tarihi mirasları hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Akyürek vd. 1997: 51-55.

³ Al basması ve kırk basması terimlerinin içerikleri, ilgili başlıkların altında izah edilecektir.

⁴Sözlü kaynakların künyeleri (KK-1, KK-2 ...) şeklinde gösterilmiştir. Kişiler hakkındaki ayrıntılı bilgilere makalenin sonunda, ad-soyad, doğum-ölüm tarihi, eğitim durumu, mesleği, ikamet yeri ve görüşme tarihi sıralamasıyla yer verilmiştir.

1.1. Al Basması ile İlgili İnanışlar ve Tedavi Yöntemleri

Al, kara iyelerden olduğu için zararlı bir iyedir. İnsanoğlu tarafından esir alındıktan sonra, onu esir alan aile, al ocağı olur ve al basmasına karşı şifa kaynağına dönüşür.

Mucur ve köylerinde, lohusa anneye ve bebeğine, kırk gün boyunca alkarısı, al kızı ya da al anası adı verilen ruhani bir varlığın musallat olacağına ve bu varlığın, anne ile bebeğinin ciğerlerini sökerek onları öldüreceğine inanılır. Bu durumun gerçekleşmesi hâline al basması adı verilmektedir.⁵ İlçede al basmasını gerçekleştiren varlıkların, peri ya da cin olduğu kabul edilmektedir (Yılmaz, 2008, s. 45; Ülger, 2010, s. 109).⁶ Belirtilenlerden dolayı, lohusa ve bebeği kırk gün boyunca yalnız bırakılmamaktadır.

Lohusayı ve bebeğini alkarısı adlı kötü ruhun etkisinden korumak için, al ocağı adı verilen ailelere gidilir. Bir ailenin al ocağı olabilmesi, o aileden bir kişinin alkarısını yakalamasına ve ondan kendi ailesine dokunmayacağına dair söz almasına bağlıdır.⁷

Al ocaklarından, kırmızı renkli eşarp, yazma, tülbent gibi örtüler alınır. Daha sonra bunlar, genellikle anne ile bebeğinin başına örtülür, yüzlerine sürülür, kollarına ya da başuçlarına bağlanır (Yılmaz, 2008, s. 45). Ayrıca, al ocağından alınan eski bir elbise veya gömlek parçası, lohusanın yastığının altına katılır ya da yakılarak lohusa ile bebeğine koklatılır (Ülger, 2010, s. 109; KK-1).

İlçede, lohusayı ve bebeğini alkarısının etkisinden kurtarmak için muhtelif eşyaların, araç- gereçlerin, yiyeceklerin ve giyeceklerin kullanıldığı saptanmıştır. Bu bağlamda lohusanın yastığının altına bıçak, ayna, iğne, ekmek, sarımsak, ıslanmaması ya da yıpranmaması için muşambaya sarılmış hamaylı; bebeğin yastığının altına da genellikle muşambaya sarılmış hamaylı ile bıçak konulmaktadır (KK-3). Bazı köylerde ise anne ve bebeğin yastıklarına, al boncuğu adı verilen kehribar türü boncuklar bağlanmaktadır (Ülger, 2010, s. 109).⁸

Koruyucu olduğuna inanıldığı için lohusanın ve bebeğinin yastıklarının altına konulan nesnelere, Anadolu Türk kültür coğrafyasının sair yerlerinde konulardan farklı değildir. Bu bağlamda bıçağın tercih edilmesi, onun demir/maden oluşundan ve silah özelliği taşımasındandır. Çünkü demirin, halk

⁵ Anadolu Türk kültür coğrafyasının sair yerlerinde al basması olarak adlandırılan durumun modern tıptaki adı depresyondur (Büyükokutan Töret ve Özdemir, 2022, s. 680).

⁶ Alkarısının cin taifesinden bir varlık olabileceği konusunda semavi dinlerde de bilgiler bulunmaktadır. İslamiyet, bu varlıklardan korunabilmek için Ayetel Kürsü, Felak ve Nas surelerinin okunması gerektiğine vurgu yapmaktadır (Kalafat, 2020a, s. 25, 142, 165).

⁷ Mucur'da, al ocağı olarak kabul gören aileler hakkında anlatılan memoralatlar için bk. Yılmaz, 2008, s. 45; Ülger, 2010, s. 109.

⁸ Türk coğrafyasının muhtelif yerlerinde al karısından korunmak ve al basmasından kurtulmak için yapılan pratikler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Büyükokutan Töret ve Özdemir, 2022, s. 682-683; Balkaya, 2016: s. 191-192.

kültüründe koruyucu özelliğine inanılmaktadır.⁹ İğne, özellikle kancalı/kilitli iğne, alkarısının yakalanmasına dair anlatılarda yer almaktadır (Kalafat, 2020b, s. 24, 42, 58, 79, 96). Ayrıca Anadolu’da soğanın kara iyelerin altını, sarımsağın ise gümüşü olduğuna dair çok sayıda efsane ve masal vardır (Kalafat, 2012a, s. 179-185).

Aynanın halk inanç tefekküründe sır içerikli bir derinliği bulunmaktadır. Tasavvufta ayna, *“kişinin kendisini, içinde fiziksel ve ruhsal olarak açıkça görebildiği dişil nesnedir [...] Hem estetik hem de gizemli olan ayna, hayranlık ve korku unsurlarını bünyesinde taşımaktadır. İnsanların ruhu, kendisini yüzü aracılığıyla dışa vurmaktadır. Yüz, ruhun kapısıdır. Yani biçim, özün aynasıdır.”* şeklinde değerlendirilmektedir (Sümer, 2017, s. 1373).

Alkarısından korunmak için yastık altına konulan al boncuğun bir yansıması da Artvin’de bulunmaktadır. Yöredeki bir inanca göre alkarısı, lohusanın odasına boynunda boncuklardan oluşan bir kolye ile ocağın bacasından örümcek kılığında girmektedir. Lohusanın bu kolyeyi kopararak edindiği boncuklar, alkarısına karşı koruyucu özellik taşımaktadır ve elde edilen bu boncuklara “bocuk” adı verilmektedir (KK-21).

Mucur’da alkarısının erkek kokusuna gelmeyeceğine dair yaygın bir inanç vardır. Bu nedenle lohusanın başucuna eşinin kıyafetleri, yastığının altına da eşinin iç çamaşırıları katılır. Ayrıca ilçede eşlerin, lohusa hanımlarının yanında uyuması gerektiğine dair yaygın bir inanç vardır (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4, KK-7, KK-9).¹⁰

Alkarısının lohusanın tanıdığı bir kişinin sesini taklit ederek lohusaya uykusunda “Dışarı çık” diye seslenebileceğine, lohusanın da bu sese kulak verip uykusundan uyanıp dışarı çıkabileceğine inanılır. Bu durumun gerçekleşmemesi için lohusanın yanı boş bırakılmaz (KK-2).¹¹

Anadolu’da ses taklit ederek kara iyelerin insanları tuzağa düşürdükleri inancı yaygındır. Özellikle Bitlis yöresinden yapılmış bulgularda, kara iyelerin su kenarlarında oynayan çocuklara, annelerinin sesini taklit ederek seslendikleri ve onlara çok sevdikleri yiyeceklerden getirdiklerini söyleyerek çocukları yanlarına çekmeye çalıştıkları tespit edilmiştir (Kalafat, 2018a, s. 39-77). Ayrıca, içinde Kars ile Erzurum’un da bulunduğu birçok ilde dalgın ve yalnız yürüyen kişilerin arkalarından kara iyelerin taklit bir sesle seslendiklerine ve sesin görünmeyen

⁹ Bu bağlamda Anadolu’da “al”ın demirin sesinden bile korktuğuna dair inançlar derlenmiştir (Acıpayamlı, 1974, s. 120).

¹⁰ Belirtilen inanın, başka bir yansıması, Aras Vadisi ve Doğu Anadolu’nun orta bölgelerinde de görülmektedir. Zira bu bölgelerde hanımları doğumdayken eşleri, yarı bellerine kadar suya girip suyu hançerler. Böylece lohusanın eşinin, alkarısını öldürebileceğine inanılır. Keza lohusanın kapısından alkarısını korkutarak uzaklaştırmak için, erkek at kişnetilmekte ve ateş yakılmaktadır (Kalafat, 2010, s. 112).

¹¹ Mucur ve köylerindeki alan araştırması esnasında, beş kaynak kişinin böyle bir durumla karşılaştığı ancak lohusaların alkarısına doğru gitmelerine engel olduğuna dair anlatılar tespit edilmiştir (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4, KK-6).

sahiplerinin, insanları bir uçuruma veya su kenarına sürükleyerek onların ölümlerine yol açabileceklerine inanılmaktadır. Böyle hâllerde kendisine seslenen kişinin, sese yönelmemesi veya tuza gidiyorum demesi gerekmektedir. Bu inancın altında ise tuzun kara iyelere karşı koruyucu olduğuna dair bir başka inanç yer almaktadır (Kalafat, 2012a, s. 73-79).

Mucur ve köylerinde, alkarısının istediği şekle girebilen kılık değiştirmekte mahir bir varlık olduğuna inanılır. Bu bağlamda alandan alkarısının genellikle lohusaların yakınları kılığında görüldükleri, bazen de kedi, köpek gibi hayvanların kılıklarında lohusaların evlerine geldiklerine dair memoratlar tespit edilmiştir.¹² Bu nedenle, ilçede lohusa kadının yanına kedi, köpek gibi hayvanların alınmadığı saptanmıştır.¹³

Lohusa kadına selam gönderilmez çünkü selam gönderen kişinin, kırk gün alkarısının etkisinde kalacağına inanılır (KK-2). Aynı etkiden dolayı olsa gerek lohusanın kırkı çıkana kadar yüzü ile eli öpülmemekte; lohusa da bir başkasının elini ve yüzünü öpmemektedir (KK-1, KK-2).

Su başlarının, çeşmelerin ve samanlıkların alkarısının yuvası olduğuna inanıldığı için lohusa, kırk gün boyunca suya ve samanlığa gönderilmez. (KK-2). Bu inancın Anadolu'daki yansımalarını alkarısının lohusanın ciğerini sökerek su kenarında yıkamaya gittiğine, harabe ve değirmenleri yurt tuttuğuna dair anlatılan memoralarda görmek mümkündür (Kalafat 2010, s. 110).

Alkarısının ciğer ve et kokusuna geleceğine inanıldığı için lohusa kadının evine et ya da ciğer alınmaz. Aksi durumda kan, alkarısını çekecek ve al basması olayı gerçekleşecektir (KK-4).

Mucur'da tespit edilen “kanın alkarısını çekmesi” inancı, bu konuda yapılan çalışmalara yeni bir derinlik kazandırmaktadır. Bu bağlamda Küçükçavak Köyü'nden yapılmış bir tespitte alkarısının söküp aldığı ciğeri yıkarken, “*İnsanoğlu bilse ki bu akan kandan henüz ölmüş kadının ağzına birkaç damla damlatılsa öldü sandıkları kadın tekrar hayata döner.*” şeklinde bir veri bulunmaktadır (Kalafat 2019, s. 18).¹⁴ Bu tespitte âlem değiştirme içerikli

¹² Bu bağlamda alandan üç memorat derlenmiştir. Bunlardan birinde alkarısının lohusanın eşi (KK-2), ikisinde ise kedi kılığına girdiği anlatılmaktadır (KK-3; KK-7). Memoralardan birinde anlatılan olağanüstü tecrübe şöyledir: Bir gün yeni doğum yapmış bir kedi, lohusanın evine girmiş ve bebeğini al basmıştır. Bebeklerinin günbegün zayıfladığını gören aile, bebeği nefesi kuvvetli bir hocaya götürmüş hoca, ocaktan aldığı külü, ince bir elekten elemiştir. Bu süreçte eleğin üzerinde al basan kedinin tüyleri belirmiştir. Elenen küller su ile karıştırıldıktan sonra al basan bebek, bu su ile yıkanmıştır. “Kırk ayıttırma” adı verilen bu yöntemle bebeğin aldan kurtularak sağlığına kavuştuğuna inanılmıştır (KK-3).

¹³ Kedi, köpek gibi hayvanların eve alınmama sebeplerinden biri de bu hayvanların pis yerlerde gezdikten sonra lohusa kadına ve bebeğine hastalık getirebileceğine olan inançtır (KK-1).

¹⁴ Küçükçavak Köyü'nden yapılan tespiti burada vermek yararlı olacaktır: Köyde aniden bayılan lohusayı görmesi için bir din görevlisi eve çağrılır. O saatlerde köyden birisi, büyükçe bir kuşu, akarsu kenarında suya eğilmiş hâlde ve hararetle bir şey yıkarken gördüğünü din görevlisine anlatır. Kuş, pençesi ve gagası ile tuttuğu bir varlığı, suya çırpa çırpa yıkamaktadır. Olaya şahit olan adam, alkarısı hikâyelerini de dinlediğinden, kuşa benzettiği varlığı arkasından tutarak ona ne

bilinenlere katkı verecek hususlar da vardır. Alkarısı tarafından ciğeri sökülen kadının, doğal olarak ölmesi ve öteki âleme göçmesi beklenir. Ancak belirtilen anlatıda, kadına ait kanın tekrar su ile alınmasıyla onun cana gelebileceği anlatılmaktadır (Kalafat, 2019, s. 18-19).¹⁵ Ayrıca ilgili tespitlerin, alkarısını uzaklaştırma ve al basmasını sağaltma yöntemleri hakkında bilgi veren önemli veriler olduğu da söylenebilir.

Lohusanın mezarının kırk gün açık olacağına inanıldığından, kaldığı evin lambaları kırk gün boyunca açık bırakılır (KK-2).

1.2. Kırk Basması ile İlgili İnanışlar ve Tedavi Yöntemleri

Türk kültüründe kırklı olarak nitelendirilen canlıların, birbirlerini basabileceklerine ya da kara iyeler tarafından basılabileceklerine inanılmaktadır. Kırklılık sürecinde gerçekleşen bu basma olaylarına “kırk basması” adı verilmektedir. Kültürümüzde, “*Doğum kırkını yaşayan insandan bir canlı, ölüm kırkını yaşayan hayvanattan veya nebatattan kırklı bir canlı tarafından*” basılabilmektedir (Kalafat, 2018b, s. 43).

Mucur’da lohusayı ve bebeğini, kırk basmasından korumak için yapıldığı tespit edilen uygulamalar şunlardır:

Lohusa ve bebeği, kırk basmasından korunmak için yabancılara gösterilmez ve dışarı çıkarılmaz (KK-2).

Lohusa kadının ve bebeğinin yanına, uygun görülmeyen kişiler kabul edilmez. İlçe ve köylerinde regl dönemindeki kadınların, pis olduğuna dair inançtan dolayı bu dönemdeki kadınlara “kirli” denilmekte ve onların lohusayı ve bebeğini ziyaret etmelerine müsaade edilmemektedir. Aksi durumda yapılan ziyaretlere ise “üstüne gelmek” adı verilmektedir. Böyle bir durumla karşılaşan kırklı bebeğin çığığına düşeceğine, çıldıracağına, topuğunun delineceğine, vücudunda kırmızı lekelerin ve irin adı verilen iltihaplı yaraların oluşacağına inanılmaktadır (KK-1). Bu bağlamda alandan, kirli kadınların etkisiyle durmaksızın ağlamaya başlayan bebeklerin olduğuna dair veriler saptanmıştır (KK-3). Ağlayan bebeklerin

---

yaptığını söylemesini, yoksa kendisini öldüreceğini ifade eder. Alkarısı olduğu anlaşılan varlık, adama kendisini serbest bırakması hâlinde ailesinden hiç kimseye dokunmayacağına dair söz verdikten sonra şunları söyler:

“Sana saçımdan bir kıl vereceğim, bu kıl sizde bulunduğu sürece, size bizim âlemden kimse dokunamaz. Benim saçımdan alınmış bu kılı, o kadına götürün, ölmek üzere olan o kadın, ciğeri gövdesinden ayrılmış olmasına rağmen, henüz ölmeyip yaşamaktadır. Ben burada onun kanını suya akıttıkça o lohusa hanım kan kaybetmektedir, ben yıkamayı durdurdukça onun da kan kaybı duracaktır. Ancak senin hemen gidip o lohusanın başından bir saç teli koparman gerekir. Böylece o kadın kurtulur, sen de Al Ocağı olursun” der. Alkarısıyla anlaşan adam, söylenenleri yapar. Böylece hem lohusa kadını kurtarır hem de adamın ailesi al ocağı olur (Kalafat, 2019, s. 18-19).

¹⁵ Aynı inanın Anadolu’nun başka illerinde de olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda ayrıntılı bilgi için bk. Abdurrezzak ve Kalafat, 2018, s. 132-135.

üzerlerine nazar dualarının okunarak ya da başlarında tuz çevrilerek tedavi edildikleri belirlenmiştir.¹⁶

Tuz çevirme işlemi temelde, ocak olan bir kadının avuç içine aldığı bir miktar tuzun, bebeğin başı üzerinde yedi defa çevrilmesine ve çevirme esnasında, “*Erdeşenler, merdeşenler, yeryüzünde kıpraşanlar, söyleyenin, dilleyenin tü gözüne tü gözüne tü tü tü...*” şeklinde söylediği dualara dayanmaktadır. (KK-3). Bebeğin başında çevrilen tuz, daha sonra mutfaktaki ocağın herhangi bir gözüne atılarak yakılır. Tuzun yandıkça göz şekline döndüğüne, çocuğun da esneyerek sağlığına kavuştuğuna inanılmaktadır (KK-3).¹⁷

Dalakçı Köyü’nde lohusa kadının ve bebeğinin yanına, adları kem gözlü ve art niyetli olarak nitelendirilmiş kişiler ile kirli kadınlar alınmaz. Kirli kadının lohusaya ve bebeğine nazar değdiğini anlatmak için, “*Filan kişi üstüne geldi, onda oldu, yoosa bebek turp gimiydi*” denilir (Erbaş 2015, s. 148). Kem gözden kurtulmak için ise bebek ve annesi, “*Kırk bin kere maşallah*”¹⁸ denilerek bir nevi sigortalılır (Erbaş 2015, s. 148).

Kirli kadınların, kırklı bebekleri ziyaret etmelerinden sonra bebeklerin yüzlerinde kırmızı lekelerin, topuklarında da “topukçuk” adı verilen yaraların oluşacağına inanılır. Bunları tedavi etmek için aileler, bebeklerinin üstüne gelen kadınların elbiselerinden gizlice kestikleri kumaş parçalarını kullanırlar. Bu bağlamda kesilen kumaşın bebeğin yüzüne sürülmesiyle lekelerin; yakılıp bebeğe koklatılmasıyla da topukçuğun geçeceğine inanılmaktadır¹⁹ (KK-1).

Regl dönemindeki bir kadının, kırkı çıkmamış bir bebeğin yanına üç kere gelmesi durumunda, o bebeğin yaşamayacağına inanılır. Bu nedenle bebeğin ilk kakası, bir beze sarıldıktan sonra, kapı eşiğinin altına konulur (KK-1).²⁰

¹⁶ Tuzun görünmeyenlere karşı genel koruyucu olduğuna dair inancın Anadolu’da, Balkanlar’da ve Azerbaycan’da da yaygın olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Azerbaycan’da damadın, bilhassa da gelinin başı etrafında kırılan tuz, toya katılanlara dağıtılmaktadır. Yine belirtilen coğrafyalarda otobüslerin görünen yerlerine kaya tuzu konularak, nazara karşı önlem alındığı saptanmıştır (Kalafat, 2012a, s. 73-79).

¹⁷ Anadolu halk inanışlarında göze geldiğine inanılan kişilerin üzerine dua okunur. Dua okuyan kişi esnemeye başlarsa “*öze gelmiş, nazar edenin gözü çıksın*” diyerek nazardan etkilenen kişiyi sağaltmaya çalışır. Bu sağaltma işleminde dua okuyanın, muayyen aralıklarla efsunlananın ya da nazardan etkilenenin yüzüne, şifa beklenen uzvuna ya da bütün vücuduna “*Tu-tu-tu*” lama yöntemiyle üç defa üflediği, üflemeden evvel de “*Tu-tu-tu Bismillah*” dediği bilinmektedir (Kalafat, 1993, s. 272-277).

¹⁸ Burada belirtmek gerekir ki, çalışmamıza konu olan kaynakta lohusayı ve bebeğini nazarın etkisinden korumak için, “*kırk bir buçuk kere maşallah*” denildiği ifade edilmektedir ancak yapılan araştırmalar sonucunda böyle bir söyleme hiç rastlanılmamış bunun yerine ilçede yaygın bir şekilde kullanılan “*kırk bin kere maşallah*” ifadesi ile karşılaşmıştır. Bu nedenle, metin içinde yaygın kullanıma yer verilmiştir.

¹⁹ Nazar değdiğine inanılan kimsenin giysisinden gizlice bir parça kesilip tütsü yapılması inancı, Anadolu’nun sair bölgelerine de yer almaktadır. Bu bağlamda ayrıntılı bilgi için bk. Kalafat, 2010, s. 201.

²⁰ Anadolu’da olumlu ve olumsuz bazı uygulamalar için kapı ve eşiği özellikle seçilmektedir. Örneğin, genç kızların kismetini kapatmak maksadıyla eşiğin altına gizlice muska gömülmekte;

Kırklı anne ile bebeğini ziyaret etmelerinde sakınca görülenlerden biri de tıvgalı kadınlardır. Mucur'da çocuğu durmayan, bir başka ifadeyle daimi bir şekilde doğurduğu çocukları yaşamayan kadınlara “tıvgalı kadın” adı verilmektedir (KK-2). Burada belirtmek gerekir ki ilçede, deri hastalığına sahip hayvanlar da tıvgalı olarak nitelendirilmektedirler (KK-2). Bu nedenle, tıvgalı bir kadının ya da hayvanın, lohusanın ve bebeğinin yanına gelmesi durumunda bebeğin vücudunda yaraların çıkacağına, sürekli ağlayıp uyumayacağına ya da yaşamayacağına inanılmaktadır.²¹

Anne ve bebeğinde tıvgalı kadından kaynaklı oluştuğuna inanılan yaralar, kurşun döktürülerek tedavi edilmektedir (KK-4). Ayrıca kaya tuzuna benzer “zağ/zeğ taşı”nın da bu maksatla bebeğin dualar eşliğinde çevrildiği de tespit edilmiştir (KK-5).²² Bazen de yorgan iğnesi ile vücutta çıkan tıvgalar kestirilmektedir (KK-4).

Mucur halk inançlarında yaşamakta olan zağ/zeğ taşı inancı, Ağrı ve Kuzey Doğu Anadolu'nun birçok yerinde al taşı/tıbıkı taşı, göy taş, göy boncuk isimleri ile yaşamaktadır (Kalafat, 2020c, s. 356-366).

Kırk basan bebeklerin öleceğine, yürümeyeceğine ve gelişimini tamamlamayacağına inanılmaktadır (KK-2). Bu bağlamda kırk basan ve kırkı çıkmayan bir bebeğin gelişimindeki gerilikler, hacamat metodu ile tedavi edilmektedir. Hacamat metodunda küçük bir jilet parçası, bebeğin sırtına iğne batırılır gibi birkaç defa batırılmaktadır. Böylece bebeğin vücudundan kanın çıkması sağlanmaktadır. Çıkan kanın kötü olduğuna ve kırk basan kişinin kötü özelliklerini taşıdığına inanılmakta ve akan kanla birlikte bebeğin iyileşerek gelişeceği düşünülmektedir (KK-6).

Yeni doğan bebek, kırkı çıkana kadar yalnız bırakılmaz, bırakılırsa çocuğun yanına şeytanların geleceğine inanılmaktadır (KK-7).

Kırkı çıkmamış iki lohusa kadının ya da gelinin bir araya gelmesi durumunda birbirlerini basacaklarına inanılır. (KK-8). Böyle bir durumda iki kırklı kadın, kendi aralarında iğne, yazma gibi herhangi bir eşya değiş tokuşu yaparlar (KK-1).

---

kapıya domuz yağı sürülerek ev halkı, dışardan gelenlere soğuk gösterilmek istenmektedir. Ayrıca Anadolu'da kapıya sürülen bal ve yağ ile yeni gelinin uyumlu ve tatlı dilli olması amaçlanmaktadır. Belirtilen uygulamalarda özellikle kapının ve eşığının seçilmesi, ev iyesinin eşığın altında olduğuna olan inançtan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, Başkurdistan ve Tataristan'da konuklar, ev veya köyün eşığında ekmek ve tuzla karşılanmaktadır (Kalafat, 2012a, s. 73-79).

²¹ Şimdilerde pek itibar edilmiyor olsa da geçmişte kişiöğlunda, bilhassa da kadın kişide, evlenmesi gecikmiş olma, çok sayıda nikâhlanma, çocuk sahibi olamama veya çocuklarını kaybetme hâlleri de uğursuzluk olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla böyle kimselerin de tıvgalı kadınlar gibi kız istemeye veya kına gecesine uğursuzluk getirmesin diye götürülmediği bilinmektedir (Kalafat, 2012b, s. 67-76).

²²Başının üzerinde zağ taşı çevrilen bebeğin, etrafındaki musibetleri defedeceğine inanılmaktadır. Geçmişte ve günümüzün özellikle kırsal kesimlerinde, sadaka verilen paranın aynı amaçla önce baş etrafında çevrildiği bilinmektedir (Kalafat, 2011a, s. 125-210).

Bu uygulamalardaki temel gaye, basılmaktan korunmak ve baskından kaynaklanan zararlardan kurtulabilmektir (Abdurrezzak ve Kalafat 2020b, s. 35-51; Kalafat, 2018a, s. 30, 58, 72).

Lohusa kadının kırk gün boyunca karanlık ortamda bulunmasına izin verilmez. Bu nedenle lohusa geceleri ışığı açık bırakarak yatar (KK-8).

Kırkı çıkmamış yeni gelinin ve lohusanın ahıra, pis yerlere, cenaze ve düğün evlerine gitmelerine izin verilmez (KK-9).

Türk kültüründe yeni gelin de lohusa gibi kırk bağlantılı dönemler yaşamaktadır. Bu dönemler evliliğin ve lohusalığın kırkı inançlarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, kırklı dönem içindeki gelinleri ve lohusa kadınları, hayvanların kırkının basacağına dair inançlar bulunmaktadır. Bu nedenle kırklı gelinler ve lohusalar, ahırdan uzak tutulurlar. Kara iyelerin loş, karanlık, havasız ve pis kokulu yerlerde yaşadıklarına dair inançlar, kırklı gelinlerin ve lohusaların bu mekânlardan sakındırılma nedenlerindedir. Onların cenaze evlerine gitmelerine izin verilmemesinin altında ise kırkı çıkmamış mevtanın onlara vereceği zararlara dair inançlar bulunmaktadır (Abdurrezzak ve Kalafat 2020b, s. 35-51).²³

Tespiti yapılan halk inançlarından hareketle adeta her canlının bir kırkının olduğu ve toplumun bu kırkların birbirine karışmaması için özel bir çaba gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu anlamda toplumun kültürel belleğinde “kırk” bir süreçten ziyade, basan, bastığı için de zararı olan bir varlık olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla kırktaki pozitif ve negatif enerjinin, kırklıya özel olduğu söylenebilir.

Kırkı çıkmamış uyku hâlindeki bir bebeğin evinin önünden cenaze geçerse, bebeği kırk basacağına inanılır. Böyle bir durumda uyuyan bebek, hemen beşikten kaldırılarak kucağa alınır (KK-4).

Halk inançlarında, basma ve basılma konumunda olanlardan yukarıda olanın, aşağıda olanı basabileceğine inanılmaktadır. Bu bağlamda yapılan bazı uygulamalar şunlardır: Lohusanın bulunduğu eve, odaya, taze et ya da meyve getirilmez. Mecburiyet var ise anne, bebeğiyle birlikte odanın yukarı tarafına geçer ve bebeğini yukarıya kaldırır. Havale geçiren bebeğin poposu sıkıldıktan sonra bebek, yukarıya kaldırılır. Damat, özel gecesinde; cenaze, defnedilmeden önce; komutan, zaferden sonra; müderris ise tedrisata başlamadan önce havaya kaldırıp indirilir. Kut makamının yukarıda olduğu inancından kaynaklanan bu uygulamalar, günümüzde de asker uğurlamalarında, asker havaya kaldırılıp indirilerek yapılmaktadır (Kalafat, 1994, s. 46-48).

Kırkı çıkmamış bebeğin yirminci gününe “yarı kırk adı” verilmektedir. Yarı kırkı gelen çocuğa kırk basmasın diye banyo yaptırılır. Banyodan sonra çocuk gezmeye götürülür. Misafirlige gittiği evde, ev sahibi bebeğin koynuna bir yumurta koyar. Aksi takdirde bebeğin ileride hırsız olacağına inanılır (KK-2).

²³ Anadolu’da kırk basmasıyla ilgili benzer inanış ve uygulamalar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Büyükokutan Töret, 2012, s. 271-276.

Lohusa kadının yastığının altına, bıçak, ayna, iğne, ekmek, sarımsak ve hamaylı konulur. Bebeğin yastığının altına da bahtı aydınlık olsun diye ayna, şeytan gelmesin diye ekmek, ıslanmaması için muşambaya sarılmış hamaylı, bıçak ve makas konulur (KK-10).

Kırkklı bebeklere nazar değmesini engellemek için bebeğin yeleşine, omuz başlarına ve koltuk altlarına nazar muskası, iğde dalı, nazarlık, üzerlik otu veya mavi boncuk takılmaktadır (KK-11).

Kırkklı bebeğin beşiği, kırkı çıkıncaya kadar boş sallanmaz. Ayrıca kırkı çıkmamış bebeği, beşiğine yatırıp kaldırırken daima besmele çekilir. Lohusa da kendisini kırk basmaması için, her işine besmele ile başlar. (KK-12) Çünkü besmele ile cinlerin, beşik ve bebekten kaçacağına inanılmaktadır. Türk halk inançlarında oldukça yaygın olan bu uygulamalar, boş beşiği kara iyelerin sahiplenerek bebeği hastalandırmaması için yapılmaktadır (Abdurrezzak ve Kalafat 2020b, s. 35-51).

Kırkklı bebek, “cinler musallat olmasın” diye yalnız bırakılmaz. Bebeği yalnız bırakmak zorunda kalanlar bebeği, yanına koydukları süpürge ile koruma altına alırlar (KK-3). Bu bağlamda Orhan Acıpayamlı da evdeki pislikleri temizlemeye yarayan süpürgeci, Anadolu’da, al adı altındaki kara iyeleri de temizleyeceğine dair bir algı oluşturduğunu ve ala karşı koruyucu güç olarak kullanıldığını tespit etmiştir (1974, s. 120).

Süpürge otu, etrafında inanç yumağı oluşturmuş ve sırrı yeterince açıklık kazanamamış üzerlik türünden bir bitkidir. Ancak süpürgeci kara iyelerden olan alkarsını uzaklaştırdığına dair anlatılar bulunmaktadır. Bu bağlamda derlenmiş bir anlatıda, alkarsı bir adam tarafından esir edilmiş ve onun ile yaptığı evlilikten bir bebeği olmuştur. Evlilik sürecinde alkarsı eşiyile bir anlaşma yapmış ve eşinden asla bebeğinin yatağının altına birikmiş zibile/süpürge dokundurmasını şart koşmuştur. Anlatıdaki olaylara paralel olarak Anadolu’daki çok sayıda yatırda, bilhassa da alkarsı sıkıntısıyla başvurulmuş türbelerde muhakkak bir süpürge bulundurulduğu bilinmektedir. Türbeleri ziyarete gelen kişilerin, içeri alınmadan evvel, özel bir sedire yatırıldığı ve üzerlerinin süpürüldüğü görülmektedir. Ayrıca türbelere ziyaretçiler tarafından süpürge götürülmekte ve bu süpürgeler, ziyaretin sonunda türbelere bırakılmaktadır. Bu durum Anadolu’da alkarsından korunmak için süpürgeci kabul gördüğünü ispatlamaktadır (Kalafat, 2009, s. 43-55).

Kırk basmaması için kırklı bebek çok kalın giydirilmez ve bebeğin üzerine sıcak ekmek konulmaz (KK-1).

Lohusa kadının yıkanmış kıyafetleri ve bebeğinin bezi, kötü ruhlardan korunmak için gece dışarda bırakılmaz (KK-2). Bu uygulamanın temelinde eşğin içinin korumalı alan, dışının ise güvensiz alan olarak algılanması inancı yer almaktadır. Ayrıca bu uygulamada, gece karanlık olduğu için üç harflilerin ve iyelerin daha faal oldukları inancı da etkin rol oynamaktadır (Kalafat, 2020ç, s. 46, 50, 57, 60, 61, 103, 106, 116).

Kırkı çıkmamış bebeğin yanına gelen kadınlara “iyi olmaz” diye, eteklerini ve üzerlerini çırptırmazlar (KK-14). Çünkü etek silkmek, toplumda yaka silkmek türündendir ve tekin olmayan bir uygulama şekli olarak kabul edilmektedir. Uğursuzluğun, bir başka ifadeyle zihinde negatif olan durumların bebeğe geçeceğine olan inanç, toplumda bu davranışın yasaklanmasına neden olmuştur.

Mucurda al basması ve kırk basmasını tedavi etmek için yapılan pratikler, somut olarak nedenleri belirsiz, korku ve endişe temelli olduğu düşünülen hastalıkları tedavi etmek için uygulanan gelenekler olarak değerlendirilebilir (Bekki, 2021, s. 36).

1.3. Kırklama Töreni ve Kırklama Etrafında Teşekkül Eden İnanışlar

Kırklama töreni, lohusa kadını ve bebeğini arındırmak için yapılır. Bu tören, Sivas'ta “kırkını koyma”, Sinop'ta “kırklanma”, Denizli ve Malatya'da “kırk çıkarma”, Erzurum'da da “kırk dökme” adlarıyla bilinmektedir (Üçer, 1976, s. 11; Bayrı, 1940, s. 59; Erk, 1976, s. 101). Lohusa ve bebeği ancak kırklama töreniyle kırlandıktan sonra evden dışarıya çıkabilir (KK-1, KK-2, KK-3).

Mucur'da kırklama uygulaması, anne ve bebeğine paklık kazandıran ve arındırma anlamı taşıyan bir uygulamadır. Bu bağlamda kırklılık dönemi, bir kirlilik dönemidir. Ancak kırkı dökülen anne ve bebeği maddi ve manevi olarak paklanmaktadır. İlçede kırlandıktan sonra anne ve bebeğinin dışarıya çıkabilmesi, eşiği aşmak, güvenli olan bölgenin dışına çıkabilmek olarak algılanmaktadır.

Türk halk inanç zincirinde, eşiğin altında eşik iyisi bulunmaktadır. Bu iye, inanca göre içerdekileri dışarıya karşı korumaktadır. Kara iyeler karşısında kirliler, daha zayıf, daha fazla korumaya muhtaçtırlar. Bu nedenle arınmışlık, manevi anlamda güçlü olma hâlini temsil etmekte ve eşikten dışarıya çıkabilmek için manevi anlamda güçlenmek gerekmektedir (Kalafat, 2010, s. 180-182).²⁴

Kırklama uygulaması, genellikle erkek bebekler için doğumun kırkıncı, kırk birinci ya da kırk ikinci gününde; kız bebekler için ise doğumun otuz dokuzuncu gününde yapılmaktadır. Bunda, kadınların erkeklerden bazı özellikleri bakımından eksik olduklarına dair düşünceler ile erkek bebeklerin, aileleri tarafından akıllı, bir başka ifadeyle “kırk fikir” olacaklarına dair inanç yer almaktadır (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4, KK-5, KK-6, KK-8, KK-9).

Erkek ve kız çocuklarının farklı sürelerde kırklanmaları ve arı hâle gelmiş olmaları tespiti, önemli bir bulgudur. Bu bulgu, halk inançlarındaki er kişi ve kadın kişi anlamlandırmalarında yeni bir veri olarak alınabilir. Çünkü kırkı çıkmamış iki bebeğin bir araya gelmesi durumunda, aralarındaki basma ve basılma hâllerinde de erkek bebeğin kırkının, kız bebeği basabileceğine dair veriler bulunmaktadır. Keza iki kırklı annenin bir araya geldiği durumlarda da

²⁴ Türklerde özellikle evliliğe bağlı inanış ve uygulamalarda eşiğin yeri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Büyükokutan Töret, 2016, s. 435-448.

erkek annesinin kırkının, kız annesini basacağına dair inancın yaygınlığı er kişi ve kadın kişi anlamlandırmaları içinde değerlendirilebilir (Kalafat, 2020b, s. 17-40).

Kırklama ya da kırk çıkarma işlemi, genellikle lohusanın kaynanası, annesi gibi tecrübeli akrabalarından en az iki kişi tarafından yapılır. Genellikle çakıl taşı büyüklüğündeki kırk adet taş toplanarak yıkanır. Lohusanın ve bebeğinin banyo yapacağı kırklama suyu, kazan gibi büyük bir kaba konularak kaynatılır. Kaynatılan su, önce anne ve bebek için iltılır. Daha sonra ılık suyun içine, bebeğin taş gibi sağlam olması ve dünyada yurt edinebilmesi için kırk taş, sağlıklı ve güçlü olması amacıyla demir para, zengin olması için çeyrek, yarım ya da tam altın, bahtının aydınlık olması için ayna, ömrünün bereketli geçmesi için bir yemek kaşığı veya bir avuç kadar çörek otu, pirinç, buğday gibi tahıllar, bebeğe nazar değmemesi için de göğ boncuk adı verilen nazar boncuğu atılır. Ardından bebek, teşt ya da leğen adı verilen plastik ve geniş bir yıkama kabının içine konulur. Vücudunun üzerine kevgir, elek, kalbur gibi çok deliği olan²⁵ bir kap tutulur. Kırklama suyundan alınan bir miktar su, bu delikli kapların üzerinden dualar eşliğinde üç defa dökülür. Her döküşte üç defa, “kırk çık, kırk çık, kırk çık” denilerek bebeğin kırkılması yapılır (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4, KK-5, KK-6, KK-8, KK-9). Uygulamada kırka hitaben kullanılan, “kırk çık” ifadesinden, kırklılık sürecinin anne ve bebeğinden çıkması istenilen, kalması istenilmeyen kötü bir varlıktan ayrılma süreci olduğu anlaşılmaktadır. Çıkması istenilen hâl ise ak iye değil karadır, pak değil, kirdir yani kirlilik durumudur.

Kırklama pratiğinde yer alan objeler üzerinde kısa açıklamalarla durmak, uygulamanın sistematığıne açıklık kazandırılabilir için önemli olacaktır. Bu bağlamda pratikte yer alan taşın ağırlığı ve sert yapısı nedeniyle sağlığı ve gücü çağrıştırdığı söylenebilir. Doğu Anadolu’da, gelin kızı baba evinden çıkarırken onun yeni evinde ağır olması, evini eşliğini bilmesi ve zamanlı zamansız baba evine koşup gitmemesi için cebine taş konulmasının; yağmur duası esnasında, dere yatağından kırk çakıl taşının toplanarak yıkanması ve her birine bir ihlas suresi okunduktan sonra taşların toplu hâlde akarsuya atılmasının da aynı ağırlık ve sağlamlık inancından kaynaklandığı söylenebilir. Keza (Kalafat 2010, s. 78-91, 173, 351).

Günümüzde kırklama töreni için hazırlanan suyun içine, yeni inanış ve temennilerin ışığında, çeşitli eşyaların atıldığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, kırklanacak bebeğin genellikle “bebek küveti” adı verilen plastik ve yayvan bir kabın içinde yıkandığı belirlenmiştir. Bu küvetin içindeki filenin üzerine de bebeğin imanlı olması için tespih, doktor olması için iğne, öğretmen olması için kalem, bakımlı olması için tarak, ömrünün çiçek gibi güzel olması için çiçek, ailesinin sözünü dinlemesi için ebeveynlerinin alyansları, zengin olması için Türk

²⁵ Buradaki kabın çok delikli olmasının nedeni, kırklama işleminde kullanılan araç gereçlerde de kırk sayısına ulaşma isteği olabilir. Bu bağlamda çok delikli kabın, insanların zihninde kırk delikli kabı çağrıştırdığı ve onları kırk sayısına ulaşmış olmanın vereceği psikolojik haz ile rahatlattığı söylenebilir. Kullanılan kabın delikli olmasının bir başka nedeni de bebeğin üzerine dökülecek suyun baskısını ve hızını azaltmak olabilir.

parası ya da yabancı ülkelerin paraları, mülk sahibi olması için de ev ya da araba anahtarları gibi eşyaların konulduğu saptanmıştır (KK-1, KK-2, KK-6, KK-7). Bu durum, geçmişten günümüze Mucur'da yaşayan insanların öne çıkan dini, ilmi ve ekonomik değer yargılarını göstermesi bakımından önemlidir.

Fotoğraf-1

Fotoğraf-2

Günümüz kırklama uygulamasında kullanılan araçlar ve gereçler (Meltem Yılmaz arşivi)

Fotoğraf-3

Fotoğraf-4

Kırklama töreni ile kırklanan bebekler (Meltem Yılmaz arşivi)

Kırklaması yapılan bebek, giydirildikten sonra beşiğine yatırılır. Bebeğin yanlarına sağlam ve sağlıklı bir hayat sürebilsin diye iki taş konulur. Ardından kırklama suyundan alınan bir tas su, kırklama işlemini gerçekleştirenler tarafından bebeğin beşiğine ve evin dört köşesine serpilir. Böylece bebeğin ailesine bağlı olacağına, haneye bereket getireceğine ve kem gözlerden korunacağına inanılır.

Suya atılan bozuk paralar da bebeğin başı gözü sadakası olsun diye, maddi durumu iyi olmayan birine verilir (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4, KK-5, KK-8).

Kırklama işlemine bazı köylerde çimme adı verilmektedir.²⁶ Çimme işlemi gerçekleştirilenler, bebeğin annesine “Bebeği biz çimdirdik, sende şu suyla bi çim” diyerek kırklama suyunun kalanını anneye verirler (KK-2). Anne bu su ile banyo yaparak gusül abdesti alır. Banyodan artan su da dualı olduğu için insan ayağının değmeyeceği duvar diplerine dökülür (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4, KK-5, KK-8).²⁷

1.3.1. Kırklama Töreni Sonrasında Yapılan Uygulama ve İnanışlar

1.3.1.1. Kırk Kovalama

Kırklama töreninden sonra bebeğin evinden bir komşusunun ya da akrabasının evine götürülmesine “kırk kovalama” adı verilmektedir. Yakınları tarafından giydirilerek kucaklanan bebek, götürüldüğü hanede sevgi ile karşılanır. Evin hanımı, bebeğin sağlıklı olması için eline demir kaşık verir. Gelecekte zürriyetli ve çocuklu olması için de koynuna yumurta katar.²⁸ Bebekte öğme adı verilen tiksinti hastalığı oluşmasını diye, bebeğin alınına un sürer. Bunlara ek olarak bebeğin omzuna para, altın, patik çorap gibi hediyeler takılarak kırk kovalaması hayırlanmaktadır (KK-1, KK-2, KK-5, KK-6, KK-10, KK-11).

1.3.1.2. Bebek Göre

Kırkı çıkmış bebeğin ailesine yapılan hayırlı olsun ziyaretine “bebek göre” adı verilmektedir. Ziyarete gelenler, ebeveynleri dünyaya getirdikleri bebeklerinden dolayı kutlarlar; anne ile bebeğine çeşitli hediyeler ve yiyecekler götürürler. Bunlar para, altın gibi ekonomik değeri yüksek hediyeler olabileceği gibi çocuğun beslenme ve giyinme ihtiyaçlarına yönelik hediyeler de olabilir (KK-1, KK-2, KK-5, KK-6, KK-10, KK-11).

2. Ölümünden Sonraki İnanış ve Uygulamalarda Kırk Sayısı

Hayatta insanlar için önem teşkil eden olaylardan biri de ölümdür. Önemli her olayda olduğu gibi ölüm olayı etrafında da muhtelif âdetler, inanış ve uygulamalar teşekkül etmiştir. Uygulamaları ve inanışları kendi içinde ölüm öncesi, ölüm anı ve ölüm sonrası olmak üzere üç başlığa ayırmak mümkündür. Ancak çalışmamızın konusu olan kırklama geleneğine, sadece ölümden sonraki uygulama ve inanışlarda rastlanmıştır. Bu bağlamda, Mucur’da ölümden sonra

²⁶ Aras Vadisi Türk kültür coğrafyasında da çimme ve çimdirmeye kelimeleri yıkama anlamında kullanılmaktadır (Makas ve Kalafat, 2016, s. 145).

²⁷ Su, Türk kültüründe mukaddesler arasında sayılır. Bu nedenle Allah’ın “Rahmet” sıfatıyla anılır, yaşamın ve bereketin kaynağı olarak nitelendirilir (Makas ve Kalafat, 2016, s. 11).

²⁸ Bebeğin koynuna yumurta konulması inancı Anadolu’da çok yaygın bir inançtır. Ayrıca, Türk kültüründe yumurta etrafında çok sayıda inanç oluşmuştur. Yumurta, akşamdan sonra evin eşliğinden dışarı çıkarılmayan besinlerdendir. Bunda yumurtanın halk tefekküründe çoğalmayı temsil etmesi etkin rol oynamaktadır. Bu nedenle yumurtanın, tıpkı maya gibi hane dışına verilmesine hoş bakılmaz (Kalafat, 2012a, s. 101-123).

yapılan uygulamalar ve davranışlarda “kırk” sayısına ve “kırklama” geleneğine dair tespitler ve değerlendirmeler şunlardır:

Cenaze evi, yas evidir. Ölen kişinin yakınları, ölümün getirdiği acıyı kırk gün boyunca yas tutarak yaşarlar. Yas süresinin, kırk gün olmasının nedeni, bizce vefat eden kişiye duyulan saygıyı göstermek, ölümlle gelen acıdan ve ağırlıktan uzaklaşmak içindir. Çünkü ilçede yaşayanlar, yaşlı aile fertlerinin davranışlarında ölen kişiye duyulan saygıyı ve üzüntüyü görmek isterler. Bu nedenle vefat eden kişinin yakınları, kırk gün boyunca şenlik içeren nişan, düğün gibi kutlamaların yapıldığı ortamlara katılmazlar, televizyon izlemez, misafirlğe ve gezmeye gitmezler. Bayramlarda bile akraba ziyaretlerinde bulunmazlar. Ancak akrabalar, yaşlı aile fertlerini ziyarete gelirler. Yaşlı ailenin çevresinde yaşayanlar da ailenin acısına ve ölüye duydukları saygıyı, onların yanında daha ağır davranışlar sergileyerek gösterirler. Dolayısıyla yaşlı ailenin yanında çok gülmezler, oynamazlar, düğünlerinde bile davul çaldırmazlar (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4, KK-5, KK-6).

Toplum bir erkeğin, hanımının kırkı çıkmadan yeniden evlenmesine ve mevtanın kırkı çıkmadan çocukları veya akrabaları arasında malının paylaşılmasına hoş gözle bakmaz.²⁹ Tasvip edilmeyen bu davranışları yapanlara ise “Rahmetlinin kemikleri sızladı” diyerek serzenişte bulunur³⁰ (KK-15, KK-16).

Rahmetlinin kemikleri sızlar inancı, ölen kimsenin ruhunun ölmediği ve varlığını devam ettirdiği inancının bir göstergesidir. Bu bağlamda mevtanın kabrinde ışığı sönmessin ve mevtta karanlıkta kalmasın diye, cenaze evinin ışıkları, kırk gece boyunca söndürülmez. Işığı açık bırakmanın bir diğer sebebi de ölen kişinin ruhunun, kırk gün boyunca evini dolaşacağına dair inançtır³¹ (KK-1, KK-9).

Batı Türklüğü halk inançlarında ölenin ruhunun Cuma geceleri, evini ziyarete geldiğine ve evindeki yaşamın İslam’a uygunluğu ile mutlu olduğuna inanılır. Bu nedenle mevtanın yakınları, Cuma akşamları Kur’an-ı Kerim okumaya gayret ederler. Ayrıca gıyabında, “*toprak haber götürür*” diye konuşmak istemezler (Abdurrezzak ve Kalafat, s. 2020a, s. 108). Belirtilenlerin temelinde Eski Türk

²⁹ Ölümünden sonraki kırk günlük yas sürecinde, eşi vefat eden bireylerin tasvip edilmeyen diğer davranışları hakkında bilgi edinmek için bk. Büyükokutan Töret, 2007, s. 76-77.

³⁰ Bu inanın altında Carl Gustav Jung’un kolektif bilinçaltının arketiplerinden “personanın” etkileri bulunmaktadır. Persona arketipi, toplumun ortak normlarını barındıran bir arketiptir. Her toplum, bireylerine farklı farklı roller biçerek kültürel değerlerine ve normlarına bağlı bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Bu nedenle biçtiği rollere uygun davranışları idealize ederek benimser, aksini yapanları da ayıplayarak dışlar. Yaşlı ailenin toplumun beklediği davranışlara uygun hareket etmesi, aile bireylerinin “persona” arketipine göre davranış geliştirdiklerini göstermektedir (Yılmaz, 2020, s. 55-57).

³¹ Bu inanın bir yansıması, Elazığ’dan derlenen “Ateşkâr Oğlan” masalında bulunmaktadır. Masalda bir baba, üç oğluna üçer gün arayla mezarının başını beklemelerini vasiyet etmiştir. Babalarının vefatından sonra oğulları, ellerindeki çıralarla ve sırasıyla vasiyeti gerçekleştirmek için mezara gelirler. Çırası sönen küçük çocuk büyüklerinin aksine ateş aramak için yolculuğa çıkar. Masalın belirtilen bölümlerinin, Mucur’daki halk inancıyla bağlantılı bölümler olduğu söylenebilir (Günay, 1975, s. 300-306).

inançlarından biri olan “tul inancı” bulunmaktadır. Bu inanca göre ölüm ile ruh ölmekte, dünyadaki yakınlarının yaşantılarından etkilenmekte ve onlarla genellikle rüya aracılığıyla iletişime geçmektedir (Kalafat, 2015, s. 19-33).

Mucur ve köylerinde uyuyan ya da dinlenmek maksadıyla uzanan kişiler, ölünün ağırlığı kendilerini basmasın diye sala verilirken ayağa kalkarlar, cenaze geçişi esnasında da uyandırılırlar (KK-11). Bu durum, Türk kültüründe uyku hâlinin gaflet anı olarak tanımlanmasındandır. Zira uyku hâline “yarı ölüm” adı verilmekte ve uykunun ölümle yaşam arasında bir yerde olduğu söylenmektedir (Kalafat, 2018b, s. 39, 41).

İlçede ağırlık ile yas rengi olan siyah arasında bir bağlantı kurulmaktadır. Şöyle ki sarı, kırmızı, mavi gibi renkler canlı; kahverengi, gri, lacivert, siyah gibi koyu renkler ağır renkler olarak kabul edilmektedir. Bu kabulden dolayı yaşlı kadınların yaşlarının ağırlığına yaraşır renkler tercih etmeleri, mevtanın yakınlarının da kırk gün boyunca en ağır renk olarak kabul görmüş siyah kıyafetler giymeleri, bir başka ifadeyle karalar bağlamaları gerekmektedir (KK-3, KK-4, KK-6, KK-8).

Yas süresinin kırk gün olması, yasin kara, kem ve keder içerikli olmasındandır. Kara, kederin rengi olduğu için ölüm kara ile ilişkilendirilir. Anadolu’da sıklıkla söylenen, “Kara yere giresin” kargışı, “ölesin” anlamına gelen kara ile ölüm arasındaki ilişkiyi açıklayan bir intizardır. Yine Anadolu’da, mezarın kara yer, mezarlığın da karadağ anlamında kullanıldığı da bilinen bir gerçektir. “Kara güne kalasın”, “karalara gelesin” kargışları da bu bağlamda değerlendirilebilecek diğer kargışlardır.

Ölü evine kırk gün boyunca adeta günlük hayatı durduran bir toprak olma özelliğine sahip, ölü toprağının serpildiğine inanılmaktadır.³² Bu inançtaki kırk günlük sürecin, ölü toprağının verdiği ağırlıktan kurtulma ve arınma süreci olduğu söylenebilir. Sürecin sonundaki arınma, bir nevi ölümün ve ölümle gelen acının ruhlarda bıraktığı ağırlıktan arınmadır.

Mevtanın yakınları, kırk gün boyunca Kur’an-Kerim okuyarak mevtaya hatim indirmesi için bir cami hocası ile anlaşılır. Cami hocası, vefat eden kişinin kırk ekmeğine kadar bir hatim indirir. Kırk ekmeğinde de bu hatimi ölünün ruhuna bağışlar (KK-10, KK-15).

Ölen kişinin ardından cenaze evinde sırasıyla üçü, yedisi ve kırkı adları altında yemek verilir. Bu uygulamayı gerçekleştiren kişiler, “Ölünün ağzının köpüğünü alıyoruz” derler. Yemeğin verilmemesi durumunda, mevtanın ahiret hayatında zorlanacağına inanırlar (KK-2).

³² Bu bağlamda Aras Vadisi’nde tespit edilen ölü toprağının sakinleştiren, pasifleştiren ve durgunlaştıran özelliklerine dair inanışlar oldukça dikkat çekicidir. Çünkü bölgede ölü toprağının bu özelliklerini bilen hırsızlar, soyacakları evde yaşayanları uyandırmadan önce mezarlıktan getirdikleri toprakları evin bahçesine ya da eşğine serperler. Hırsızlık sonrasında uykudan uyanan ev halkına efratları, “Üzerinize ölü toprağı mı serpilmişti” diyerek seslenirler. Bu örnek, ölü toprağının insanlar üzerindeki etkisine dair inancı vurgulaması bakımından önem arz etmektedir (Makas ve Kalafat 2016, s. 95).

Ölümünden kırk gün sonra dağıtılan ekmeğe kırk ekmeği, verilen yemeğe de kırk yemeği adları verilmektedir (KK-15). Kırk ekmeği genellikle fırınlarda yaptırılan tekli ve küçük pidelerden oluşmaktadır. En az kırk tane olmasına özen gösterilen bu pidelerin üzerine, ekseriyetle evde yapılmış un helvası³³ ya da küçük boy hazır paketlerdeki tahin helvası konulur. Ardından üzerine helva katılmış pideler, sinilerle konu komşuya dağıtılır (KK-16). Dağıtma esnasında, kırk yemeği verecek olan aileler, yemeğin gününü ve saatini komşulara belirtirler. Kırk ekmeğini alanlar da “Rahmetlinin ağzında bulunsun, Allah kabul etsin” diye yastı aileye dua ederler (KK-12). Kırk ekmeğini alan ya da kırk yemeğini yiyen kişilerin, ölen kişinin yakınlarına bazen, “Işığınız sönmeyin” diye dua ettikleri de tespit edilmiştir (KK-16). Bu temenninin, o evden bir daha cenaze çıkmasını ve o ailenin soyu sürsün diye söylenmiş olabileceği düşünülebilir. Çünkü ilçe ve köylerinde, bir ailenin soyunun kuruması için tüm yakınların ölsün anlamında, “Işığın sönsün” bedduasının kullanıldığı da saptanmıştır (Erbaş, 2015, s. 351).

3. Muhtelif Halk İnanış ve Uygulamalarında Kırklama

Halk inançları, belirli ihtiyaçlara binaen ortaya çıkmakta ve bu ihtiyaçları karşılayabildikleri ölçüde yaşamaktadırlar. Öyle ki inançlarla belirlenen kurallara uymayanların ya da yapılması kutsal sayılan ritüelleri yerine getirmeyenlerin kötü durumlarla karşılaşacaklarına inanılmaktadır. Bu bağlamda bir inancın, bir başka inançla pekiştirilerek etki gücünün artırılmaya çalışıldığı söylenebilir. Adeta iç içe geçmiş sarmal bir zincir gibi birbirine bağlanan bu inançların temelinde, insanın güvenlik kaygısı, korku duygusu, gelecek endişesi, gerçekleşmesi istenen arzuları ve temennileri bulunmaktadır.

Mucur ve köylerinden tespit edilen diğer halk inanışlarındaki kırklama uygulamaları şöyledir:

Birine domuz diyen kişinin kırk gün ibadetinin kabul olmayacağına, evinden bereketin gideceğine ve ocağında pişen etin domuz eti tadında olacağına inanılır (Yılmaz, 2008, s. 44; KK-1, KK-11).

Bebeğin kırkı çıkmadan tırnağı kesilmez, kesilirse ya arsız ya da hırsız olacağına inanılır. Bu nedenle bebeğin tırnakları annesini ve kendi yüzünü çizmesin diye ellerine eldiven takılır (KK-1, KK-2, KK-4).

Kırkı çıkmamış bebek, banyo yaptırdıktan hemen sonra emzirilmez. Emzirilmesi durumunda, bebeğin ağzının kokacağına inanılır (KK-2, KK-7).

Günah kabul edildiği için kırklı bebeğin üzerinden atlanılmaz ve geçilmez (KK-1, KK-2, KK-3). Bu uygulamanın temelinde basık inancı vardır. Anadolu’da yaygın olan basık inancına göre, üzerinden atlanılan bebeği, atlayan kişi basar ve bebek gelişemez. Atlama olayı gerçekleşmiş ise bebeğin basık olmaması için üzerinden atlayan kişinin ters istikamette tekrar atılması gerekir (KK-1, KK-2, KK-6).

³³ Ölen kişinin ardından un helvası kavrularak dağıtılmasının temel sebebi, kavrulması esnasında çıkan tatlı kokunun ve helvadan yiyen kişilerin sevaplarının mevtanın ruhunu memnun edeceğine dair inanışlardır (Kalafat, 2010, s. 143).

Kırkı çıkmamış kadının turşu yapmasına, turşu yapılan yerde bulunmasına ve turşuya el vurmasına müsaade edilmez. Aksi durumda yapılan turşunun bozulacağına inanılır (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4, KK-6, KK-7, KK-9). Bu uygulamaların temelinde kirli kadınların, turşunun mayalanmasının gerçekleşmesine engel olacakları inancı bulunmaktadır (KK-2, KK-4).

Yakınları arasında kırklı kadının, lohusa hakkına sahip olduğuna inanılır. Bundan dolayı, yakınlarının lohusaya süt, yumurta, çorba gibi yiyecek ve içecekleri götürmeleri gerekir. Eğer lohusanın bebeği erkek ise lohusa hakkı olarak hoşmerim ya da kuymak adlı yiyecekler yapılır ve lohusanın eşliğinden içeri girilmeden, kapıdan verilir. Böylece erkek bebek annesi ödüllendirilir (KK-2, KK-4, KK-6, KK-7, KK-10, KK-11). Mucur'dan elde edilen bu veriler, Anadolu'da yerikleme/aşerme sürecindeki hanımların, canının çektiği yiyeceğin temini gerektiği inancıyla ilişkilendirilebilir. Bu inançta, hamilenin aşerdiği yiyeceklerin temin edilemediği hâllerde günah işlenmiş olacağına, temin edilebilmesi hâlinde de sevaba girileceğine inanılmaktadır (Kalafat, 2011b, s. 169-172).

Kırkı çıkmayan lohusa kadının eşiyile birliktelik yaşaması günah sayılır (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4, KK-5, KK-6).

Cenazeyi kırk adım taşıyanın kırk büyük günahının, Cuma günü tırnaklarını kesenin de bir sonraki Cuma'ya kadar kırk küçük günahının af olacağına inanılır (KK-2, KK-4).

Fala bakanın da baktıranın da kırk gün ibadetinin kabul olmayacağına inanılır (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4, KK-6, KK-7, KK-8).

Bebeğin göbeğinin kesildiği makasın ağzı, bebek ölmesin diye kırk gün boyunca açılmaz (KK-10).

Kırklı bebeğin suyunu meleklerin verdiğine inanıldığı için bu süre zarfında bebeğe su verilmez (Ülger, 2010, s. 111).

Küçük abdestini banyoya yapan kişinin kırk gün unutkanlık yaşayacağına inanılır (KK-10).

Gerçekleşmesi çok arzu edilen duaların kırk gün ya da kırk kez tekrar edilmesiyle gerçekleşeceğine inanılır (KK-2, KK-3, KK-4, KK-6). Bu bağlamda kırk gün deli denilen bir insanın, delireceği düşünülür (KK-2, KK-3, KK-4, KK-6).

Elde çıkan siğili yok etmek için "kırk düğüm" uygulamasına başvurulur. Bu uygulama genellikle çarşamba günleri yapılır. "Yalangı" adı verilen bir bitki ile sarımsak ezilerek karıştırılır. Karışım, siğilin üzerine sürüldükten sonra, siğile bir ip bağlanır. Bağlanan ipe dualar eşliğinde kırk düğüm atılır. Uygulamadan bir süre sonra, etrafına sarılan ipe birlikte siğilin düşeceğine inanılır (KK-2, KK-3, KK-4).

Anadolu'da ip bağlanarak bir hastalığı sağaltma işlevinin temelinde göçürme uygulaması vardır. Bu uygulama ile "*hastalığın, başka bir canlıya veya nesneye aktarılması*" sağlanır (Karaoğlan, 2017, s. 371). Şamanizm etkisiyle gelişen bu

uygulama ile bireyi rahatsızlandıran enerjinin hastanın etrafında dolaştırılan nesneye geçeceğine inanılır (İnan, 1998, s. 455, 478). Mucur'da uygulanan kırk düğüm uygulamasının da göçürme amacıyla yapıldığı söylenebilir. Ancak burada atılan düğümün kırk defa tekrarlanmasındaki amil, bizce uygulamaya büyüsel, tedavi edici ve dinsel bir etki katmaktır.

4. Atasözleri ve Kalıplaşmış İfadelerde Kırklama

Atasözleri, deyimler gibi kalıplaşmış ifadeler, nesilden nesile geleneklerin ve inanışların aktarımında önem arz ederler. Bu bağlamda Emin Özdemir'in, "*Her ulusun atasözleri, kendi varlığının ve benliğinin aynasıdır. Atasözlerinde bir ulusun düşünceleri, yaşayışları, inanışları, gelenekleri görülür. Atasözleri ulusların zekâlarındaki keskinliği, hayallerindeki genişliği, duygularındaki inceliği belirten en değerli örnekleridir. Bu sözler, derin felsefelerden başka güzel buluşlarla, parlak nüktelerle, ince alaylarla, sert taşlamalarla doludur. Böylece her atasözü kendi ulusunun damgasını taşır*" (1973, s. 83) sözleri oldukça önemli ve dikkat çekicidir.

Anlaşılabileceği üzere kalıplaşmış ifadeler aracılığıyla bir toplumun geleneklerine ve kimliğine dair veriler elde edilebilir. Çalışmanın bu bölümünde, Mucur'dan derlenen kalıplaşmış ifadelerdeki kırk sayısının yeri ve önemi izah edilecektir.³⁴ Eldeki veriler ışığında derlenen kalıplaşmış ifadelerde, kırk sayısının tekrar, çokluk, zorluk, süreç, fırsat, imkan, yokluk gibi durumları pekiştirmek için kullanılan bir formel olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda tespit edilen veriler şunlardır:

4.1. Atasözlerinde Kırk Sayısı

1. Bir kişinin azığı kırk kişiyi aç koyar (KK-2).
2. Kırk gün kar yağar, bir gün av olur, o gün de tazının ayağı kırılır (KK-15).
3. İnsan kırkına kadar boğazından büyür, kırkıktan sonra boğazından ölür (KK-3).
4. Boğaz kırk boğumdur düşün de konuş (KK-3).
5. Köylünün karnını yarsan kırk tane bu yalcık bildircik* çıkar (KK-15).
6. Köylünün karnını yarmışlar kırk tane gelecek zaman çıkmış (KK-5).
7. Güzel yüze kırk günde doyulur da güzel huya, kırk yılda doyulmaz (KK-7).

³⁴ Kırk sayısı Türk kültüründe halk inanışları, atasözleri ve kalıplaşmış ifadelerin yanı sıra Kırkağaç (Manisa), Kırk Kızlar Kümbeti (Tokat/Niksar), Kırk Geçit Bucağı (Van/Gürpınar) gibi yer, bölge ve tarihi eser adlarında; beklemenin, hazırlığın, cezanın ve denemenin sayısı olarak Kitab-ı Mukaddes'te ve köklü dönüşümlerin sembolik ifadelerinde geçmişten günümüze kullanılmıştır. Bu bağlamda kırk sayısının yüklediği değerler ve kaynakları hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Güvenç, 2009, s. 85-97.

* bildircik: Bir önceki yıl

8. Bir kuş bir dala kırk yılda bir konar, bir daha konuncaya dek ya dal kurur ya kuş ölür (KK-15).
9. Dünya kırk kuplu kazan, ucundan tut, sen de kazan (KK-15).
10. Bir iplik çeksen kırk yamalık dökülür (KK-4).
11. Kırkından sonra azanı teneşir paklar (KK-8).
12. Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır (KK-6).
13. Ayının kırk türküsü varmış, kırkı da ahlat* üzerineymiş (KK-3).
14. Dost kırk yılda, düşman bir günde kazanılır (KK-8).
15. Tosbağa* kırk yıl sonra intikam almış, ne kadar er oldu demiş (KK-4).
16. Düşman kırk yıl sonra intikam almış, ne kadar er oldu demiş (KK-3).
17. Kitli kapı, kırk kazayı savar* (KK-2).
18. Delinin biri kuyuya bir taş atmış, kırk akıllı çıkaramamış (KK-11).
19. Dünyanın kırk türlü hâli vardır (KK-4).

4.2. Kalıplaşmış İfadelerde Kırk Sayısı

1. Sürekli engel çıkararak ve işi yokuşa süren insanlar, “kırk şart koşuyorsun” ya da “kırk dereden su getiriyorsun” ifadeleriyle tanımlanırlar (KK-15).
2. Üst üste kıyafet giyenler, “kırk kat astap giymişsin” ifadesi ile betimlenirler (KK-4).
3. Çok kurnaz ve plancı insanlar, “kafasında kırk tilki dolaşiyor” cümlesiyle tanımlanırlar (KK-4).
4. Uzun mücadeleler sonucu hedefine ulaşanlar, “kırk basamak aştın” denilerek kutlanırlar (KK-15).
5. Çok fazla teşekkür eden ya da özür dileyenler, “yeter gayrı kırk kez de söylenmez ki” ifadesiyle yerilirler (KK-4).
6. Aynı şeyi sürekli tekrar edenler için “kırkladın” tabiri kullanılır (KK-2).
7. Bir kişiyi ikna etmek ya da bir işi gerçekleştirmek için çok çaba sarf eden ve her yolu deneyen kişilerin çabaları “kırk takla attın” ifadesiyle açıklanır (KK-5).
8. Birine çok iyiliği dokunan insanlara, “kırk yıl geçse hakkını ödeyemem” ya da “kırk yıl geçse seni unutamam” ifadeleriyle teşekkür edilir (KK-7).

---

* ahlat: Bir çeşit yabani armut

* tosbağa: Kaplumbağa

* sav-: Uzaklaştırmak, göndermek, uğurlamak

9. Bir günahın bedelini ödemek ya da sevap kazanmak isteyenlere, “kırk fakiri doyuracaksın” ya da “kırk fakiri giydireceksin” (Erbaş, 2015, s. 147) şartları koşulmaktadır.

Sonuç

Kırklama geleneğinin, kırklı süreçteki insanları koruma ihtiyacından üretildiği söylenebilir. Bu geleneğin Anadolu’da yaygınlaşmasının temel nedeni, insanoglunun geçmişten günümüze süre gelen güvenlik, bir başka ifadeyle korunma ihtiyacıdır. İnsan fitratı gereği değer verdiklerini kaybetmekten, onların uğrayabilecekleri zararlardan ve tehlikelerden endişe eden, bu düşünce ve kaygılara çözüm üretebilen bir varlıktır. Bu bağlamda insanın koruma ve korunma ihtiyacını gidermek için kırklama geleneği etrafında muhtelif inanış ve uygulamalar geliştirilmiş ve bu inanışlar sarmal bir düşünce sistemi içinde üretilen yeni inanışlarla pekiştirilmiştir.

Kırklama geleneğine en fazla doğumdan sonraki inanış ve uygulamalarda rastlanmıştır. Bunda soyun sürmesi ya da türemesi için eşe ve evlada duyulan ihtiyaç, etkin rol oynamıştır.

Mucur’da, yeni evlenmiş ve evliliğinin üzerinden kırk gün geçmemiş gelinlerin de lohusa kadınlarla bir tutulduğu ve tıpkı kırklı anne gibi kara iyelerden ve tehlikelerden korunduğu tespit edilmiştir.

Kırklı gelin ile lohusanın etkisinde olduğuna inanılan kara iyeler, Mucur korku kültüründeki kahramanların fiziksel ve işlevsel özelliklerini yansıtmaları bakımından önemlidir. Özellikle alkarısı olarak nitelendirilen iyenin, insan zihninde nasıl şekillendiği ve yaşamı nasıl şekillendirdiği hususundaki veriler, oldukça dikkat çekicidir. Bu konuda yapılacak diğer çalışmalarla böyle varlıkların Türk korku kültüründeki fiziksel ve işlevsel özellikleri, yerleri ve önemleri daha iyi belirlenecektir.

Ölüm sonrası kırklama geleneği etrafında şekillenen inanışların, ölen kişinin ahret hayatını kolaylaştırmak, yakınlarının acılarını hafifletmek ve onları kaybın getirdiği ağırlıktan uzaklaştırarak günlük hayatlarına döndürmek gibi işlevlerinin olduğu tespit edilmiştir.

Kırk sayısının ve kırklama eyleminin bazı halk inançları ve kalıplaşmış ifadelerde, tekrar, çokluk, zorluk, süreç, fırsat, imkan, yokluk gibi durumları pekiştirmek için kullanılan bir formel olduğu belirlenmiştir. Özellikle, halk inançları ve uygulamalarındaki kırk kez tekrarlanan durumların, insanlarda korku ve saygı uyandıran bir heybet algısı yarattığı saptanmıştır.

Son olarak, Mucur’da kırklama geleneğinin maddi-manevi kirlere ve psikolojik korkulardan arındırıcı, iyileştirici, acıyı hafifletici, dinsel ve büyüsel bir etki taşıdığı tespit edilmiştir.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Bu çalışma için hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Türkoloji alanını kapsamaktadır.

Çatışma Beyanı: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür: Çalışmanın hazırlanmasına bizi teşvik eden, sorduğumuz her soruyu sabırla dinleyip değerli zamanlarını esirgmeden görüşlerini paylaşan ve konuyla ilgili kaynakların temininde yardımlarını esirgemeyen Halk Bilimi Araştırmaları Kültür ve Strateji Araştırmaları Merkezi Müdürü Sayın Dr. Yaşar Kalafat'a teşekkürü borç bilirim.

Kaynakça

Yazılı Kaynaklar

ABDURREZZAK, A. O. ve Kalafat, Y. (2018). Teke Yöresi Orta Toroslar-İç Anadolu'dan Ardahan'a Mitolojik Boyutu ile Al Karısı. *Ardahan Araştırmaları*. 1 (1): 132-135.

ABDURREZZAK, A. O. ve Kalafat, Y. (2020a). *Türk Halk Bilimi İnanç Araştırmaları VIII: Mitostrateji-4 Anadolu Türk Halk Kesimlerinden İnanç Örnekleri*. İstanbul: ASAM Yayınları.

ABDURREZZAK, A. O. ve Kalafat, Y. (2020b). *Türk Halk Bilimi İnanç Araştırmaları VIII: Mitostrateji-3 Türk Halk İnançlarından Kara İyeler (Cin, Albis, Al Ruhü, Al Karısı)*. İstanbul: ASAM Yayınları.

ACIPAYAMLI, O. (1974). *Türkiye'de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

AKYÜREK, N. M., Köksal, A. A., Yıldırım, M. M. (1997). *Tarihten Günümüze Mucur*. Ankara: Güney Repro Matbaacılık.

BALKAYA, A. (2016). Kars'ta Doğum Âdetleri. *ZfWT*. 8 (2): 183-197.

BAYRI, M. H. (1940). Sinop'ta Loğusa Yatağı Kırk Hamamı ve Kırk Âdeti, *Halk Bilgisi Haberleri*. 10 (111): 59-60.

BEKKİ, S. (2021). Dünden Bugüne Halk Hekimliği Üzerine Düşünceler. *Halk Kültüründe Sağlık*. Ed. Ömür Ceylan İstanbul: Motif Vakfı Yayınları. 33-37.

- BEKMEZCİ, E. ve Meram, H. E. (2022). Doğum Sonu Dönemde Sık Görülen Sorunlara Yönelik Güncel Yaklaşımlar. *KTO Karatay Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 3 (1): 81-92.
- BÜYÜKOKUTAN Töret, A. (2007). Muğla Yöresi Alevî Türkmenlerinde Ölümle İlgili İnanç ve Pratikler. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*. 12 (21): 63-86.
- BÜYÜKOKUTAN Töret, A. (2012). *Muğla Yöresi Kadın Merkezli Geleneksel Uygulamalar ve İşlevleri*. Konya: Kömen Yayınları.
- BÜYÜKOKUTAN Töret, A. (2016). Türklerdeki Evliliğe Bağlı İnanış ve Uygulamalarda Eşiğin Yeri. *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (2-4 Haziran-Priştine, Kosova)*. C. 7: 435-448.
- BÜYÜKOKUTAN Töret, A. (2022). Geleneksel Kırklama Uygulamasından Bebek SPA Merkezlerindeki Kırk Banyosuna Evrim. *Türk Kültürü*. 15 (1): 17-34.
- BÜYÜKOKUTAN Töret, A. ve Özdemir, T. (2022). Eskişehir’de Bir Sağaltma Ocağı: Albastı. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*. 15 (39): 677-690.
- ÇEVİK, A. ve Alan, S. (2020). Doğum Sonu Dönemde Yapılan Geleneksel Uygulamalar. *Lokman Hekim Dergisi*, 10 (1): 14-22.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2003). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERBAŞ, İ. (2015). *Kırşehir Dalakçı Köyü Söz Varlığı-Folklor-Geçmiş Günler*. Ankara: Ürün Yayınları.
- ERK, Z. (1976). Anadolu’da Kırklama. *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri Gelenek-Görenek ve İnançlar*. C. IV. Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları. 101-109.
- GÜNAY, U. (1975). *Elazığ Masalları (İnceleme)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- GÜVENÇ, A.Ö. (2009). Kırk Sayısının Halk Edebiyatı Ürünlerinde Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 41: 85-97.
- GÜZEL, C. (2016). *Kırşehir’den Derlenen Efsanelerin Retorik Analizi*. Doktora Tezi. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- İNAN, A. (1998). *Makaleler ve İncelemeler I-II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KALAFAT, Y. (1993). Gök Tanrı İnancından Günümüze Kadar Efsunlama “Tu-tu-tu”lama Uygulamaları. *II. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri (20-24 Kasım 1991-Adana)*. Adana: Çukurova Üniversitesi Yayınları. 271-286.

- KALAFAT, Y. (1994). Halk İnançlarında Göye Kaldırma Dini Pratiği. *Yeni Forum*. 305 (Ekim): 46-48.
- KALAFAT, Y. (2009). *Kodlar ve Kültler I*. Ankara: Berikan Yayınları.
- KALAFAT, Y. (2010). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Berikan Yayınları.
- KALAFAT, Y. (2011a). *Türk Kültürlü Halklarda Ölüm*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- KALAFAT, Y. (2011b). Sivas Yöresi Örnekleri ile Türk Halk İnançlarında Aşermek/Yerikleme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. 10 (Aralık): 169-172.
- KALAFAT, Y. (2015). Tul İnanç-Geleneğinin Arkaik Dönemden Günümüze Görüldüğü Hâller ve Avanos Halk İnançlarındaki Yansımaları. *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*. 38 (456): 19-33.
- KALAFAT, Y. (2012a). *Türk Halk İnançlarında Beslenme*. Ankara: Berikan Yayınları.
- KALAFAT, Y. (2012b). *Aşiretlerimizde Mitolojik Bulgular*. Ankara: Berikan Yayınları.
- KALAFAT, Y. (2018a). *Memoratlar-Astral Dünya Mitolojik Boyut*. Ankara: Berikan Yayınları.
- KALAFAT, Y. (2018b). *Türk Halkbilimi İnanç Araştırmaları IV: Mitoloji*. Ankara: Berikan Yayınları.
- KALAFAT, Y. (2019). Küçük Kavak Köyünden Bir Alkısı İnanç Tespiti. *Folklor Halkbilimi Dergisi*. 83 (Aralık): 18-19.
- KALAFAT, Y. (2020a). *Yaşayan Türk Halk İnançlarında Büyü 1*. İstanbul: ASAM Yayınları.
- KALAFAT, Y. (2020b). *Yaşayan Türk Halk İnançlarında Büyü 2*. İstanbul: ASAM Yayınları.
- KALAFAT, Y. (2020c). Ağrı ve Çevresi Halk İnançlarında Âlem Değişme ve Değiştirmede Tıbıkı Taşı/Göy Boncuk/Al Taşı. *Ağrı Akademik Makaleleri III*. Ed. Ömer Çınar ve Mustafa Aydemir. İstanbul: Hiper Yayınları. 356-366.
- KALAFAT, Y. (2020ç). *Halk İnançlarında Hikmet İzleri, Ordu ve Kastamonu Efsaneleri*. İstanbul: ASAM Yayınları.
- KARAOĞLAN, H. (2017). Ruhla İlgili İnanışlar, *Halk İnanışları El Kitabı*. Ed. Durmuş Arık, Ahmet Hikmet Eroğlu. Ankara: Grafiker Yayınları. 364-380.
- MAKAS, Z. ve Kalafat, Y. (2016). *Aras Vadisinde Karşılaştırmalı Türk Halk İnançları*. Ankara: Berikan Yayınları.
- ÖZDEMİR, E. (1973). *Dil ve Yazar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- SCHİMMELE, A. (2000). *Sayıların Gizemi*. çev. Mustafa Küpüşoğlu. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- SÜMER, N. (2017). Mitolojik ve Dinsel Bir Sembol Olarak Ayna. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10 (52): 1367-1375.
- ŞAHİN, H. (2006). *Geçmişten Günümüze Mucur ve Köyleri*. Ankara: Yayın Yeri BelirtilmemiŐ
- ÜÇER, M. (1976). Sivasta Doğum Folkloru: 17  ocuğun Kırklanması. *Sivas Folkloru*. 4 (38): 11-13.
- ÜLGER, A. (2010). *Hatırladım –Kırşehir’den Anlatılar, Masallar, Rivayetler-*. Ankara: Anadolu Folklor Vakfı Yayınları.
- YILMAZ, M. (2008). *Palangı  Köyü Monografisi*. Mezuniyet Tezi. Kırşehir: Gazi Üniversitesi Kırşehir Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- YILMAZ, M. (2020). Carl Gustav Jung’un Dört Arketipi Bağlamında Keçeli Kız Masalının İncelenmesi. *Uluslararası Yunus Emre Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(1): 51-65.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: <https://sozluk.gov.tr/> [EriŐim tarihi: 12.02.2021].

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Sevim  zt rk, 1961, Palangı  Köyü / Mucur / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı, 15.03.2023.
- KK-2: Kiraz Yılmaz, 1963, Palangı  Köyü / Mucur / Kırşehir, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, 15.03.2023.
- KK-3: H sne Yılmaz, (1930-2013), Akçaağıl Köyü / Mucur / Kırşehir, Tahsili Yok, Ev Hanımı, 20.02.2012.
- KK-4: Dilber K mc , (1930-2013), Palangı  Köyü / Mucur / Kırşehir, İlkokul   e Kadar Tahsil Görmüş, Ev Hanımı, 20.02.2012.
- KK-5: Veysel  zt rk, (1960-2022), Rahma Köyü / Mucur / Kırşehir, Orta İkidem Terk, İŞi Emeklisi, 18.04.2020.
- KK-6: Rukiye Yılmaz, 1967, Karakuyu Köyü / Mucur / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı, 20.02.2012.
- KK-7: Hülya G mc , 1977, BayramuŐađı / Mucur / Kırşehir, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, 15.03.2023.
- KK-8: Zalha Yağmur, 1948, Karaarkaç Köyü / Mucur / Kırşehir, Tahsili Yok, Ev Hanımı, 27.04.2009.
- KK-9: Fethiye Dağistan, 1945, Karaarkaç Köyü / Mucur / Kırşehir, Tahsili Yok,

Ev Hanımı, 12.04.2008.

KK-10: Suna Öztürk, 1959, Rahma Köyü / Mucur / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı, 14.06.2019.

KK-11: Döndü Dağ, 1957, Mucur / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı, 14.06.2019.

KK-12: Mahire Demir, 1967, Mucur / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı. 12.05.2008.

KK-13: Naile Demir, 1940, Mucur / Kırşehir, Tahsili Yok, Ev Hanımı, 12.05.2008.

KK-14: Filice Yağmur, 1963, Karaarkaç Köyü / Mucur / Kırşehir, İlkokul Üçe Kadar Tahsil Görmüş, 12.05.2008.

KK-15: Erol Yılmaz, 1963, Palangıç Köyü / Mucur / Kırşehir, Lise Mezunu, Şoför, 19.03.2023.

KK-16: Mevlüt Gökbayrak, 1946, Seyfe Köyü / Mucur / Kırşehir, İlkokul, Çiftçi, 22.02.2018.

KK-17: Aygül Bulut, 1980, Kurugöl /Mucur / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı, 22.02.2018.

KK-18: Fazlı Cebeci, 1942, Kurugöl /Mucur / Kırşehir, İlkokul, Çiftçi, 22.02.2018.

KK-19: Özlem Şahin, 1976, Kurugöl /Mucur / Kırşehir, Ortaokul, Ev Hanımı, 22.02.2018.

KK-20: Zahide Şahin, 1978, Kurugöl /Mucur / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı, 22.02.2018.

KK-21: Ülkü Önal, 1961, Artvin, Üniversite, Araştırmacı-Folklorcu, 14.05.2021.